

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BİZANS SİYASETİNDE İMPARATORİÇELERİN ROLÜ(VI. ve IX. YY)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr.Üyesi Sezgin GÜÇLÜAY

HAZIRLAYAN

Ömer YILDIRIM

ELAZIĞ – 2019

T.C.

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

IV.VE IX.YY BİZANS SİYASETİNDE İMPARATORİÇELERİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Sezgin GÜÇLÜAY

HAZIRLAYAN

Ömer YILDIRIM

Jürimiz, .../.../2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Prof. Dr. Muhammet Beşir ASAN
2. Dr. Öğr. Üyesi Sezgin GÜÇLÜAY
3. Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZLÜRK

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

IV.VE IX.YY BİZANS SİYASETİNDE İMPARATORİÇELERİN ROLÜ

Ömer YILDIRIM

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Elazığ-2019, Sayfa :x+76

Adını kurucusundan alan Roma imparatorluğu, Romulus öncülüğünde MÖ III. Yy'da bugünkü İtalya'da kurulmuştur. Roma imparatorluğunun ikiye bölünmesinden sonra merkezi günümüzdeki İstanbul olan Konstantinopolis'te Doğu Roma olarak bilinen Bizans(yaklaşık 10 asır devam etmiş) Osmanlı Devletinin 1453 tarihinde İstanbul'un fethi ile bu devlet nihayete ermiştir.

Bu çalışmada Bizans İmparatorluğu (Doğu Roma) VI. Ve IX. Asırlar arasındaki devletin siyasi, askeri, ekonomik, dini ve kültürel yönlerden imparatoriçelerin taht üzerindeki etkileri imparatorluluğun kaderini belirleyecek kadar önemli roller üstlendikleri ifade edilmeye çalışılmıştır. İmparatoriçelerin Bizans tarihindeki yeri ve öneminin yanı sıra ortaçağda kadının toplum içerisindeki değeri açısından dikkate şayandır.

İmparatoriçeler Bizans tahtında sadece kralın yanında yer alan bir kadın olmamakla birlikte Bizans siyasetinin yüzyıllarca etkisinden çıkmayacağı düşünce ve politikalar üretmişlerdir.

Anahtar sözcükler: Roma imparatorluğu, Bizans, İmparatoriçe, Kadın, Din, Siyasi

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

The Role of Emperors in Byzantine Politics in IV and IX Century

Ömer YILDIRIM

Firat University

Social Sciences Institute

Department of History

Elazığ-2019, Page:X+76

The Roman empire, named after its founder, led by Romulus III. It was founded in Italy in the present century. After the Roman empire was divided into two, Byzantine (which continued for about 10 centuries) known as East Roman in Constantinople, which is the center of today's Istanbul, came to an end with the conquest of Istanbul in 1453.

In this study, Byzantine Empire (Eastern Rome) VI. And IX. The effects of empires on the throne in terms of political, military, economic, religious and cultural aspects of the state between the centuries were tried to be expressed as important enough to determine the fate of the empire. The place and importance of the Empress in Byzantine history, as well as the value of women in society in the Middle Ages is remarkable.

Empresses were not only a woman on the Byzantine throne, but they produced ideas and policies that would not leave the influence of Byzantine politics for centuries.

Key words: Roman Empire, Byzantine, Empress, Women, Religion, Political

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR	XI
KONU VE KAYNAKLAR.....	1
1.Konu.....	1
2. Kaynaklar	1
GİRİŞ.....	5
Romanın Siyasi Dönemleri	5
II. Krallık Devri (M.Ö. 753 - M.Ö. 509).....	6
III. Cumhuriyet Dönemi (M.Ö. 509 - M.Ö. 27).....	7
IV. İmparatorluk Dönemi (M.Ö. 27 - M.S. 284).....	9
V. Doğu Roma'nın (Bizans) Kuruluşundan Justinianus Dönemine Kadar ki Genel Durum (M.S. 330-M.S. 518).....	11
VI. Başkenti'nin Konstantinopolis Seçilmesi ve Milano fermanı	12
VII. Roma İmparatorluğunun dağılışı	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
VI. YÜZYILA KADAR BİZANS İMPARATORİÇELERİ.....	16
1.1. İmparatoriçe Helena	16
1.2. Aelia Galla Placidia.....	18
1.3. Lusta Grata Honoria Augusta.....	19
1.4. Arcadius'un Kızı Pulcheria	20
1.5. Aelia Eudoxia (Eudocia)	21
1.6. Aelia Verina	23

İKİNCİ BÖLÜM

VI. YÜZYIL İMPARATORİÇELERİ	25
1.5. İmparatoriçe Theodora	25
1.6. İmparatoriçe Theodora'nın Hayatı	25
2.2.1. İmparator Justinianos	26
2.2.2. İmparatoriçe Theodoranın Justinianos ile evlenmesi ve saraya girmesi	28
2.2.3. Theodora'nın Nika İsyanı'ndaki Rolü	29
2.2.4. Theodora'nın Justinianos Codexine etkisi ve kadın hakları.....	31
2.2.5. Theodora'nın Bizans Siyasetindeki Yeri	33
2.2.6. Theodoranın Ölümü (548)	34
2.3. İmparatoriçe Sofia	35
2.3.1. İmparatoriçe Sofia	35
2.3.2. Bizans imparatoru II. Iustinos	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEDİNCİ YÜZYIL İMPARATORİÇELERİ	38
3.1. İmparatoriçe Eudokia(Favia)	38
3.2. Bizans İmparatoru Heraklios.....	38
3.3. İmparatoriçe Martina.....	41

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SEKİZİNCİ YÜZYIL İMPARATORİÇELERİ.....	45
4.1. İmparatoriçe İrene.....	45
4.2. Hazarlı IV. Leo Dönemi ve Başa Gelmesinde İrene'nin Etkisi	46
4.3. İmparatoriçe İrene Dönemi Siyasi Olayları	47
4.4. İmparatoriçe İrene ve İkonacılık	48
4.5. İmparatoriçe İrene'nin Tahtan İndirilmesi	53

BEŞİNCİ BÖLÜM

IX. YÜZYIL İMPARATORİÇELERİ	55
5.1. İmparatoriçe Theodora'nın Menşei	55
5.2. Theofilos İle Evliliği	55
5.3. Theofilos Dönemi (829-42).....	56
5.4. III. Mikhael Dönemi.....	57
5.5. Theodora'nın Hükümdarlığı.....	59
5.6. Theodoranın Tahtan İndirilmesi ve Ölümü.....	60
SONUÇ	61
KAYNAKÇA.....	64
EKLER	70
Ek 1. Orijinallik Raporu.....	70
ÖZGEÇMİŞ	76

ÖNSÖZ

Bizans, Roma İmparatorluğu'nun devamı olduğu tarihi bir gerçektir. Bizlerin Bizanslı olarak adlandırdığı insanlar, kendilerini her zaman Romalı olarak gördüler, devletlerine Roma İmparatorluğu ve hükümdarlarına da Roma İmparatoru dediler. Modern çağın aydınlarının Bizans adıyla andığı yapı Roma'nın bir değişim ve dönüşüm yaşayarak ulaştığı sentezden ibarettir. Bu sentezin ana unsurlarını Roma devlet düşüncesi, Yunan dili ve kültürü, Hıristiyanlık inancı oluşturmaktadır. Bu üç unsurun birleşimi "Bizans" adı verilen oluşumu doğurmuştur. Bundan dolayı Bizans'ı anlayabilmek ve Bizans'ı var eden sentezin ortaya çıkışı sürecini iyi biçimde kavrayabilmek için öncelikle Roma Tarihi ve uygarlığını genel hatlarıyla da olsa anlamak gerekir.

Roma uygarlığına giriş için en nitelikli sözü Norman Davies *Avrupa Tarihi* adlı kitabında söylemiştir: "Roma dünyası söz konusu olduğunda, antik veya modern, Yunan veya başka hiçbir uygarlığa uygulanmamış bir tutarlılıkla karşılaşılmaktadır. Hem planının düzenliliği hem de çok kuvvetli Roma çimentosunun bir arada tuttuğu Roma surlarının taşları gibi Roma ülkesinin çeşitli kısımları da fiziksel, örgütsel ve psikolojik bir bütün olarak birbirine bağlıdır. Fiziksel bağlar, her eyalette kurulu askeri garnizonların oluşturduğu ağı ve eyaletleri Roma'ya bağlayan taştan yapılmış yol şebekesini içerir. Örgütsel bağlar, ortak hukuk ve yönetim ilkesini ve ortak yönetim standartları uygulayan dünya çapında bir memurlar ordusuna dayanır. Psikolojik denetimler, başkent Roma'nın otoritesini tehdit eden herhangi bir kimse veya herhangi bir şeyin mutlak bir kesinlikle yok edileceği korkusu ve cezası üzerine kuruludur.

Roma İmparatorluğu siyasi tarihi Romulus öncülüğünde bugünkü İtalya sınırlarında kurulmasıyla başladı (M.Ö 3.yy). Roma İmparatorluğu M.Ö 3. Asırdan, miladi 15. asra kadar varlığını sürdürebilmiş, eski dünyanın neredeyse tamamına (Avrupa, Afrika, Ön Asya ve Asya içlerine kadar) egemen olma kudretine sahip olan tek devlettir. Roma'dan günümüze kalmış olan mimari, kültürel ve sanat eserlerinin yanı sıra hukuk, edebiyat gibi günümüz medeniyet unsurlarına ilham kaynağı olduğu şüphesiz bir gerçektir. Dünya tarihine silinmez izler bırakan bu devletin pek çok yönden ele alınarak sosyal bilimlerde araştırma konusu olmuştur.

Tezimiz bir giriş ve beş bölümden oluşmaktadır.

VIII

Giriş; Roma'nın kuruluşu, devlet sınırlarını genişlemesi, devletin geçirmiş olduğu önemli dönemleri (Krallık (M.Ö 753-M.Ö. 509), Cumhuriyet (M.Ö. 509-M.Ö 27), İmparatorluk (M.Ö.27-M.S. 284) olmak üzere mezkûr devletin siyasi tarihini ana hatlarıyla ele aldık. Üç kıtaya hâkim olan ve kalıntıları günümüze kadar gelen Roma imparatorluğu antik dönem bilim, kültür ve sanatını Latin-Grek birleşiminden Roma uygarlığını ortaya çıkarma ayrıcalığını göstermiştir. Bu birikimle ve askeri dehası sayesinde antik dünyanın neredeyse tamamına hakim olması Roma'nın tarihteki önemini gözler önüne sermektedir. III. Yüzyılın sonunda artan siyasi kargaşa otoritenin kaybı ve barbar istilası karşısında savunma refleksini yitiren Roma imparatorluğu Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölündü. İmparatorluğun yıkılışının işaret fişeği olan Kavimler Göçü (350-380) Roma'nın ortaya koyduğu mükemmel yol ve ulaşım ağını Avrupa Ortaçağının karanlığına gömdü. Şair Hieronymus gibi dönemin psikolojisini ifade etmede dikkate şayan bir örnektir. 330 yılında Doğu Roma İmparatorluğu adıyla kurulan Bizans Ön Asya ve Afrika içlerine kadar varan Roma'nın doğu topraklarını yüzyıllar boyunca hakim olmuş, Doğu'da mücadele halinde olduğu Pers-Sasani, Müslüman Araplar ve en sonunda Osmanlı Devleti'nin 1453 yılında İstanbul'u fethetmesiyle Bizans yıkıldı. Bizans tarihçisi Auguste Bailly "Hiçbir ad, Bizans'ınki kadar itibara ve üne sahip olamamıştır; muazzam ve karma karışık faciaların birbiri ardınca daha göz alıcı bir akışın hayallerde canlandırarak bir başka ad bulunamaz" diyen tarihçi Bizans'ın geçirmiş olduğu evreleri etkili bir dille ifade eder.

Birinci bölümde; Bizans İmparatorluğu Roma'nın devamı olması hasebiyle Latin kültürü daha sonra Grek kültürü ile yoğrulmuş olan Bizans'ın; yönetim, hukuk, iç ve dış siyaseti, kültür, sanat, gibi pek çok yönden zirveye ulaşmasını sağlamıştır. Bu bölümde Bizans imparatorluğunun kurulmasından VI. Yüzyıla kadar imparatoriçelerin, imparator kardeşi olan imparatoriçelerin, devlet yönetiminde, sosyal hayatta ve kültürel hayatta olan etkileri ele alınmıştır. İmparatoriçelerin, Bizans tarihini etkileyecek kararların ve olayların arkasında olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, VI. yüzyılda etkili olan imparatoriçeler ve dönemin siyasetinde etkili olan Jüstinyen ve Theodora'nın yönetiminde ve diğer faaliyetlerdeki rolleri üzerinde durulmuştur. Bu dönemde imparatorun amacı tekrardan Bizans'ı (Roma İmparatorluğu dönemindeki) tek güç haline getirmektir. Bu hedeflerini gerçekleştirmek için Jüstinyen; "Tek Devlet, Tek Kanun, Tek Kilise" gibi üç stratejisi olmuştur.

Bizans imparatorluğunun bir dönüm noktası olan Nika isyanı, Justinyen içinde aynı şekilde bir kader çıkışı olmuştur. Justinyenin karısı olan Theodora, Nika isyanının da cesaretini kaybetmiş olan Jüstinyen ve yönetimine vermiş olduğu manevi destekle isyan bastırılmıştı. Bu cesur tavrından ötürü taht üzerindeki etkisi daha da artan Theodora, İmparatorluğun yönetim, askeri ve kültürel gibi kendisinden sonra gelen imparatoriçeleri dahi etkileyen politikaların devleti ne yönde etkilediği anlatılmıştır.

VI. Yüzyıl imparatoriçelerinden olan Sofi'nin tahttaki rolü hakkında bilgi verilmiştir. İmparatoriçelerin kendi iktidarını, kendi geleceği için çocuklarını ve eşinin bile hiç düşünmeden harcayabileceğini en iyi şekilde Sofia da göstermiştir kendini. Nitekim kocasına sadakati ile bilinene imparatoriçenin kocasını nasıl tahtan indirip deli benzetmesi yaptığını ayrıntılı bir şekilde dile getirilmiştir.

Üçüncü bölümde; imparatoriçe Eudokia'nın ve imparatoriçe Martina'nın Bizans imparatorluğu üzerindeki etkisi ve kötü gidişatını durduran Heraklius'un tahttaki sürecini, Bu dönemde Heraklius'un, yeğeni olan Martina evliliğini, imparatoriçe Martina'nın dine, siyasete ve sosyal hayata olan etkisini anlatmaya çalıştık.

Dördüncü bölüm; Hazar Türklerinden İmparatoriçe İrene'nin oğlu olan Leo'nun hayatı ve tahta kaldığı süre boyunca annesi İrene'nin taht uğruna oğlunu öldürmesi, tahta geçmesi ve devleti yönetmesini, imparatoriçe İrene'nin Doğu Hıristiyan inancında günümüzde dahi devam etmekte olan ikonların ibadette kullanılması konusudur. Bu bölümde değerlendirdiğimiz ikonların toplum hayatındaki etkisi, ikonaların tekrardan serbest kalması, insanların yeniden resimler ve İsa heykeli ile ibadet etmesinin önünü açmıştır. Kadınların dine olan etkisinin en güzel örneklerinden biri olmuştur.

Son bölümde; IX. Yüzyıl imparatoriçelerinden olan imparatoriçe Theodora'nın devlet ve yönetimi üzerindeki etkisini, dini alanda yapmış olduğu reformları, ikonaları tekrardan serbest bırakma ve onlara yeniden tapınma konularını ele aldık. Ayrıca bu dönemin imparatoru Theofilos (829-42) ve Mihail'in (842-867) tahta geçişini annesi ve onun yandaşı (daha sonra at bakıcılığından imparatorluğa yükselen) Bardas'ın hayat hikâyesi ve imparatorluk dönemini inceledik.

Tezimizde, Bizans'ın VI. ve IX. Asırlar arasındaki dönemde Bizans devletinin genel siyasetinin yanı sıra bilhassa İmparatoriçelerin taht üzerindeki etki ve yönlendirmelerine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca İmparatoriçelerin toplumun

kültürel, dini ve ekonomi gibi dinamikleri üzerinde ne denli etkileri olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır. Bizans yönetiminde kadının rolü üzerine temellenen bir çalışma hedeflenmişse de aynı zamanda toplumsal yaşamda kadının yeri ve değerine de dikkat çekilmiştir. Ülkemizde Bizans tarihi araştırmalarının yetersiz olmasından dolayı özellikle imparatoriçeler hakkında çalışmaların az olması, bu çalışmada Bizans tarihi ve İmparatoriçeler hakkında çalışma yapacak araştırmacılar için bir kolaylık sağlaması hedeflenmektedir.

Bana ders dönemi boyunca ve tezin hazırlanmasında kaynak temini, çalışma metodu konusunda yardımcı olan danışmanım sayın Dr. Öğret. Üyesi Sezgin Güçlüay'a, Bizans tarihi araştırmacısı Sayın Radi Dikici ye, tezimin yazma aşamasında bilgi ve tecrübesine başvurduğum arkadaşım Emin Dalmış'a teşekkürü bir borç bilirim.

ÖMER YILDIRIM

ELAZIĞ-2019

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı Geçen Eser
A.g.m	: Adı Geçen Makale
C.	: Cilt
s.	: Sayı
S.	: sayfa
Çev.	: Çeviren
Trz.	: Tarihsiz
İst.	: İstanbul
Ank.	: Ankara
İ.Ö	: İsa'dan önce
İ.S	: İsa'dan sonra
M.Ö	: Milattan önce
M.S	: Milattan sonra
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
Y.Y.	: Yüz yıl
YAY.	: Yayınlar

KONU VE KAYNAKLAR

1.Konu

Roma İmparatorluğu, Romulus öncülüğünde bugünkü İtalya sınırlarında kuruldu (MÖ 3.yy). Roma İmparatorluğu M.Ö 3. Asırdan, miladi 15. asra kadar varlığını sürdürebilmiş, eski dünyanın neredeyse tamamına (Avrupa, Afrika, Ön Asya ve Asya içlerine kadar) egemen olma kudretine sahip olan tek devlettir. Roma, günümüze kadar kalmış olan mimari, kültürel ve sanat eserlerinin yanı sıra hukuk, edebiyat gibi günümüz medeniyet unsurlarına ilham kaynağı olduğu şüphesiz bir gerçektir. Tez konumuz olan - Kavimler Göçü'nden (375) sonra ikiye ayrılan Roma İmparatorluğu - Doğu Roma yani Bizans'ta İmparatoriçelerin VI. asırdan IX. Asra kadar Bizans siyasetine, sosyal hayatına, dine olan etkileri ele alınmıştır.

Araştırma konumuzun dâhilinde olan VI ve IX. asırlar arasında Bizans İmparatorluğunun siyasi, askeri, ekonomik ve dini yönden imparatorların tahta çıkışı ve imparatoriçelerin imparatorlar üzerindeki etkisinin bir çerçevesi oluşturuldu. İmparatorlar kadar devletin hâkimiyet alanında imparatorun ailesinin de son derece etkili olduğunu adeta devletin kaderini belirleyecek imparatoriçelerin olduğu konumuzla ilgili olarak anlatılmıştır. Bizans kaynaklarının araştırma konumuz ile ilgili olanlarından ekserisini yabancı dillerde(İngilizce, Fransızca, Latince vb.) yazılmış olduğu tespit edildiğinden kaynakların temini zorlaşmıştır. Ülkemizde Bizans tarihi araştırmaları kısıtlı olmakla beraber daha ziyade Bizans'ın siyasi tarihi incelendiğinden devletin sosyal ve kültürel yönleri maalesef yeterli mana da çalışılmadığı tespit edilmiştir. Konumuz olan VI. Ve IX. yy arasındaki Bizans imparatoriçelerinin faaliyetleri iktidar, askeri ve sosyal yönleri müstakil çalışmalara konu edilmediği olanlarınsa akademik bir çalışmadan uzak olduğu görülmüştür. Bu nedenlerden dolayı konu sınırlaması getirdik. Bu çalışma ile Bizans imparatoriçelerinin tarihi ön plana alınarak bu alandaki araştırma eksikliğini gidermek adına atılan bir adımdır.

2. Kaynaklar

Tezimizle ilgili taradığımız kaynaklar; ortaçağ tarihi, Bizans siyasi tarihi, Avrupa Siyasi tarihi, Hıristiyanlık tarihi ve kilise tarihi ile ilgili ulaşabildiğimiz

kadarıyla incelemeye çalıştık. Bizans tarihi hakkında yazılan kaynakların çoğu yabancı dilde yazılması ve ülkemizde Bizans imparatoriçeleri hakkında yazılan akademik yazıların az olması nedeniyle çalışmalarımızda kaynak temini konusunda sıkıntılar yaşadık.. Bu nedenle siyasi tarih, sosyal tarih, din ve kilise tarihi içerisinde titiz bir çalışma yaparak önemli kaynaklara ulaştık. Tezimizde ana kaynaklar, çeviri eserler, kronikler, makaleler ve internet yayınlarından faydalandık.

Tezimizde yararlandığımız ana kaynaklardan Justinianos döneminin tarihçisi olan, çevirisini Orhan Duru'nun yaptığı Prokopius'un "Bizans'ın Gizli Tarihi" adlı eserinde dönemin olaylarına Theodora'nın saraya gelmesini ve diğer siyasi gelişmeleri anlatmıştır.

Bizans siyasi, sosyal, dini, askeri tarihi denilince akla ilk gelen eserlerden biri de, Çevirisini Fikret Işıltan'ın yaptığı Georg Ostrogorsky'nin "Bizans Devleti Tarih" adlı eseridir.

Bizans siyasi tarihi ile ilgili önemli bir eser olan çevirisini Haluk Şaman'ın yaptığı Auguste Bailly'nin yazdığı "Bizans Tarihi" adlı eserinde imparatoriçelerin siyasi ve sosyal hayata etkilerini ele aldık.

Bizans devletinin siyasi, sosyal ve dini tarihini anlatan, çevirisini Arif Müfid Mansel'in yaptığı, Aleksander Alexander Vasiliev'in "Bizans İmparatorluğu Tarihi" adlı eserinde Bizans'ın kuruluşundan yıkılışına kadar ki dönemi ele almaya çalıştık.

Roma-Bizans tarihini anlatan çevirisini Asım Baltacıgil'in yaptığı Edward Gibbon; "Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi" adlı beş ciltlik eserinde Bizans tarihinin kuruluşundan yıkılışına kadarki siyasi, sosyal ve kültürel hayatı anlatan eserinden yararlandık.

Bizans'ın Roma İmparatorluğu'ndan ayrılışından itibaren Bizans halk hareketlerinin ideolojik kökenleri hakkında inceleme eserlerinden yararlandığımız çevirisini Mete Tuncay'ın yaptığı G.L. Seidler'in; "Bizans Siyasal Düşüncesi, Bizans Halk Hareketlerinin İdeolojik Kökeni" adlı eserinden yararlandık.

Bizans tarihi hakkında önemli makalelerden olan, Işın Demirkent, "Bizans Tarihi Yazıları", Esra Güzel Erdoğan'ın, "Bizans Dönemi'nde Ayasofya, tarihçesi ve mimari özellikleri hakkında genel bilgiler," adlı makalelerinden yararlandık.

Roma-Bizans tarihi hakkında önemli eserler veren Radi Dikicinin, “Bizans İmparatorluğu Tarihi(BYZANTIUM 330-1453)”, ayrıca “Bizans’ı Anlamak” adlı eserlerinden yararlandık.

Bizans da kilise din ilişkisi, imparatorların ve imparatoriçelerin din ile ilgili yapmış olduğu icraatlar, ikona tartışmaları, konsüllerin toplanması gibi konuları Mehmet Çelik’in, “Bizans İmparatorluğu’nda Din-Devlet ilişkileri(kuruluşundan X. Yüzyıla kadar)” adlı eserinden yararlandık.

Roma tarihi hakkında önemli bilgiler veren ve bize başucu kaynağı olan Halil Demircioğlu’nun yazdığı, “Roma Tarihi”, adlı eser Roma tarihi hakkında önemli bilgiler veren bir şaheserdir.

Bizans tarihi ile ilgili önemli bir çalışma olan ve çevirisini V.L. Mirmiroğlu’nun yaptığı. Dukas’ın “Bizans tarihi”, adlı eserinden ana kaynak eser olması hasebiyle başvurduğumuz bir kaynaktır.

Roma tarihi ile ilgili önemli bilgiler veren, çevirisini Çiğdem Menzilioğlu’nun yaptığı, Eutropius’un “Roma tarihinin Özeti” adlı eserinden tezimiz de başvurduğumuz önemli bir eserdir.

Bizans mimari yapıları hakkında bilgi veren, çevirisini Mine Kadiroğlu’nun yaptığı, Cyril Mango’nun “Bizans Mimarisi” adlı eserde Bizans dönemi yapıları ve kiliseleri hakkında bilgi sahibi olduk.

Bizans askeri ve siyasi tarihi hakkında önemli bilgiler veren çevirisin A.Göke Bozkurt’un yaptığı Charles Diehl yazdığı “Bizans İmparatorluğu Tarihi” adlı eserinden yararlandığımız önemli bir eserdir.

Bizans imparatoriçeleri hakkında yazdığı eseri ile Türk tarihinin önemli bir tarihçisi olan Ahmet Refik Altınay tarafından yazılan ve Muammer Yılmaz’ın çevirisini yaptığı “Bizans İmparatoriçeleri” adlı eserinde tezimiz ile ilgili önemli bilgiler verilmiştir.

Roma imparatorluğundan kuruluşundan Bizans imparatorluğuna kadar olan dönemi anlatan ve çevirisini, Mehmet Ali Kılıçbay’ın yaptığı Norman Davies’in yazdığı “Avrupa Tarihi” adlı eserinden yararlandığımız önemli bir eserdir.

Bizans-İslam ilişkilerinin anlatıldığı Casım Avcı tarafından kaleme alınan “İslam-Bizans ilişkileri” adlı eserde dönemin imparatoruna Peygamber efendimizin mektubunu ve Arap-Bizans mücadelesini ele aldık.

Bizans tarihi hakkında geniş çaplı bir eser olan ve çevirisini Hamide Koyukan’ın yaptığı John Julius Norwich, “Bizans I,II, III (Erken Dönem)(MS 323-802)”, adlı üç kitap şeklinde çıkan Bizans hakkında bilgi veren önemli bir eserdir.

Bizans imparatorları ve imparatoriçeleri hakkında önemli bir eserde çevirisini Esra Erment’in yaptığı Timothy E. Gregory, “Bizans Tarihi” adlı eseridir. Eserde dönem hakkında önemli bilgiler verilmiştir.

Dünya üzerinde meydana gelen veba olaylarının anlatıldığı olayları anlatan İsmet Dökmeci tarafından kaleme alınan “VEBA” adlı eser tezimizde yararlandığımız eserler arasında yer alır.

Roma tarihi hakkında önemli bilgiler veren Bülent İplikçioğlunun “Helen ve Roma Tarihi Anahtarları” adlı eser tezimizde yararlandığımız kaynak eserlerden bir tanesidir.

Bizans dönemin de basılan altın paralar üzerine inceleme yapan çevirisini İhsan Batur’un yaptığı Michel Kaplan tarafından yazılan “Bizans’ın Altınları” adlı eserinden yararlandık.

Theodora döneminin anlatan yazıların olduğu Arda Kısakürek’in “M.Ö. 500- M.S. 700 bizimkiler Müslümanlar” adlı eserinden dönem ile ilgili bilgelere yer verildi. .

Kavimler göçü ve etkilerini anlatan Çevirisin Engin Sunarın yaptığı, Gerard Chailand ‘ın yazdığı “Göçebe Moğolistan’dan Tuna’ya (m.ö. V. Y.y- XVI. Yy)” adlı eserinden yararlandık.

GİRİŞ

Romanın Siyasi Dönemleri

Roma İmparatorluğunun başlangıcı Romulus'a dayanır.¹ Bir inanışa göre Romulus Vesta rahibesi Silvia ile Mars'ın oğludur; erkek kardeşi Remus'la birlikte bir batından doğmuşlardır.² Roma İmparatorluğunun kurucusu Romulus çobanlar arasında harami bir yaşam sürerken, on sekiz yaşına geldiğinde, 21 Nisanda, altıncı Olimpiyatların üçüncü yılında, Troia'nın çöküşünden sonra tahmini üç yüz doksan dördüncü yılda Palatium Tepesinde küçük bir kent kurdu. Kardeşi Remos'u öldürdükten sonra kendi adından hareketle Roma adını verdiği kenti kurdu.

Kenti kurduktan sonra, yaptığı işlere baktığımız zaman: Sınır komşularının çoğunu kente kattı, yaşlılar arasından her şeyi öğütlerine göre yöneteceği yüz kişi seçti, yaşlılıklarından dolayı onlara "Senatör" ismini verdi. O zamanlarda kendisinin de eşi yoktu, halkında çoğunun eşi yoktu; bu nedenle komşu kavimleri Roma kentine, gösterilere davet etti. O sırada onların genç kadınlarını kaçırdı. Kadınların kaçırlmasının yarattığı kötü etki sonucunda savaşlar patlak verince, Caeninenses'i, Antennates'i, Crustumini'yi Sabinleri, Fidenates'i ve Veientes'i ele geçirdi. Bütün bu kavimlerin yaşadığı kasabalar kentin 4 çevresine yayılmıştır. Romulus krallığının otuz yedinci yılında, aniden çıkan bir fırtına sonrasında bir daha ortalıklarda görünmeyince, onun tanrı katına yükseldiğine inanıldı ve böylece tanrılaştırıldı. Ardından, senatörler beşer günlük aralarla Roma'da yöneticilik yaptı ve böylece onların yönetimi altında bir yıl geçti.³

Romulus'tan sonra sırasıyla Romanın başına Numa Pompilius, Tullus Hostilius, Ancus Marcius, Priscus Tarquinius, başa geçince 615 quinius senatörlerin sayısını iki katına çıkardı, Roma'da bir "CIRCUS"⁴ inşa etti, zamanımıza kadar gelen Roma oyunlarını düzenledi. Sabinler'i yendi. Onlardan ele geçirdiği epeyce bir toprağı Roma'nın topraklarına kattı ve büyük bir zaferle kente ilk o girdi. Surlar ve kanalizasyonlar inşa etti. Ardından Servius Tullius başa geçti köle olan Servius kısa

¹ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, Çev. Çiğdem Menzilioğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 26-29

² Kevin M. Geough, *The Romans*, Santa Barbara, Calif, 2004, Newyork, s. 49

³ Eutropius, ,s. 26-29

⁴ Roma da antik bir hipodrom ve kitlesel eğlenceler için toplanma yeri, Cyril Mango, Bizans Mimarisi, çev. Mine Kadiroğlu, Yapı Kredi Yayınları, Ankara, 2014, s. 145

zamanda devleti iyi idare etti. Yedinci ve son kral Lucius Tarquinius Superiöbus, geçti ve Romanın son kralı oldu böylece 240 yıl boyunca Roma da 7 kral hüküm sürdü.⁵

Roma İmparatorluğunda İmparatorluk süreleri ortalama 2,5 yıl kadardır. İmparator ya kendi askerleri ya da muhafızları tarafından öldürüldüler veya suikasta kurban gittiler. Kimi Perslere esir düşer, kimi vebadan ölür. İçlerin de en başarılıları 8 yıl hüküm süren Gallienus'tur.⁶ 49 yıllık süre içinde İmparatorluk iddiasında bulunan bu 51 kişi, birbirleriyle savaşır. Anlaşıldığı gibi savaşanlar savaşı sürdürmek için yine Roma İmparatorluğunun askerlerini kullanırlar.⁷

Roma Devleti'nin tarihi üç ana döneme ayrılır. Krallık, Cumhuriyet ve İmparatorluk dönemleridir.

II. Krallık Devri (M.Ö. 753 - M.Ö. 509)

Roma'nın kuruluşu ve krallık döneminde yaşanan gelişmeler efsanelerle örülü bir şekilde zamanımıza kadar ulaşan birtakım bilgilerden ibarettir. Bu anlatılan efsaneler den birine göre, İtalya'nın Latiniüm bölgesinde, Romus ve Romulus kardeşler M.Ö. 753'de Tiber Nehrinin kenarında Palatium Tepesi üzerinde Roma şehrini kurdular.⁸ Romulus'un, şehrin kuruluşundan hemen sonra komşu halk Sabinlere karşı başlattığı savaşı iki halkın birleşmesiyle sonuçlandı. Böylece ilk kralı Romulus olan Roma şehir devleti ortaya çıktı.

Romulus'u takiben altı kral sırasıyla yönetime sahip oldu. Bu krallardan ilk üçü Latin⁹ asıllı idiler. Onların döneminde Roma dini ilk biçimini alırken devlet bir köyler konfederasyonu görünümündeydi. Etrüsk kökenli son üç kral dönemindeyse çevredeki Latin halkları kendisine bağlamayı başaran Roma, parlak ve güçlü bir kent devleti haline geldi. Efsanede zalim bir kral olarak tasvir edilen son Etrüsk Kralı Tarquinius

⁵ Radi Dikici, *Bizans İmparatorluğu Tarihi (BYZANTIUM 330-1453)*, Remzi Yayınevi. İstanbul, 2015, s.22

⁶ Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, iletişim yayınları, İstanbul, 2008, s. 277

⁷ Dikici, s.23

⁸ Halil Demircioğlu, *Roma Tarihi*, C.I. Türk Tarihi Yayınları, Ankara, 1998,s. 36

⁹ Roma şehirlerindeki varlıkları M.Ö. 8 Yüzyıla kadar uzanan ve Hint-Ari dil grubuna ait Latince konuşan kavmin adı. David Magie, *Anadolu'da Romalılar*. Çev. Nezh Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2006, s. 85

Suberbus'un baskılara karşı ayaklanan Roma halkı tarafından M.Ö. 509'da şehirden kovulması ve Cumhuriyet yönetiminin kurulmasıyla krallık dönemi sona ermektedir.¹⁰

III. Cumhuriyet Dönemi (M.Ö. 509 - M.Ö. 27)

Krallığın sona erdiği M.Ö. 509'da Romalı Aristokratlar yönetimi ele geçirerek "Cumhuriyet" yönetimini kurdular. Bu yönetimde devlet yöneticisine ait imtiyazların vatandaşların hepsi tarafından ortaklaşa benimsenmesi ve kabul edilmesi esas alınıyordu. Teorideki bu esas, uygulamada farklı bir görünüm arz ediyordu. Zira Roma'da vatandaşlık hukuku yalnızca Patricilerin elindeydi. Halkın büyük çoğunluğunu oluşturan Plebler'e cumhuriyet yönetiminde yer verilmiyordu. Bu haliyle Roma'daki rejim aristokrat bir cumhuriyetti. Yeni sistemde eski kralın yetkileri aristokratların eline geçti ve aristokratlardan oluşan senato önem kazandı. Roma tarihinin en uzun süren bu döneminde Plebler çetin mücadeleler sonrasında yavaş yavaş Cumhuriyet rejiminin işleyişinde yer edindiler.¹¹

Cumhuriyet döneminin ilk iki yüzyılı Patriciler ve Plebler arasındaki yoğun mücadeleyle geçti. Plebler, Patriciler'den, siyasi bakımdan eşitlik, seçme-seçilme, meclislere katılma, devlet memuru olabilme, Patricilerle evlenebilme gibi çeşitli haklar istiyorlardı. Bunların dışında hukuki, dini ve ekonomik alanlarda Patricilerle eşit haklar talebinde bulunuyorlardı. Başlangıçta barışçıl biçimde hak arayışında bulunan Plebler sonuç alamayınca aktif biçimde direnişe geçtiler. Bu direniş karşısında çaresiz kalan Patriciler, Pleblerin bir kısım taleplerini kabul etmek zorunda kaldılar. Pleblerin yönetime katılmalarını temin etmek için Consilia Plebis veya Comitia Tributa adıyla bir halk meclisi kuruldu. Pleblere de memur olma hakkı tanındı. Böylece Patrici memurlarla Pleb memurlar birlikte görev yapmaya başladılar. M.Ö. 450 yılında kanunları yazıyla belirlemek için bir komisyon kuruldu. Bu komisyonun üyesi olan hukukçulara "Decemvir" adı verildi.¹²

Uzun çalışmalar sonucunda yazıldıkları levhalar dolayısıyla On iki Levha Kanunları adıyla bilinen kanunlar hazırlandı. On iki levha, senatonun en akıllı insanlarınca yazıldığı için yazıldığı ve halkın serbest oylarıyla kabul edildiği için ulusal

¹⁰ Demircioğlu, s.47

¹¹ Sabahat Atlan, *Roma Tarihinin Ana Hatları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 36

¹² Reginald H. Barrow, *Romalılar*, çev. Ender Gürol, İz yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 30

ruhun en kararlı bir belgesidir. Dracon(Dracon) statüleri ise kanla yazılmıştır.¹³ Bu kanunlarda aile hukuku, dava hakkı, borç ve ceza kanunu gibi hükümler vardı. Böylece kanunlar karşısında Plebler de dâhil olmak üzere tüm Roma vatandaşlarına eşit muamele görüp görmediklerini kontrol edebilme imkânları sağlandı ve böylece Patrici memurların keyfi hareketlerinin önüne geçildi.¹⁴

Cumhuriyet dönemin de önemli bir gelişmede Pön savaşları olarak bilinen Roma-Kartaca savaşlarıdır. Kartaca savaşının nedeni; daima dost kalmış olan Roma ile Kartaca arasındaki bu harp, Messina Boğazında Roma'nın siyasi menfaatleri ile Kartaca'nın ticari çıkarlarının çarpışması neticesinde çıkmıştır.¹⁵ Roma'nın tüm İtalya'da egemenliğini kurması, onun Akdeniz'de bir güçlü bir devlet haline gelmesi anlamını taşıyordu. Bu durum Roma'yı o dönemde Akdeniz'in en önemli devletlerinden Kartaca¹⁶ ile karşı karşıya getirdi. Güçlü kara ordusuyla toprak kazanmaya dayalı yayılmacı bir siyaset izleyen Roma'nın, deniz kuvveti daha güçlü olan ve ticaret emperyalizmini siyasetinin merkezinde tutan Kartaca'nın çatışması kaçınılmazdı. Nihayetinde Kartaca ile Roma arasında tarihte Kartacalı anlamına gelen Pön veya Kartaca savaşları olarak bilinen savaşlar başladı. Kartaca ile savaşlar iki aşamada gerçekleşti. M.Ö. 264-241 yılları arasında cereyan eden I. Kartaca savaşları sırasında Roma, kurduğu güçlü donanma sayesinde rakibine karşı üstünlük sağlamayı başardı.¹⁷

İkinci kartaca savaşı; M.Ö. 218-201 yılları arasında oldu. Hamilkar'ın oğlu Hanibal komutasında yeniden güç kazanmaya başladılar. Kartacalılar Roma'nın müttefiki olan Saguntumlular kentini kuşatınca Saguntumlular onların yanında yer almayınca II. Kartaca savaşı patlak vermiş oldu. Hanibal büyük bir ordu ve filleriyle İspanya dan yola çıktı. Alp dağlarını aşarak İtalya'nın Po ovasına kadar geldi. Oradan yapılan ilk muharebede Roma'yı yenilgiye uğrattı. M.Ö. 202 yılında Kartaca

¹³ Edward Gibbon, *Bizans(Roma İmparatorluğunun gerileyiş ve çöküş tarihi)* çev. Asım Baltacıgil, Kanaat Matbaası, İstanbul, 1995, s.345

¹⁴ Paul Koschaker, *Roma Özel Hukukunun Ana hatları*, çev. Kudret Ayiter, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977, s. 82

¹⁵ Atlan, s. 78

¹⁶ Merkezi Tunus'un Akdeniz sahillerindeki Kartaca şehri olan Kartaca devleti Batı Afrika'nın Akdeniz sahillerindeki kıyı şeridinde, İspanya'da ve Batı Akdeniz adalarında M.Ö. 814 - 146 yılları arasında hâkimiyet kurmuş devletin adıdır Monsesquieu, *Romalıların Yükselişi ve Düşüşü*, çev. Ahmet Saki, Köprü yayınlar, Ankara, 2014, s. 88

¹⁷ Demircioğlu, s. 209

yakınındaki Zama da karşı karşıya geldi tekrardan iki ordu. Cornelius Scipio, Hanibali ağır bir yenilgiye uğrattı ve anlaşma yapmak zorunda kaldı. Yapılan anlaşmaya göre Kartaca Afrika dışındaki Topraklarını Roma'ya bırakacak, savaş gemilerini teslim edecek. Roma ya savaş tazminatı verecektir.¹⁸

Sınırlarının genişlemesi, yeni toprakların alınması sonucu artık cumhuriyet yönetimi yetersiz kalır. Orta sınıf halk olan Plebler, ülkeye gelen ucuz tarım ürünleri nedeniyle topraklarından, kölelik nedeniyle işlerinden olurlar. Ordunun paralı olması nedeniyle, özerk yapıya kavuşur ve bu durum çeşitli isyanlara zemin hazırlar. İmparatorluk rejiminin hazırlayıcısı olarak kabul edilen Julius Caesar, yönetim şeklinin artık işlevsizleştiğini fark ederek sancılı bir reform hareketine girişir. Pompeius taraftarlarına karşı kazandığı zafer sonrasında, Caesar'a Senatus tarafından önceden verilmiş olan 10 yıllık diktatörlük hakkı ölümüne kadar olarak değiştirilir. M.Ö 14 Martta Caesar, Senatus toplantısına katılmak üzere iken, Brutus'un ve Cassius'unda dâhil olduğu bir muhalif grup tarafından öldürülür. Julius Caesar'ın ölümünden sonra yerine varisi olarak tayin ettiği yeğeni, Caius Iulius Caesar Octavianus gelir. Octavianus, Antonius ve Kleopatra'ya karşı kazandığı zafer sonrasında Roma'nın ve Akdeniz'in tartışmasız lideri olur. Senatus, Roma'ya dönen Octavianus'a tüm askeri birliklerin komutanı anlamına gelen general (imparator) ve kutsal (Augustus) unvanlarını verir¹⁹

IV. İmparatorluk Dönemi (M.Ö. 27 - M.S. 284)

Octavianus, M.S. 14'te ölünceye kadar tam 45 yıl Roma'yı yönetti. M.Ö. 27'de kendisine, yüce anlamında Augustus unvan verilmişti. Çok büyük bir güce sahip olmasına karşın, Roma'nın eskiden olduğu gibi cumhuriyetle yönetildiği izlenimini sürdürmeye büyük özen gösterdi. O dönemde krallar mutlak egemenliğe sahipti. Romalılar böyle bir yönetim istemiyordu. Augustus yönetiminde Roma en parlak dönemini yaşadı. Ticaret çok büyük bir gelişme gösterdi. Roma yasaları İmparatorluğun

¹⁸ Patrick Girard, *Hannibal Roma Surlarında*, çev. Sonat Nayman, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 65

¹⁹ Oktay Akşit, *Roma İmparatorluğu M.Ö193-395*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1985, s.40-41

her yerinde uygulanmaktaydı. Güçlü hükümet, Lejyonlarca²⁰ da destekleniyordu. İmparatorluğun egemen olduğu bölgelerdeki yerli halkların haklarına saygı gösteriliyordu. Yüzyıllardan beri sürmekte olan çekişme ve kargaşanın sona ermiş olması Augustus'un başarısıydı.²¹ Halk, yasaların güvencesi altında olmanın huzuru içindeydi. Augustus ölmeden önce İmparatorluğa üvey oğlu Tiberius'u seçmişti. M.S. 14'te başa geçen Tiberius, yayılmacı bir siyasetten yana değildi. Daha yönetimdeyken Tiberius'tan sonra başa kimin geçeceğine ilişkin tartışma ve kavgalar başlamıştı. Augustus'un kurmuş olduğu güçlü yönetim ağı bir süre ülkenin gerilemesini önledi²².

Severus hanedanından sonra yaşanan elli yıllık dönemde yirmi İmparator hüküm sürdü. Ortalama hükümdarlık süresinin üç yıl olduğu bu dönemde Roma İmparatorluğu büyük krizlerle sarsıldı. Barbar kavimlerin saldırılarıyla, Tuna eyaleti gibi bölgeler birer birer kaybedildi. Bu sırada doğudan Sasaniler saldırıyordu. Barbar akınları kentlerin yıkımına, yolların bozulmasına yol açtı. İçte yaşanan çatışmalar, dini, ekonomik ve mali çalkantılar İmparatorluğu son derece ağır bunalımlara sürüklüyordu.²³ III. yüzyılın sonuna doğru İmparatorluğu yönetmek öylesine güçleşmişti ki, İmparator Dioklitianos hükümdarlığı döneminde (284-305) köklü reformlar yapmak durumunda kaldı. İşte Dioklitianos'un bu reformları Roma'nın Bizans'a dönüşmesiyle sonuçlanan sürecin başlangıcı oldu.

Roma İmparatorluğu, bütün Doğu Akdeniz ülkelerine ve Anadolu'nun İran hâkimiyet bölgesi dışında kalan, büyük kısmına sahipti. Ancak Hunların batıya yürüyüşü ile ortaya çıkan Kavimler Göçü neticesinde, devlet bütünlüğünü yitirmiş ve ikiye ayrılan devletin batı kısmı, barbar Germen kavimlerinin ağır darbeleri altında yıkılıp gitmişti. Doğu kısmı ise, Roma'nın unutulmaz geleneği olan cihanşümul devlet olmak iddiasında, her ne kadar 1453'de Fatih'in orduları önünde tarih sayfalarına intikal

²⁰ Lejyon: içinde süvari ve hafif piyade askeri bulundurmakla birlikte yoğun olarak ağır piyadelerden oluşan Roma askeri birliğine lejyon denilmektedir. Zaman içinde değişmekle birlikte bir lejyon 4200 lejyoner yani piyade asker ve 300 süvari yani atlı askerden oluşmaktaydı. M.V. Levcthenko, Bizans Tarihi, çev. Maide Selen, Doruk yayınları, İstanbul, 2007, s.120

²¹ Akşit, s. 29-64

²² Akşit, s. 67

²³ Charles Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma- Antik Akdeniz Uygarlıkları*, Çev. Suat Kemal Angı, Dost Kitapevi, 2003, Ankara, s. 546-550

edinceye dek temsil etmeye çalışmış ise de, bu Romalı olmak hususiyetini ancak 7.yüzyılın başlarına kadar koruyabilmişti²⁴

Kısaca ifade etmek gerekirse Roma'nın "Altın Çağ" olan II. y.y. dan III. y.y. İmparatorluğun genel bir ekonomik bunalıma düştüğü ve buna bağlı olarak siyasi, ekonomik ve sosyal çalkantıların olduğu bir dönemdir. Devlet içine düştüğü bu güç durumdan, III. y.y.'in sonunda yaptığı geniş kapsamlı reformlarla İmparator Diocletianus(İ.S. 284-305) devleti bu kötü durumdan kurtarmaya ve devletini kötü gidişatını durdurmak için çalışacaktır.²⁵

V. Doğu Roma'nın (Bizans) Kuruluşundan Justinianus Dönemine Kadar ki Genel Durum (M.S. 330-M.S. 518)

Hiçbir ad, Bizans'inki kadar itibara ve üne sahip olamamıştır; muazzam ve karma karışık faciaların birbiri ardınca daha göz alıcı bir akışın hayallerde canlandırarak bir başka ad bulunamaz. Onu duyunca mutlak hükümdarlar, İmparatoriçeler, kilise ileri gelenleri erguvan bir sis içinde sıra sıra kafiler halinde gözlerimizin önünde geçer. Doğunun güneşi altında amfi basamaklarına yığılmış, coşkun haykırışları ve hiddetli naraları ile mavi ya da yeşil eşarplı araba koşucularını izleyenler kalabalıkları hatırlarız. Barbar ve eşi görülmemiş, batıl inançlı ve zalim bir medeniyet; politika faciaları, aşk faciaları, din faciaları, öç almalar, entrikalar, zorbalıklar, sonu gelmez din bilimleri tartışmaları, hadım suikastları, kıymetli taşlarla bezenmiş esvaplar, mozaikler, işlenmiş mermer saraylar tasavvur ederiz. Efsanevi zenginliklerin, ihtirasların, hayatı bütünü ile hiçe saymanın, tasvirlerle tapınmanın, şehvete düşkünlüğü, kanlı çatışmalara sebep olabilecek her şeyi Bizans gözlerimizin önüne serer.²⁶

MS 328 de merkezini Latin batı'dan Yunanlı Doğu'ya eski Roma'dan Konstantinopolis adını verdiği yeni Roma'ya nakletmiş olmakla kurucusunun büyük Konstantinos olduğunu kabul edilen, devletin genişliği kıtaları aşan ilk imparatorluktur. Konstantinos'un zamanında devletin genişliği İmparatorluğunun büyük bir kısmını Güney Almanya ile İsviçre'nin bazı bölgelerinin İtalya ve İspanya ile Fransa'yı ve

²⁴ Işın Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları*, Dünya Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 1

²⁵ Bülent İplikçioğlu, *Helen ve Roma Tarihinin Anahtarları*, Arkeoloji ve Sanat yayınları, Ankara, 2009 s. 95

²⁶ Auguste Bailly, *Bizans Tarihi*, C. I, Çev. Haluk Şaman, Nokta Kitapevi, İstanbul, 2016, s.9

İskoçya hariç İngiltere olmak üzere tüm Batı ve Güney Avrupa'yı Akdeniz ve Ege adalarını küçük Asya ile Suriye ve Mezopotamya olarak Batı Asya'yı Mısır' dan Atlantik Okyanusu'na kadarki Kuzey Afrika'yı kapsamaktaydı.²⁷

VI. Başkenti'nin Konstantinopolis Seçilmesi ve Milano fermanı

Konstantinopolis'in kuruluşu ve yeni İmparatorluğun karakterleri 11 Mayıs 330 da Kostantin, Boğaziçi sahillerinde yeni kurduğu başkentinde, Konstantinople'da şatafatlı merasimle yerleşiyordu. Hem stratejik açıdan hem de konumunun stratejik olması hasebiyle burası seçilecektir.²⁸

İmparator niçin eski Roma'yı terk ederek hükümdarlığın merkezini doğuya naklediyordu? Sezarların Paganist şehriden az zevk duyan Konstantin onun coğrafi konumunu haklı olarak İmparatorluğun karşılaştığı yeni ihtiyaçlara cevap veremeyecek vaziyette buluyordu. Got tehlikesi Pers tehlikesi Tuna boyunda ve Asya'da kendini hissettiriyordu İllirya'nın²⁹ kuvvetli halkı, savunma için mükemmel kaynak arz ediyordu. Bu savunmayı düzenlemek için Roma pek uzaktı. Konstantin bunu zamanında anlamış ve o da Doğu'nun cazibesini duymuştu, Konstantin in Yeni Roma'yı kurduğu gün Bizans İmparatorluğu başlamıştı. Avrupa'nın Asya ile birleştiği noktadaki coğrafi konumu, bundan çıkan askeri ve ekonomik önemi dolayısıyla, Konstantinopolis, Doğu dünyasının etrafında toplanabileceği tabii bir merkeziydi. Diğer yönden doğuşundan itibaren taşıdığı Helenistik damga bilhassa Hıristiyanlığın verdiği karakter dolayısıyla, yeni başkent eskisinden derin bir şekilde farklıydı. Doğu dünyasının eğilimlerini oldukça doğru bir şekilde yansıtıyordu.

Konstantinye'nin kurulması³⁰ ve 330 kadar geçen süre içinde hiç kuşkusuz en önemli olaylarından biri de Hıristiyanlara din serbestisinin verilmesidir. Kıdemli

²⁷ Kriton Dinçmen, *600'lü yıllardan 1461'e İslam-Türk ile Hıristiyan-Bizans Dünyaları Arasındaki Etnik, Dini, Askeri, Siyasi ve Sosyo-Ekonomik İlişkiler Açısından Bir Dörtleme*, Arion Yayınları. İstanbul, 2004, s.21

²⁸ Dikici s.61

²⁹ İllirya: Adriyatik denizinin bugün, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Bosna-hersek, Karadağ, Kosova ve İtalya arasında paylaşılmış olan dağlık Şark Sahilleri Mıntıkasıdır.

³⁰ Hıristiyan inancına göre, imparator şehrin sınırını tespit ederken bazı güçler tarafından yönlendirilmiştir. Bu inancı göre, Konstantinus elinde bir asa olduğu halde, maiyetiyle birlikte yürürken, sanki önü sıra yol gösteren biri varmış gibi hareket etmekteydi. Etrafındakiler 'Efendim ne zaman

İmparator, Galerius 311 yılının şubat ayında mevcut İmparatorları Sofya da toplantıya çağırır. O zamana kadar Hıristiyanlara uygulanan şiddeti önlemelerinin bir fayda getirmediğini, onları yer altına ittiğini ve şiddet arttıkça Hıristiyanlığın daha hızlı yayıldığını görmüştür. Toplantıya Arlesten Konstantin, Milano dan Licianus, katılır. İmparatorları kendi aralarında yaptığı görüşmeler sonucu; Hıristiyanlara daha hoşgörülü davranılmasını onlara görev vermemek kaydıyla ibadetlerini yapmalarına izin verilmesini kararlaştırıldı. Bunun için bir emirname hazırlanır buna tarihte “Hoşgörü Emirnamesi”³¹ denir.³²

VII. Roma İmparatorluğunun dağılışı

Roma İmparatorluğu sınırlarının genişlemesiyle birlikte dış politikada önemli sorunlar ve tehditlerle de karşılaşmaya başlamıştır. Özellikle M.S. III. yüzyıldan itibaren siyasi, askeri, idari, sosyal ve ekonomik yönden zorluklar yaşanmıştır. Doğuda

duracaksınız? Diye sordukları zaman imparator ‘önümde yürüyen durduğu zaman’ diyerek onlara cevap vermiş. Birsal Küçük Sahipoğlu, Popüler Tarih Dergisi, sayı 54, s. 20

³¹ 1. Büyük Konstantinden önceki zulüm ve baskı dönemlerinde müsadere edilen kilise ye ait tüm mal varlığı iade edildi.

2. Devletin resmi dinine bahşedilen imtiyazlarını aynısını Hıristiyanlığa da tanıdı

3. Ruhban sınıfı genel hizmetlerden muaf tutuldu.

4. Kiliselere ve manastırlara vakıf elde etme hakkı tanıdı

5. Pazar günü resmi tatil olarak kabul edildi

6. Piskoposlara has özel haklar tanıdı

7. Din adamları din eğitimi yapan öğrenciler ve her sınıftan ruhbanlar askerlikten muaf tutuldu.

8. Kilise ve din kurumları vergiden muaf tutuldu

9. Din adamları sınıfına mensup olanlar her türlü devlet memuriyetinden de muaf tutuldu.

10. Hıristiyanlar putperest şenliklerine katılmaktan muaf tutuldu

11. Kilise, tahsisat adı altında devletten her yıl külliyatlı miktarda yardım almaya başlayacak. Turhan kaçar, *1700 yılında Milano Fermanı, Roma İmparatorluğu ve Hıristiyanlar*, Toplumsal Tarih, Ankara, 2013, s. 49

³² Göğün ve yerin, görünen ve görünmeyen kâinatın yaratıcısı. Kadir-i mutlak tek bir Tanrı’ya Tanrı’nın oğlu tek bir İsa’ya tek olarak doğurtulmuş, babanın özünden doğmuş, Tanrı’dan Tanrı, nurdan nur gerçek Tanrı’dan gerçek Tanrı olduğuna, baba ile aynı özden(Homooosios) olduğuna, gökte ve yerde bulunan her şeyin onun aracılığıyla yapıldığını, biz insanların kurtuluşu için gökten indiğine, insan olduğuna (çarmıha gerilerek) ıstırap çektiğine, üçüncü gün dirildiğine ve göğe yükseldiğine, ölüleri ve dirileri yargılamak için geri geleceğine ve kutsal Ruh’a inanınız.’ Dikici, 2016, s.47

Sasaniler ile uğraşmak zorunda kalan Roma'nın, batıda da Germen kavimlerinin saldırıları ile boğuşması durumu daha da zorlaştırmıştır.³³

Bu zor dönemde imparatorluğun başına geçen Diocletianus (284-305) duruma çözüm bulmak amacıyla çalışmalar başlatmıştır. Oldukça genişleyen ve bundan dolayı yönetimi zorlaşan ülke topraklarını 285 yılında dört parçaya ayırarak Tetrarkhia (Dörtlü Yönetim) sistemini kurmuştur. Böylece İmparatorluğun doğusuna ve batısına iki Augustus ve iki Caesar atamıştır. Devlet toprakları her ne kadar dört ayrı parçaya bölünerek yönetilse de devletin bütünlüğü fikrinden vazgeçilmemiştir. Bir imparatorun çıkardığı kanun bütün ülke için geçerli olurken, her bir imparator diğerine danışmak ve iş birliği yapmak zorunda kalmıştır. Bu yönetim şekli Diocletianus hayatta iken sorunsuz bir şekilde işlerken onun ölümünden sonra taht kavgalarına neden olmuştur. 375-395 yılları arasında hüküm süren İmparator Theodosius uzun süren bir iç savaştan sonra yeniden bütün imparatorluğu tek bir yönetim altında birleştirmeyi başarmıştır. Ancak İmparator Theodosius ölümünden kısa bir süre önce imparatorluğu iki oğlu arasında doğu ve batı olarak taksim etmiştir. Her ne kadar devletin bütünlüğü fikrinden vazgeçilmemiş olsa da bu durum Roma İmparatorluğu'nun kesin olarak ikiye ayrılmasına neden olmuştur.³⁴ Çünkü içinde bulunulan şartlar imparatorluğun her iki yarısı arasındaki bağların giderek gevşemesine neden olmuştur³⁵

Bu sırada Kavimler Göçünün³⁶ başlamasıyla birlikte Türk kavimlerinin hızlı bir şekilde batıya göçleri sonucunda imparatorluğun her iki kısmı da çok zor duruma düşmüştür. İmparatorluğun doğu kısmında etkili bir siyaset izlenerek bu kavimlerin

³³ George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s.40

³⁴ Vasiliev, 108

³⁵ Ostrogorsky, 49-50

³⁶ Orta Asya'dan Kuzey Hun Devleti'nin yıkılışından sonra (M.S 216) bazı Türk boyları batı yönünde hareketlenerek Seyhun Nehri'nin batısından Kuzey Kafkaslar'da ve Dinyeper Nehri civarında yerleşmişlerdir. IV. Yüzyıl ortalarında Aral Gölü ile Hazar Denizi arasında yerleşen Hun boyları 374 yılında İtil Volga Nehrine kadar uzanana bölgeye de yerleşmeye başladılar. Aynı dönemde Karadeniz'in kuzeyinde Germen kavimlerinin iki kolu yurt tutmuştu. Bunlardan Ostrogotlar Don ve Dinyeper Nehirlerin arasında Vizigotlar ise bu coğrafyanın batısında yerleşmişlerdir. Orta Asya'dan kopup gelen Hun Türklerinin 374 yılında Balamir komutasında bölgeye girerek aynı yıl Ostrogotlar'ın 375 yılında da Vizigotların devletlerini yıkması bu Germen kavimlerinin batıya göç etmelerine sebep olmuştur. Gerard Chailand, *Göçebe Moğolistan'dan Tuna'ya (M.Ö. V. yy- XVI. yy)*, çev. Engin Sunar, Doğan yayınevi, İstanbul, 2001, s. 174

çoğu batıya yönlendirilmiştir. Böylece imparatorluğun doğusu varlığını sürdürebilme açısından daha şanslı iken, Batı Roma İmparatorluğu kendini barbar kavimlerin istilası içinde bulmuş ve büyük bir yıkım dönemine girmiştir³⁷

Durum o kadar vahimdir ki Hieronymus, mektuplar adlı eserinden o korkunç günü bu şeklide anlatıyor:

“Batıdan korkunç bir söylenti geldi. Roma işgal edildi; yurttaşları hayatlarını altın karşılığında kurtardı, fakat soyulup soğana çevrildikten sonra yine kuşatıldılar. Mallından olmuşlar, şimdi canlarından da olacaklar. Bu sözleri yazdırırken ağlamaktan sesim kısıldı. Evreni fethetmiş şehir, şimdi kendi fethedildi... Kılıçla öldürülmeden önce açlıktan ölüyor; esir alınacak kimse kalmadı hayatta. Açlık çekenlerin yiyeceklere saldırmaları anlatılacak gibi değil; birbirlerini parçalıyorlar, anneler göğsündeki bebeğe dahi acımıyorlar...”³⁸

Pek çok tarihçiye göre mukadder 17 Ocak 395 gecesi orta çağ’ın başlangıcıdır.³⁹ Aynı zaman da bir devrin sonu olmuştu artık ne Roma kalmıştı, ne de Romalı.

³⁷ Ostrogorsky, 50-51

³⁸ Corpus Fontium Historiae Byzantinae ,apud W. de Gruyter, 1967, s.54

³⁹ John Julius Norwich, *Bizans I (Erken Dönem)(MS 323-802)*, çev. Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınları, 2013, İstanbul s.102

BİRİNCİ BÖLÜM

VI. YÜZYILA KADAR BİZANS İMPARATORİÇELERİ

Dönemin belirgin ve bugün için de özel önem taşıyan niteliklerinden biri, güçlü kadınların her yerde öne çıkmalarıydı. Tarihte ismini duyduğumuz ismini kendi devletine altın harflerle yazdırmış olan kadınlar vardır. Örneğin: Mısır da Hatşepsut (M.Ö 1508- M.Ö 1458), VII. Kleopatra (M.Ö 69- M.Ö 30) Kastilyalı I. İsaabel (1451-1504), Babürler devletinde Raziye Sultan (?- 1240), Selçuklu da Terkan Hatun, İskitlerde Tomris hatun, Osmanlı da Kösem sultan, Hürrem sultan. IV. Yüzyıldan başlayarak VI. yüzyıla kadar geçen süre içinde Bizans siyasetinde egemen olmuş, imparatoriçeler ve imparator kardeşleri de vardır. Bunlar arasında en önemlilerini genel hatlarıyla ele alacak olursak, bunlar; Galla Placidia, Honoria, Pulcheria, Aelia Eudoxia (ya da Eudocia) ve Ariadne çok öne çıkmışlardı ve bunlar çok güçlü kişiliklerdi.⁴⁰

1.1. İmparatoriçe Helena

İmparatoriçe Helena miladi 250 yılında doğdu. Konstantius Chlorus'un karısıdır. İmparatoriçe Helena'nın tarihte ki önemi Hıristiyanlar için kutsal olan İsa'nın çarmıha gerildiği çarmıhı bulmuştur. Olay şu şekilde anlatılır. “ İmparatoriçe Helena 325 yılının haziran ayının sonunda Kudüs'e vardı. Kendisini vali ve Patrik Macarius karşıladı. Yol yorgunluğunu atmak için bir hafta kadar dinlendi. Bir gece rüyasında İsa peygamberi ve kutsal haç'ı görünce valiyi çağırdı. “Yarın sabah erkenden beni efendimiz İsa'nın çarmıha gerildiği yere götürmenizi istiyorum”dedi. “Majesteleri, efendimizin çarmıha gerildiği tepenin olduğu yere daha sonra Roma İmparatorları Venüs tapınağı inşa ettirmişlerdir. Ancak tapınak şu anda bakımsızlıktan harabe halindedir”. Diyerek Macarius açıklama yaptı.⁴¹ ”Ne olursa olsun görmek istiyorum”

⁴⁰ Michael Grant, *Roma'dan Bizans'a*, Çev. Z. Zühre İlgelen, Homer kitapevi, Ankara, 2000, s. 65

⁴¹ Dikici, 2016, s. 17

Ertesi sabah yola çıkan Helena Venüs Tapınağı'na gelince valinin yanında bir heyetle kendisini beklediğini gördü. Hep birlikte yıkıntı halindeki tapınağın içine girdiler. Helena tapınağın dua salonu olduğunu tahmin ettiği alanın tam ortasına gelince birden durdu, gözlerini kapattı; sanki ayağının altından gelen bir duygu seli bütün benliğini kaplamıştı. Birkaç dakika öylece kaldı. Kendine gelince valiye döndü. “ yarın sabahtan başlayarak çok büyük bir titizlikle bu tapınağın kalıntılarının temizlenmesini istiyorum. Sadece salonun tabanında dokunulmayacaksınız. O noktaya gelince bana haber edeceksiniz ve ben buraya tekrar gelip ne yapılması gerektiğini söyleyeceğim.” İki ay içinde tamamlanan kazı sonunda tekrar kazı çalışmasının olduğu yere giden İmparatoriçe burayı yöneten kim diye sorar oldukça yaşlı görünen biri ortaya çıktı bana isminizi ve eğitiminizi söyleyin onları öğrendikten sonra size bildirdiklerimi harfiyen uygulayacaksınız. Hermegones, senden istediğim restorasyon değil ondan daha önemli çünkü burada İsa efendimizin çarmıha gerildiği çarmıh saklı der ve ona göre kazı yapılmasını istiyorum yirmi gün sonra Hermegones Helena'nın huzurundaydı. Bir şey mi buldun diye sorar. “majeste, gelip kendiniz görmelisiniz. Salonun altında çok büyük bir odaya ulaştık. Etrafını temizledik ve kapısını bulunduğu yeri kazarak giriş sağlayacak biçimde açtık ama kapıyı siz gelmeden açmak istemedik.” Helen'a doğruca kazının yapıldığı yere gider ve kapıyı açarlar Helena içeri girer ve kutsal haç '*Cruce Vera*' yerde durmaktaydı. Toz içinde olmasına aldırmadan önünde çömelerek, dua etti.

“Üstat tarihi bir anı hep beraber yaşadık. İsa efendimizin kutsal haç'ını bulduk, ancak bu kapıdan çıkması mümkün değildir. Odanın ön tarafını yıkıp kutsal Haç'ı çıkaralım. Siz restorasyon ustası olduğunuza göre, onun temizlenmesini de bizzat yapmanızı istiyorum.” İmparatoriçe Helen'a kutsal haç'ın saklanması için Kudüs de bir kilise yapılmasını emretti ve iki yılda tamamlandı. Bu kilise ye “Holy Sepulchre”⁴² ismi verildi. İmparatoriçe tekrar Kudüs'e giderek kutsal haç'ı yerleştirdi.⁴³ İmparatoriçe Helena bu kutsal vazifeyi yerine getirerek tarihte önemli bir iz bırakmıştır. İmparatoriçe Helena miladi 329 yılında ölmüştür.

⁴² Kutsal Kabir Kilisesi, Ortodoks Kilisesi tarafından Yeniden Diriliş Kilisesi olarak adlandırılır, Kudüs'ün eski şehir duvarları içerisinde yer alan bir Hıristiyan kilisesidir. Eski şehrin Hıristiyan bölgesinden birkaç adım ötededir. Kilise'ye birçok Hıristiyan "Golgotha" olması nedeniyle hürmet göstermektedir. www.tr.wikipedia.org/kutsal.kabir.kilisesi

⁴³ Dikici, 2016, s. 18

Dönemin imparatoru Constantius Chlorus'tur. İmparatorun devlet nezdinden pek etkisi yoktur. Lakin ondan sonra gelen imparator Constantius devletin başına geçince iki büyük olay meydana gelir. Bunlar: Bunlar Hıristiyanlığın kabulü ve başkenti Konstantinopolis yani İstanbul'a getirmesidir. Sayıları giderek artan Hıristiyanlar ilk olarak 313 yılında Milano fermanı ile özgür olmuşlardır ve kısmen de olsa üstündeki baskılar azalmıştır. Lakin tam manasıyla özgür değillerdi. Daha sonra Constantinos'un Hıristiyanlığı serbest bırakması ile daha özgür bir ortam bulmuşlardır. İkinci önemli olay da Konstantinopolis'i başkent yapmasıdır. Romalı imparatorlar sürekli olarak başkenti değiştirmeyi düşündülse de bir türlü başaramadılar nitekim Constantin başa gelince kendi adı ile kurmak istediği bir kenti başkent yapmak ister ve Megaralı göçmenler tarafından kurulun Byzantion da karar kıldı ve burayı başkent yaptı.⁴⁴

1.2.Aelia Galla Placidia

İmparator I. Theodosius'un kızı ve Arcadius ile Honorius'un ayrı anadan doğma kardeşidir. 388/90 yılında doğdu. Çocukluğunda Stilicho'nun (öl.408) karısı Serena'ya çok bağımlıydı. 408-9'da Vizigotların eline düştü. 414 yılı başlarında Kral Ataulf ile evlenmek zorunda kaldı ve onu eşit koşullarda biri olarak Batı İmparatorluğu'na yaklaşması yolunda etkiledi. Bunun sonucunda, 416 yılı başlarında bir anlaşmaya varıldı. Fakat 417 yılında ağabeyi Honorius tarafından kendi arzusu dışında Naissuslu III. Constantius ile evlendirildi. III. Constantius 414, 417 ve 420 yıllarında konsüldü ve 421 'de Augustus olmuştu, aynı yıl öldüğü sanılmaktadır. Augusta katına yükseltilen ve Honorius ile arası açık olan dul Placidia, çocukları Honoria ile Valentinianus'u alıp Konstantinopolis'e kaçtı. Aynı yıl Honorius'un ölümünden sonra Ravenna'ya dönüp, iki yıl sonra Batı tahtına Valentinianus'u oturtmayı başardı. Hakkında Ana İmparatoriçelerin en dindarı ve en uzun ömürlüsü' diye yazılmıştır.⁴⁵

Galla Placidia, Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius'un kendisine yeniden Augusta unvanını vermesiyle Batı İmparatorluğu'nun gerçek yöneticisi olmuştur. Galla Placidia, Kilisenin desteğini aramış ve elde etmiştir. Uygun bir yasama düzenine duyduğu ilgi senatörlerden bir bölümünün de onu desteklemelerini sağlamıştır. Ancak

⁴⁴ Hakkı Dursun Yıldız, Anadolu Uygarıkları(Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi) Görsel Yayınlar Ansiklopedik Neşriyat, Ankara, 2000 s. 488

⁴⁵ Grant, s. 76

onlara bağımlı kalmamayı başarabilmiş, hatta bazılarıyla da ilişkileri kötüleştirmiştir. Örneğin her ne kadar entrikaların detayları pek bilinmiyorsa da, bir Magister Militum olan Felix (öl.430?) , Bonifatius (öl.432) ve özellikle Aetius (öl.454) geçinemediği senatörlerdendi.⁴⁶

III. Valentinianus'un 437 yılında Aelia Eudoxia ile evlenmesinden sonra, Placidia gölgede kaldı ve kendini Ravenna'da kilise yaptırma gibi hayır işlerine verdi. Ravenna'yı Batının değerli bir başkenti yaptı. Fakat bu arada, ölümüne yani 450 yılı Kasım'ına kadar İmparatorluğun yüksek politikasına karışmaktan da geri kalmadı. Placidia varlıklı ve çok çalıştı. Germanlerle olan ilişkilerinde Batı İmparatorluğu'nun işine yarayabilecekleri yüreklendirdi. Fakat aynı derecede kavgacıydı (bundan ötürü de yetersizdi) ki İmparatorluğu kurtaramadı, hatta çöküşünü bile geciktiremedi.⁴⁷

1.3.Lusta Grata Honoria Augusta

III. Constantius ile Placidia'nın kızı ve III. Valentinianus'un kız kardeşidir. Valentinianus onun adına üzerinde 'Bono Reipvblicae' yazılı bir sikke bastırmıştır. Yüzyılın bu bölümünün en gösterişli olayı Atilla'nın Hunlarına karşı 451 yılında yapılan büyük savaştır 451 yılında Catalaunia Düzlükleri'nde Hun İmparatoru Atilla ile Bizans ordusu arasında yapılan savaşta kaç kişinin öldüğü tam olarak bilinmese de tarihçiler o gün savaş alanında milyonlarca kişi öldü diye yazmışlardır.⁴⁸. Bu savaş dünyanın kaderini değiştiren savaşlardan biri diye adlandırılır. Şaşılacak olan şu ki bu savaş, İmparatorluk ailesi prenseslerinden Honoria'nın siyasi yeteneklerini kullanacak yer bulamadığını düşünerek Atilla'ya haber göndermesi ve Roma'nın yönetiminde kendisinin daha etkili olmasına ve zorla evlendirecekleri zengin senatör Flavius Bassus Herculanus ile nişanını bozmasına yardımını rica ettiği için patlamıştır. Bunu evlilik için bir ön teklif sayıp öneriyi kabul eden Atilla da, hem Honoria'yı hem de drahomasını⁴⁹ istemek üzere batıya doğru harekete geçmiştir. İsteddiği drahoma ise

⁴⁶ Kenneth G. Holum, *Theodosian Empress: Women and Imperial Dominion in Late Antiquity*, Berkeley, 1982 s. 52

⁴⁷ Holum, s.53

⁴⁸ Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013, s. 35

⁴⁹ Drahoma: Damada gelin tarafından verilen mal veya para. Georges Duby, *Özel Hayatın Tarihi Roma İmparatorluğundan 1000 Yıllına*, çev. Turhan Ilgaz. İstanbul, 2006, s. 234

Galya topraklarıdır. Hunlar bu savaşta büyük kayba uğradılsa da geri çekilmelerine izin verilmiştir. Attila bundan sonra İtalya'ya dönmüş, bilinmeyen bir biçimde oradan ayrılmış ve ölmüştür. Bu olayların çoğu Honoria'nın başının altından çıkmıştır.⁵⁰

1.4.Arcadius'un Kızı Pulcheria

399 yılında Konstantinopolis'de doğmuştur. 414 yılında Augusta ilan edilmiş ve on dört yaşında İmparatorluk tahtına çıkan küçük kardeşi II. Theodosius'un naibi olarak görev yapmıştır. Pulcheria'nın sarayı aynı zamanda bir marioloji merkezi⁵¹ gibiydi. Khalkedon Konsülü'nde⁵² (431) Meryem Ana karşıtı Nestorius'un sövgülerine karşın, Pulcheria çok alkışlanmış ve o da Konsülün kararlarının uygulanmasına yardım etmiştir. 440 yılı dolaylarında İmparatoriçe Aelia Eudoxia ile araları bozulmuş ve 450 yılında II. Theodosius öldüğünde Marcianus'a tahta geçişinde yardım etmiş ve yeni İmparatorun başına tacı kendi elleriyle yerleştirmiştir. Ayrıca, 'Bakire İmparatoriçe' kalmak kaydıyla şeklen İmparatorun karısı olmayı kabul etmiş, böylelikle Theodosius'un soyunu biçimsel olarak korumuştur. Konstantinopolis'de üç Tanrının Anası Meryem (Theotokos) kilisesi yaptırmıştır. 453 yılında öldüğünde tüm mal varlığını yoksullara bırakmıştı. Hiçbir zaman konumunun dışına çıktığı görülmeyen Pulcheria, gücünü beceriyle ayarlayıp kullanırdı. İyilikseverliğinin de etkisinde kalan halkın sempatisini ve onayını kazanmıştı. Güçlü ve egemen davranışlı olsa da, kutsal erkeklere hayranlık duymuştur; Kilisenin de çok övdüğü bir kişi olarak adeta bir İmparatorluk azizesiydi. Sozomen'in yazdığı gibi, "yönetimde denetimi eline almış, çok yerinde kararlar vermiş ve verdiği kararları yazılı talimatlarla uygulatmış" olduğu dikkate alınırsa, yalnızca Kilisenin değil başka çevrelerin de övgüsünü kazanmıştı.

Dönemin imparatoru Marcianustur. Bu dönemde meydana gelen olaylar arasında ile yapılan savaşlar damgasını vurmuştur. Hunlar, imparatorluk için pek müthiş bir tehlike teşkil ettikten sonra, Marcianus saltanatının başlamasıyla, orta Tunadan imparatorluğun Doğu eyaletlerine gittiler ve Galyada "Kalalonik tarlaları" (Champs

⁵⁰ Grant, s. 78

⁵¹ Meryem ana ile ilgili bilgilerin çok olduğu yer mekan

⁵² Konstantinopolis'in Kadıköy ilçesinde toplanan konsildir. Alınan karar ise; Batı Ortodoksları, Katolikler ile Hıristiyanların 4. Ekümenik konsili olarak kabul edilir. Konsilde İsa'nın hem tam anlamıyla insan hem de tam anlamıyla ilah olduğu tanımlamasını yaptılar. Aziz S. Atiya, Doğu Hıristiyanlık Tarihi, çev. Nurettin Hiçyılmaz, Doz yayınları, İstanbul, 2005, s. 13

Catalauniques) meşhur muharebesi vuku buldu. Az bir müddet sonra Attilâ öldü ve muazzam imparatorluğu parçalandı. Bu suretle Marcianus saltanatının son senelerinde, imparatorluk için Hun tehlikesi ortadan kalktı. Marcianus selefinden gayet müşkül bir dinî durum tevarüs etmişti. Monofisitler galip gelmişlerdi. Hâlbuki ilk iki umumî konsilin taraftarı olan imparator bu galibiyeti kabul edemezdi. 451 de Kalhedon'da (Kadıköy) dördüncü bir genel konsil meydana getirdi.⁵³

1.5.Aelia Eudoxia (Eudocia)

Doğu İmparatoru II. Theodosius'un karısıydı. Aelia Eudoxia -rivayete göre bir güzellik yarışmasını kazanmasından sonra- Theodosius'a, Theodosius'un kızkardeşi Pulcheria tarafından tanıştırılmıştır. Konstantinopolis Patriği tarafından vaftiz edilirken bir pagan adı olan Athenais'i bırakmışsa da, başmabeyinci (praepositus sacri cubiculi) Eutropius ile anlaşmazlığa düşmüştür. 421 yılında II. Theodosius ile evlenmiş ve ertesi yıl bir kız çocuk doğurmuştur. Licinia Eudoxia adı verilen bu çocuk, 437 yılında Batı İmparatoru Valentinianus ile evlenecektir. Pek çok çekişmeye ve kavgaya karışan Aelia Eudoxia 438 yılında Kudüs'e hacca gitmiş, bir yıl sonra dönmüştür. Ne var ki, gözden düşerek 443 yılında başkentten bir kez daha ayrılmış ve yaşamının geri kalan bölümünü Kudüs'te kendini dine ve hayır işlerine vererek, muhteşem kiliseler yaptırarak ve kent surlarını onartarak geçirmiş ve 460 yılında orada ölmüştür. Bir süre Monofizit⁵⁴ tarikatına eğilim gösterdiyse de, bir Katolik olarak ölmüştür. Şairdi; Yunanca kaleme aldığı şiirleri arasında Roma'nın 422 yılında Perslere karşı kazandığı zaferi yücelten bir övgü ile pek çok dinsel konulu eser vardır. Otoriter bir kişiliği olan Eudoxia'yı övenler de yerenler de, onun dünya işlerine karışan, güzel ve keyfine düşkün bir dizi Bizans İmparatoriçesinin ilki olduğunu söylerler. Hurafelere inanma derecesine varan dindarlığı gerektirdiğinde düşüncesini değiştirmekten çekinmeyen bir kadındı. Çok güzeldi; yüz hatlarını altından bir hale içine alan kıvrıkcık sarı saçları açık renk teninin parlaklığını vurgulardı. Yaşam dolu ve zeki olduğu güzel gözlerinden hemen anlaşılırdı.

⁵³ Vasiliev, s. 130

⁵⁴ 5. ve 6. yüzyıllarda ortaya çıkan Hıristiyanlığın bir koludur. İsa'nın aynı zamanda hem insan hem de tanrı olan tek bir tabiatı bulunduğunu ileri sürerler. Bernard Lewis, İslam Dünyasında Yahudiler, çev. Bahadır Sina Şener, İmge Yayınları. Ankara, 1996, s. 524

Alçak gönüllükle hep önüne bakardı. Burnu tam bir Yunanlı burnuydu. Yürüyüşü zarif ve ağırbaşlıydı. Ayrıca, ifade yeteneği çok gelişmişti.⁵⁵

Aslında Athenais-Eudoxia'nın değişik bir yaşamı olmuştur. Atina'da bir pagan olarak dünyaya gelmiş, bir aşk evliliği yapıp Bizans İmparatoriçesi olmuş ve Kudüs'te sürgünde İsa Peygamberin mezarına yakın bir yerde, dini bütün bir Hıristiyan ve tutkulu bir mistik olarak ölmüştür. İşte onu bir tarihçinin gözünde ilginç kılan, öykülerle dolu ve hüznü yaşamındaki bu zıtlıklardır. Pagan kültürünün kaybolmaya yüz tutan gelenekleriyle zafer kazanmış, Hıristiyanlığın kurallarını varlığında bir araya getiren ve ayrıca çevresinde akıp giden evrimi anlayacak zekâ ve eğitime sahip olan bu kadın, o yüzyılda birbirine en aykırı düşüncelerin ve en şiddetli zıtlıkların sade bir insanda birlikte bulunabilmesinin ilginç ve önemli bir örneğidir.

Dönemin imparatoru ve Aelia Eudoxia'nın kocası imparatoru II. Theodosius dönemine baktığımız zaman imparator Theodosius din kavgalarına son vermek için Efesos'ta bir ruhani meclis topladı. Burada Nestorius ve taraftarları aforoz edildi. Fakat kısa süre sonra İsa da yalnız tanrı tabiatının var olduğunu iler süren Monofisizim ortaya çıktı. İstanbul patriği ve papa monofisizimi red ettilerse de Theodosius bunu Ortodoks doktrini olarak kabul etti. Bu oldukça dinsel bir bunalıma neden oldu. İstanbul kurulup imparatorluğun yeni başkenti olduktan sonra ülkenin çeşitli yerlerinden buraya hatip ve filozoflar gelmeye başladı. 2. Theodosius 425 yılında İstanbul'da bir üniversitenin kurulmasını emreden bir ferman yayınladı. 31 öğretim üyesinin görev aldığı üniversitede, gramer, hitabet, hukuk, felsefe okutulacak, öğretim dili Latince ve Grekçe olacaktır. Theodosius'un gerçekleştirdiği diğer önemli iş de zamanına kadar çıkan yasaları toplatmak olmuştur. İmparator tarafından kurulan bir komisyon, 8 yıllık çalışmadan sonra kentin hızla büyümesi üzerine Constantinus zamanında yapılan surların önemini yitirmesi nedeniyle bugün de ayakta duran kent surlarını yaptırdı. Bu surlar yüzyıllar boyunca çeşitli tarihlerde İstanbul'a yapılan hücumlarda kentin ele geçmesinden kurtarmıştır. Theodosius 450 yılında ölmüştür.⁵⁶

⁵⁵ <http://homepages.rpi.edu/~holmes/Hobbies/Genealogy2>

⁵⁶ Yıldız, s. 490

1.6. Aelia Verina

Leon'un karısı Aelia Verina da imparatorluk üzerinde etkili olan kadınlardandır. Zenon'a karşı komplo kurmuş ve ona karşı ayaklanıp tahtı eline geçirmek isteyenleri desteklemiştir. Bunlardan biri kendi kardeşi Basilicus'tur (476-7) , diğeri de Illus'un ayaklanmasına katılan Leontius (484-8) adında Suriyeli bir subaydır. Fakat Verina her iki olayda da başarısız olmuştur. Gönderildiği sürgünden bir ara, 484 yılı dolaylarında Illus tarafından özgür bırakıldıysa da sürgünde ölmüştür. Verina ile I. Leon'un kızı Ariadne de annesi gibi adına sikke basılmış bir kadındı. Zenon ile İmparatorun tahta çıkmasından önce evlenmişti. Illus'u öldürtmeye çalışmıştır. Ariadne'nin önemi 491 yılında Zenon öldükten sonra ortaya çıkmıştır. (Bazıları onu bu ölümle suçlamışlardır; Zenon'u sevmediği kesindi) Zenon ölünce, yerine kimin geçeceğine karar verilmesi için bakanları ve senatoyu toplamış, ancak Urbicius'un önerisi üzerine seçimi Ariadne'nin yapması istenmişti. Ariadne de I. Anastasius'u seçti ve onunla evlendi.⁵⁷

Zenon'un ölümünden sonra, dul karısı Ariadne kendine koca olarak Anastas namında Dirrhakium 'da doğmuş olan ve sarayda mütevazı bir "sileniarius"⁵⁸ (145) vazifesini ifa eden yaşlı bir zatı intihap etti (bu zat o zamanlar 61 yaşında idi). Yeni imparator, ancak kilisede hiç bir yenilik vücuda getirmeyeceğine dair bir beyanname imzaladıktan sonra, taç giydirildi. Patriğine vermiş olduğu söze rağmen, takip ettiği dinî siyasette Monofisizmi himaye etmeğe başladı ve bir müddet sonra alenen Monofisitler tarafında yer aldı. Bu hareket Mısır ve Suriye'de sevinçle karşılandı; çünkü bu memleketlerde Aryanizm geniş bir alana yayılmıştı.⁵⁹

Dönemin imparatoru Zenondur. Aelia Verina I. Leonun karısıdır. Ama etkili olma zamanı İmparator Zenon zamanıdır. Bizans tahtına babası Zenon geçti (474). Onun zamanında Gotlar bertaraf edilmiş, onların yerini Izaurlular almıştı. Bunlar da Gotlar gibi başkent halkını tedirgin ediyorlardı. Zenon zamanında İtalya' da önemli gelişmeler oluyordu. Barbar şeflerinden Odoakr 476 da Batı Roma imparatorunu tahttan indirerek kendisi başa geçti ve böylece Batı Roma İmparatorluğu tarihe karıştı. Odoakr

⁵⁷ Grant, s. 79

⁵⁸ Sileniarius; M.S. I. Yüzyılda itibaren esir ve azat edilen kişi bu kişiler imparatorların ve imparatoriçelerin en güvendikleri hizmetkârlarıdır.

⁵⁹ Vasiliev, s.138

gün geçtikçe kuvvetleniyor ve buna bağlı olarak bağımsız hareket ediyordu. Zenon onun hakkından gelecek durumda değildi. Bu sırada Pannonia' da oturan ve kralları Theodorich'in yönetiminde Balkanlar'a tehlikeli akınlar yapan Ostrogotlar aracılığıyla Odoakr'ı cezalandırmaya karar verdi. Zenon, Theodorich'in dikkatini zengin İtalya üzerine çevirmeye başardı. Böylece hem ülkesinin kuzeyindeki tehlikeyi uzaklaştırıyor hem 4e İtalya'daki rakibinden kurtulmuş oluyordu. Theodorich, İtalya üzerine yürüdü, Odoakr'ı yenilgiye uğrattı ve Zenon'un ölümünden sonra, merkezi Roma olmak üzere İtalya' da bir Ostrogot Krallığı kurdu. Böylece Balkanlar, Ostrogot tehlikesinden kesin olarak kurtuluyordu. Zenon önemli bir iç sorun olan dinsel anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak düşüncesiyle 482' de Henotikan (Birleştirici) adlı bir uzlaşma fermanı yayınlamıştır. Fakat bu ferman hiçbir grubu tatmin etmedi, barışı sağlayacağı yerde gerginliği daha çok artırdı. Zenon 471 yılında öldü.⁶⁰

Bizans İmparatoriçelerini, daimi münzeviler olarak düşünmeye çok hazırız. Fakat çok az yönetimde kadınların, Bizans İmparatorluğu'nda olduğundan daha iyi bir konumu ya da daha önemli bir rolü, politika ve yönetim üzerinde daha büyük etkisi olmuştur. Bu, haklı olarak işaret edildiği gibi, 'ortaçağdaki Yunan tarihinin en dikkate değer noktalarından biridir.' Bizans tarihinin hemen her yüzyılında ya kendisi saltanat süren ya da, daha çok egemen güçle tahta ortak olup, İmparatorları iktidara getiren kadınlara rastlanır.⁶¹

⁶⁰ Yıldız, s. 491

⁶¹ Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, cev. A. Göke Bozkurt, İnkılap Yayınları, İstanbul, s. 82

İKİNCİ BÖLÜM

VI. YÜZYIL İMPARATORİÇELERİ

1.5. İmparatoriçe Theodora

Tarihte her ne kadar devletleri ve İmparatorlukları kuran ve idare eden erkekler olmuşsa da o devletlerin kaderlerini belirleyen ya da devletleri zirveye çıkardıkları gibi çöküşe ve dağılışa götüren yönetici kadınlar vardır. Bu kadınlar içinde imparatoriçe Theodora önemli bir yer tutar.

“Roma da Saint Vital kilisesinin duvarlarını süsleyen mozaikler içinde zarif ve sevimli bir kadın siması bakışları kendine çeker. Bu sima hipodrom’dan sahnelerden Bizans tahtına çıkan işvesi ve cazibesıyla gönülleri zapt ve istila eden Theodora’nın güzel yüzüdür.”⁶²

1.6. İmparatoriçe Theodora’nın Hayatı

Fakir bir ailenin çocuğu olan Theodora, ailesiyle beraber 501 yılında Girit’ten Konstantinopolis’e göç eder. Babası yeşiller⁶³ tarafından hipodrom da ayı bakıcısı olarak istihdam edilen bir kişidir. Ancak babası 503 yılında ölünce, annesi sirkte pantomim sanatçısı olarak ailenin geçimini sağlar. Theodora üç kız kardeşin ortancasıdır. Annesinin yaşı ilerleyince, onun yerini önce Theodora’nın ablası Comito alır. 16 yaşında iken sıra Theodora’ya gelir.⁶⁴

Babası öldükten sonra Theodora’nın annesi başka biri ile evlenmek zorunda kalır. Fakat kocası da görevini elde etmek için Theodora’nın kız kardeşlerini süsleyerek sahneye çıkarmış, maviler⁶⁵ ve yeşiller partisinden mavilerin yakınlığını kazanarak

⁶² Refik Ahmet Altınay, *Bizans İmparatoriçeleri*, Çev. Muammer Yılmaz, İstanbul,2012, s. 18

⁶³ Resmi Teolojiye ters düşün Monofizit Ortodoks mezhebe bağlı, daha çok imparatorluğun doğu bölgelerinden gelen alt ve görece fakir sınıfları temsil eden konfederasyon. Ostrogsky, s.70.

⁶⁴ Dikici, s. 129

⁶⁵ Devletin resmi dini olan Diofizit Ortodoks inanca sahip üst, elit sınıfı oluşturan kesimin kurmuş olduğu konfederasyon örgütlenmesi. Ostrogsky, s.70

isteğini elde etmeğe muvaffak olmuştur. Theodora, o zamanlar yeşillerin gösterdikleri ilgisizliği hayatı boyunca unutmamıştır. Geçimini Hipodrom kulislerinde çalışarak temin etmeye başlamıştır.

Üstün dans kabiliyeti ile Konstantinopolis'e kasıp kavuran Theodora, o sırada birlikte olduğu erkeklerden birinden hamile kalır ve evlilik dışı bir kız çocuğu olur⁶⁶

Güzelliği ve kıvrak vücuduyla Herkesi kendine hayran bırakan Theodora kısa zaman içinde güzelliği ve dansları ile Herkesin ilgi odağı olmuştur. Orta boylu, Uçuk benizli, aşk ateşi ile dolu manalı bakışlarının parlaklığıyla göz kamaştırıyordu. Kalbi daldan dala konardı. Ekseriye karşısındakine alay edercesine sözler, arzu ettiği zaman, karşısındakinin gönlüne girmesini bilen gözü kara, girişken biridir.

Theodora sahnede iken tanıştığı Libya valiliğine tayin olunan ve kendisine evlenme teklif eden Hecebolus isimli bir görevlinin metresi olur. Bir süre burada kalır sonra aralarının bozulması sonucu Theodora önce İskenderiye'ye gelir.⁶⁷ Orada hayatını değiştirecek olan patrik III. Timhotiy ile tanışır. Bir süre onun yanında kaldıktan sonra da gerçek Monofizit olarak İskenderiye den ayrılır ve Antakya'ya gider. Orada Makedonia isimli bir dansöz kızla karşılaşır. Makedonia esasında maviler tarafından istihdam edilen bir kızdır. Onun iki görevi vardır. Birincisi dansözlük yapmak, ikincisi ajanlıktır. Jüstinyen'e rejim aleyhtarı hakkında topladığı bilgileri ulaştırmaktadır. Yaptığı iş nedeniyle de bilgi toplaması kolaydır. Muhtemelen Makedonia Theodorayı da aynı işi yapması için ikna etmiş olmalıdır. Makedonia ona kaderinin çok kısa süre de değişeceğini söyler. Hikâyenin özüne baktığımız zaman Makedonia Justinianos ile Theodora'nın arasını yapar. Justinianos Theodora'ya âşık olur.⁶⁸

2.2.1. İmparator Justinianos

Anastasius'un erkek çocuğu olmamıştı. Ölünce, İmparator olarak 70 yaşındaki muhafız kuvvetleri komutanı İustinus (Justin, Justinus) seçildi (518 – 527). İustinus, Makedonyalı bir köylüydü. Cahildi ancak bir o kadar da ihtiraslı ve entrikacıydı. İustinus (Justin) yeğeni İustinianos'u (Jüstinyen) başkente getirtip, ona o günün koşulları içinde iyi bir eğitim verdirdirmek için özel bir çalışma yaptı. Asıl adı Flavius Petrus Sabattius Justinianus olan Justinianus, Roma ve Hıristiyan gelenek ve

⁶⁶ Altınay, s. 23

⁶⁷ Umar, s.32

⁶⁸ Dikici, s.129

göreneklere ile yetiştirildi. Devlet yönetiminde çeşitli görevlerde çalışarak deneyim sahibi oldu. Olgun, kültürlü ve sakin bir kişiliğe sahipti. Zamanla devlet yönetiminde amcasının en büyük yardımcısı oldu⁶⁹

Justinus'un sağlığı 527 de giderek bozulunca, 4 Nisan 527' de Justinian'ın müsterek İmparator yapar ve böylece, Justinian'ın 520'de karşılaştığı büyük aşk yaşadığı ve evlendiği Theodora da İmparatoriçe olur. 1 Ağustos Pazar I. Justinian kanserden öldüğünde, İmparatorluğun tek hâkimi artık I. Justinian ve Theodora'dır.⁷⁰

Kimi tarihçilere göre I. Justinian dönemi, Bizans İmparatorluğu'nun altın çağı olarak anılmaktadır. Dönem boyunca Theodora da kocasının yanında, bütün yetkileri tam bir İmparatoriçe olarak hüküm sürmüştür. Bizans tarihinde ne Theodora'dan önce ne de Theodora'dan sonra bir İmparatoriçe eşi onun kadar güçlü olmuştur. Hem akıllı hem de yönetimdeki kabiliyeti ile gerçek bir İmparator eşi olduğunu kanıtlamıştır.

Justinian'ın kırk yıla yaklaşan hükümdarlığı (527-565) sırasında, Bizans İmparatorluğunun resmî öğretisi en iyi durumuna gelmiştir. Bu öğreti üç öğeden oluşuyordu: Hıristiyan dini, Roma hukukundan gelen fikirler ve erkin tanrısal kökenli olduğu inancı. Daha, Justinian'ın öncelleri zamanında, Hıristiyan öğretisi devlet dini olmuş, inançlılarından hükümdara karşı sadıkane bir boyun eğme (itaat) ve alçakgönüllülük göstermelerini istemiştir. Roma yorumuyla Stoacı hukuk kavramı, dünyaya doğal bir düzen getirme yetkisini de İmparatorluğun genel olarak kabul edilen kuralları arasına katıyordu. Hükümdarın kutsal erki üstüne Doğulu teokratik anlayış da, resmî Bizans öğretisinin oluşmasını etkilemekteydi.⁷¹

Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı olma ve onu eski toprakları ile birlikte yeniden canlandırma fikri, Justinian'tan (527-565) beri bütün Bizans tarihi boyunca, gerçekleşmesine imkân kalmayan anlarda bile, canlı olan bir fikirdir⁷²

Justinian; eski, parlak Roma İmparatorluğunu yeniden kurma ideali ile doluydu ve bunu kendisine hedef olarak göstermiş, bunu görev saymıştı. Batı Roma toprakları içinde kalan yerlerde, Afrika'da, İtalya'da, İberya'da, Galya'da, daha önce

⁶⁹ Arda Kısakürek, *M.Ö 500-M.S 700 Bizimkiler Müslümanlık*, Ankara, 2009, s. 8

⁷⁰ Dikici, s. 128

⁷¹ Seidler, G.L., *Bizans Siyasal Düşüncesi*, Çev. Mete Tuncay, Ankara, 1980, s. 23

⁷² M. Murat, Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu İktisadi ve Sosyal Hayat*, Ankara, 2009, s. 281

bahsedildiği gibi, Ariuscu göçebe krallara⁷³ karşı, Katolikler, Doğu Roma'nın yanındaydılar. Doğu Roma'nın bu toprakları ele geçirip, kâfirleri temizlemesini istiyorlardı. Yani, siyasi konjonktür Justinianos'dan yanaydı. Tabii, temelde, Justinianos'u Büyük Roma İmparatorluğunu tekrar kurma fikrine götüren neden, mali nedenlerdi. Göçebelerle yapılan savaşların inanılmaz masraflarına dayanabilmek için gelir kaynaklarını arttırmak gerekliydi. .

2.2.2. İmparatoriçe Theodoranın Justinianos ile evlenmesi ve saraya girmesi

Justinyen metresi eski aktris Theodora ile evlenmek ister. Ancak yürürlükteki kanunlara göre konsül ve senatörlerin aktrislerle evlenmesi yasaktır. tek engel bu değildir. Bir diğer engelde İmparatoriçe Eufemia'dır. Justinianos ta ona saygı duyduğu için bu evliği yapmaz tabi Eufmia ani bir kalp krizi geçirip ölünceye kadar 524 yılın da ani ölümü sonucu Justinyen artık Theodora ile evlenmesinde hiçbir engel kalmadı. Yasal izinleri de Tribonian yapar ve görkemli bir düğünle Ayasofya da bunlar evlenir. Justinyen Theodora ölünceye kadar ona sadık bir eş olur ve ondan sonra da evlenmez.

Dönemin tarihçisi olan Prokopius ise Theodora hakkında ağza alınmayacak kelimeler eder onun hakkında alçaltıcı kelimeler kullanır. Ama baktığımız zaman bunların çoğunun abartılı olduğunu anlarız çünkü dönemin İmparatorundan da “şeytan” diye bahseder..⁷⁴

Theodora İmparatoriçe olunca zamanında onları sokakta bırakan onlara iş vermeyen ve annesi ile sirklerde çalışmasına neden olan yeşillere de düşmandır. Mavilerle de dosttur. Çünkü babasına işveren onları koruyan maviler olmuştur. Bu dönemde onlar iyi güçlenmiştir. Theodora saraya girdikten sonra eski yaşamını tamamen geride bırakmıştır. Yeni yaşamında Herkes onun önünde eğilir, Herkes onun hizmetine yetişmek için uğraşır. Evlendiği zaman otuzunda idi. Justinianos ile beraber devleti yönetmiştir.

⁷³ Bizans'a karşı savaşa giren Lombardlar. Rothari, Cunipert gibi krallıklara verilen isim. İslam ansiklopedisi, 29. Cildi, s. 555

⁷⁴ Prokopius, s.54

2.2.3. Theodora'nın Nika İsyanı'ndaki Rolü

Konstantinopolis'in başlıca mahallesi, araba koşularına son derece tutkulu olan Konstantinopolis halkı tarafından beğenilen bir toplantı yeri olan "Cikus, yahut Hipodrom (At meydanı)" mahallesi idi. Umumiyetle yeni İmparator, taç giyer giymez, bu Hipodroma gelir ve 'Kathisma' adını taşıyan İmparator locasın da halkın ilk alkışlarını toplardı. Arabacılar dört muhtelif renkte elbise giyerlerdi: Yeşil, Mavi, Beyaz ve Kırmızı. Hıristiyan kilisesinin gladyatör dövüşlerini menettiğinden beri, araba yarışları payitahtın en fazla lezzetle seyrettiği bir Temaşa halini almıştır.⁷⁵

Burada maviler ve yeşiller ile ilgili ayrı bir parantez açmak gerekirse maviler ve yeşiller; at yarışlarında sürücülerden kiminin mavi, diğerinin yeşil gömlek giymesi nedeniyle bu ismi almışlardır. Bunların köken olarak Roma'ya dayanır. Bazı İmparatorlar bunları desteklemiştir. Söz konusu mavi ve yeşil şeklinde ayrılımlarında bir görüş birliği yoktur. (Günümüzdeki takımları buna örnek verebiliriz). Mavilerin daha çok bir "Aristokratlar partisi" yeşillerin ise "Yoksul yığınların partisi" olarak ifade etmişler.⁷⁶ Fakat Ostrogorsky, buna karşı çıkıyor ve her iki parti de tabanlarının büyük çoğunluğunun yoksul halk yığınlarının oluşturduğunu ancak yönetici ileri gelenlerin, mavi'lerde, genellikle, aristokratlardan ve büyük toprak sahiplerinden; yeşillerin ise, ticaret ve zenaat erbabından ya da doğu illerinden gelme, subaylıktan yahut yönetim görevinden sivrilebilmiş kişilerden oluşuyor görüldüğünü söylüyor.⁷⁷ Ostrogorsky'nin Bunu söylemesi bile bunların belli bir fikir ayrılıkları şeklinde ayrıldıklarının göstergesidir.

Konstantin valisi 10 Ocak 532 de hem mavilerden hem de yeşillerden, şiddet olaylarına katılan yedi kişiyi önce tevkif ettirir, sonra da astırır. Ancak asma işi o derece beceriksizce yapılır ki, biri mavilerden biri de yeşillerden olmak üzere, iki kişi kurtulur. Bu kurtulan iki kişi keşişler tarafından stattan çıkarılıp şehrin dışındaki manastıra götürülür ve üç gün sonra hipodromda yarışlar vardır. İmparator her zamanki gibi locasında yarışları izliyor. Yarışma sırasında maviler ve yeşiller, İmparator'dan bu iki kişinin bağışlanmasını isterler. Ancak müspet bir cevap alamazlar. Her zaman araba yarışları sırasında değişik şekilde tezahürat yaparak kendi renklerini destekleyen maviler ve yeşiller, bu defa 22. Yarış sırasında birleşerek "Nika...Nika..." (kazan,

⁷⁵ Vasiliev, s,147

⁷⁶ Bilge Umar, Türkiye Halkını Ortaçağ Tarihi, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1998, s. 33

⁷⁷ Ostrogorsky, s.71

kazan) diye bağırmaya başlarlar. Bunun üzerine İmparator locasında terk eder ve saraya döner. Çok geçmeden olaylar sarayın dışına taşar ve isyancılar merkez hapisanesini basıp mahkûmları serbest bırakırlar. Kısa zamanda tüm şehrin hâkimiyetini kurarlar. Valilik konağı, Ayasofya, Aya İrene, Zeuxippos (banyolar) ve Mese üzerindeki birçok binayı yakarlar. Hatta yangın dünyanın ilk hastanesi olan “Sampson Hastanesi’ne” sıçrar. Bazı hastalar yanarak ölür.⁷⁸

Asiler ikinci gün hipodroma tekrar toplanırlar ve Kapadokyalı İonannes, Tribonian ve şehrin valisinin görevden alınmasını isterler. Saray isyanın daha fazla büyümemesi için bunu kabul eder ve bunları görevden alır. Fakat asiler çılgına dönmüşlerdir. Jusitinos’unda tahtan inmesini isterler. Yerine de İmparator Anastasiusun yeğeni olan Hypatius’u bulurlar ve onu zorla alırlar omuzlarında hipodroma getirirler.⁷⁹

Sarayda müşavirler yaptığı müzakere de I. Justinyen bir süreliğine de olsa kaçma kararı almıştır. Kaçma hazırlıkları başlamıştır. O anda beklenmedik bir şey olur İmparatoriçe Theodora duruma müdahale eder. İmparatora ve toplantı da hazır bulunanlar hitap ederek tarihe altına harflerle geçen konuşmasını yapar “Buraya gelmeden önce çok düşündüm. Biliyorum, bu ölçüde tehlikeli bir durum, erkeklerin kendi aralarında konuşup karara varacakları bir husustur. İtiraf etmeli ki olayların bu duruma gelmiş olması bize şu veya bu şekilde hareket edebilmemiz için fazla alternatif de bırakmamaktadır. Mevcut durum bize, hayatımızı kurtarmak için kaçmaktan başka alternatif bırakmıyor görünürse de, bunun düşünülmesi gereken en son husus olduğu Bilincindeyim. Soğukkanlı ve akliselim düşünürsek, bir adamın ölümden kurtulmak için gördüğü tek ışık bu olsa bile, suçlu gibi kaçmak, bir İmparator için katlanılmaz bir durumdur. Bana gelince ben bu erguvan rengi giysim olmadan hiçbir zaman var olmak istemediğim gibi, benimle karşılaşan kişilerin bana İmparatoriçem diye hitap etmedikleri günü görmek istemiyorum”.

Theodora Justinyen’e dönerek ve konuşmasına devam ederek “bir insan elbet bir gün ölecektir, İmparatorum kendinizi kurtarmayı düşünüyorsanız. Zaten zor değil, işte deniz orada geminiz orada. Hazineniz orda. Ama kaçışınız size ölüm kadar şeref

⁷⁸ Dikici, s. 136

⁷⁹ Prokopius, *Bizans’ın Gizli Tarihi*, çev. Orhan Duru, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 79

getirmeyecektir... Eskilerin deyimiyle, son olarak ben derim ki ‘Erguvan rengi pelerini, bana en iyi kefen olacaktır.’⁸⁰

Bu arada İran saldırıları epeyce artmıştı İmparator bu isyanın çıkması nedeniyle İran’a yüklü bir vergi vermeyi kabul etmişti.⁸¹

Theodora’nın konuşması bitmiştir. Orada bulunana Herkes dona kalmış artık Herkes kaçma fikrinden vazgeçmiştir. Justinyen de Theodora’nın olmadığı onsu bir hayatı hiç düşünmemiştir. Bundan dolayı komutanlarına dönerek İmparatoriçenin dediğini yapın der. Theodora komutanlarına dönerek “asilere öyle bir ders vereceksiniz ki kimse bir daha isyan etmeye cüret edemesin.”

Asiler ertesi gün krala yeni şartlarını bildirmek için hipodroma gelirler ve Belaserius,⁸² hipodrom’a mavilerin oturduğu batı kapısından, Mundus ve adamları ise ölü adam kapısı diye bilinen kapıdan girer. Mavi-yeşil, erkek-kadın ayrımı yapmadan orada bulunan ve orada toplanmış 30 bin kişiyi kılıçtan geçirirler. Daha sonra ele geçirilen hypatius ise İmparatorun huzuruna getirilir. Justinyen askerlik arkadaşını affetmek üzere iken Theodora yine müdahale eder ve şöyle der “ bu adam, beyaz saçına bakmadan, halk tarafından kendisine sunulan tacı kabul etmiştir. Yarın potansiyel bir ayaklanma için yeni adaydır, affedilmesi mümkün değildir. Bunu için asılması lazım der ve orda onu da öldürürler.⁸³

2.2.4.Theodora’nın Justinianos Codexine etkisi ve kadın hakları

Justinianos devrinin en büyük en nitelikli eseri Roma hukukunun kodeksi haline getirilmesidir. Tribonianos’un başkanlığında bu iş şaşılacak derece de kısa bir zaman dilimin de meydana gelir. Codex Justinianos kendisinden önce meydana gelmiş diğer

⁸⁰ Dikici, s.137

⁸¹ Hakkı Dursun Yıldız, *Anadolu Uygarlıkları(Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi)* Görsel Yayınlar Ansiklopedik Neşriyat, Ankara, 2000 s. 492

⁸² Aslen iliryalı ya da Trakyalı bir ailenin çocuğudur. İmparator justinianos’un korumasında hizmet eden genç bir Roma askeridir. Justin ve yeğeni Justinianos ümit verici ve yenilikçi bir memur olarak kısa zamanda dikkatleri üstüne çekti. İmparator tarafından 1500 kişilik bir ordunun komutanlığını verdiler. Kısa zaman içinde namı giderek yayıldı. Özellikle Nika isyanındaki gayreti ve imparatora olan sadakati ile dikkatleri üstüne çekmiştir. Prokopius, s. 111

⁸³ Dikici, s.138

yasalardan daha üstün ve daha geniş olmakla beraber daha önce yapılan yasaları da içermekteydi.⁸⁴

Justinyen Triboniandan biri Konstantinopolisli diğeri Beyrutlu olan iki hukuk profesörü ile birlikte Digesti⁸⁵ iki büyük kitapta özetleyerek hazırlamalarını ister. Bunlar, üniversitelerde ve hukuk eğitimi veren okullara ders amacıyla gönderilecektir. Kısa zamanda hazırlanan bu iki kitap “Institutes” adını alır ve böylece düzenleme son halini almış olur. Ancak 555 yılında kadar yeni düzenlemeler yapılır ve buna “Novellea” denir. Bu düzenleme bugün bütün dünya da geçerli olan laik hukuk sistemini temelini oluşturur. Bu düzenlemeye “Corpus Juris Civilis” olarak tanımlanır. Yani dünya da İncil’den sonra derin iz bırakan kitaplardan biridir dersek mübalağa etmemiş oluruz.⁸⁶

Theodora devletin her yerinde egemendi ki bunun en güzel örneğini Jüstinyen Codexin den de anlıyoruz. Codexi hazırlayan Triboniani saraya çağırın Theodora her zaman ki yerin de onu beklemiyordu aksine masa başına geçmiş, önünde bir sürü parşömen vardı. Tribonian içeri girince “ Tribianon uzun bir sürerdir bu kanun üzerine çalışmalar yapıyoruz. Kadın hakları yani şimdi bu hazırladığımız kanun maddelerini sana veriyorum ve bunları da çalışmalarınıza katarak kanunlaşmasını istiyorum. Bir top parşömeni Triboniana uzattı.

“Majeste tabi emriniz yerine getirilecek. Eğer müsaade ederseniz arkadaşlarımla bir inceleme yapabilir miyiz? Hiç şüphesiz ama emrim olmadan herhangi bir değişiklik yapmanıza müsaade etmem” baş üstüne efendimiz. İçeri gidip incelemelerinde bulduktan sonra hukukçular hazırlanan bu metne itiraz ettiler en yaşlı olanları bunun bir rezalet olduğunu ve kabul edilemez bir şey olduğunu bunu yasaya koyamayacaklarını söylediler. İki gün sonra İmparatoriçenin huzuruna çıkan Tribonin “arkadaşlarımızla bu konuyu görüştük ve dediler ki... diye söze başladığında Theodora onun sözünü kesti.

“Arkadaşlarınız ne dediği umurumda bile değil. Kadın hakları konusunda bu metin aynen yasalaşacaktır. Karşı çıkan kim olursa olsun, onu tanrı’nın bile unuttuğu

⁸⁴ George Ostrogosky, s. 69

⁸⁵ Düzenlenmiş tam bir derleme anlamı taşıyan, klasik hukukçuların eserlerinden alınmış belli bir sistem dâhilinde toplanmış parçaların özetinden oluşan hukukun yazılı kaynağı olarak tanımlanır. Karadeniz Çelebican . *Roma Hukuku*, Ankara, 2000, s. 45

⁸⁶ Dikici, s. 135

yere sürgün ederim. Şimdi anlaşıldı mı” ? Emredersiniz efendim dedi ve kadın hakları o şekilde kabul edildi.

Theodora'nın kadın hakları konusunda yasalaşmasını istediği hukuksal hazırlanan metne aynen koydu bunlar; Kadınlar başlarında bir erkek olamadan ticaret yaparlar. Boşanmış kadın çocuk sahibi olabilir. Kadınlar tek başına mal mülk sahibi olabilir. Aşağıdaki şartlar gerçekleşmedikçe eş karısını boşayamaz. Aile hukukunun da ölüm cezası olamaz. Eğer eş, karısını başkasıyla ilişki sırasında yakalarsa kadın iki yıl sürgüne gönderilir. Manastıra kapatılır kocası onu ancak iki yıl sonra affedebilir gibi maddelerdi.⁸⁷

2.2.5. Theodora'nın Bizans Siyasetindeki Yeri

Justinyen daima Roma İmparatorluğunu yeniden diriltme fikrini takip etmiştir. Theodora ise bunu ince eleyip bütün dikkatini doğuya çevirmiştir. Theodora'nın Suriye keşişlerine büyük bir merakı ve muhabbeti vardı. Ekseriya onları sarayına kabul eder, kaba sözlerini göz önüne almayarak dualarını isterdi. Theodora bütün Bizans gençleri gibi dindardı. Gayet zeki ve fevkalade siyasi fikre sahip olduğu için Hıristiyan bir hükümette din meselelerin ne kadar önemli olduğunu, bu meselelere lakayt kalmakla ne kadar türlü sonuçlara doğacağını bilirdi. Anadolu ile Suriye ve mısır'ın münbit ve bereketli toprakları İmparatorluğun en mühim parçasından idi, din ihtilafı yüzünden bu yerlerine elden çıkması Bizans için büyük bir kayıp olacaktı. Bu sebeple Theodora dini ihtilaflara karşı muhabbet beslemez, İmparatorluğun siyasetinin bu noktaya gelmesine mani olurdu. Jüstiniyen kalben tutkun olduğu için dini konulara çok önem verirdi, fakat Theodora da bu münazaraların geçici ve değişik olduğunu bildiği için pek önemsemez, meselenin daima esasını göz önüne alırdı. Bu sebepten Rafizileri himaye etmiş, papaya karşı durmuş, kararsız ve perişan kocasını gönlünün bildiği yola sürükleyerek dini kavgalara bütün gücüyle karşı koymaya çalışmıştır.⁸⁸

Theodora düşmanını yok etmek için hiçbir şeyden korkmaz, katli rezaleti her şeyi gözüne alırdı. Devlet ricalini kendisine bağlı kılmak için çok ince hileler kullanırdı. Mesela General Belisairius'u nüfuzu altına almak için karısı Antoni'yi kullanıyordu. Belisarius'un o zaafını bilen Theodora da bunu kendisi için kullanıyordu. Bizans İmparatorluğunun en parlak dönemi olan Justinyen dönemi en iyi komutanlarından

⁸⁷ Radi Dikici, *Bizans'ı Anlamak*, Remzi Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 85-86

⁸⁸ Altınay, s. 28

Belisarius hem Avrupa ya hem de Afrika ya yaptığı seferlerle Bizans hâkimiyetini en geniş sınırlarına ulaştırmak için yola çıkmıştı. Ancak Theodora Belisarius'un bu seferden geri çağırarak Konstantinopolis gelmesini sağlamıştır. Theodora'nın bundaki amacı ise Belisarius'un merkezden çok uzak bölgelere hâkimiyet kurarak gücünü çok artıracaklarını ve buna mukabil Bizans'a karşı isyan edebileceğini düşünmüştü. Çünkü Avrupa ve Afrika hâkim olduğunda Bizans iki coğrafya arasında sıkışmış olacaktı bu yüzden Theodora bu riski göze almadan Belisarius'u merkeze çağırarak Ostrogotları ve Vandalları yok olmaktan kurtardı.⁸⁹

Devleti ve imparatoru istediği gibi idare ediyordu. Bunu yaptığı zaman da kimse ona karşı bir şey diyemiyordu. Theodora Konstantiniye'deki kirli paslı her yeri iyi bildiği için buraları temizleme girişiminde bulundu. Hipodrom sahnelerinde yetişmiş bu teklifsiz ve cana yakın kadın şimdi paytahtın ahlakını da ıslaha başlamıştı. Theodora geçmiş günahlarını unutmuş hatta bir emirname de şu cümleleri yazmıştı: "Haydut ve hırsızlara ceza vermek için hakimler tayin ettik. Suçları belli olmuş olan namus ve iffet haydutları hakkında neden kovuşturma açmayalım." Theodora akıl ve bilgisi ile de devleti idare etmiş, fakat ihtiras ve hile ile sarayı ve hükümeti alt-üst etmişti. Zekâ ve güzelliği ile Jüstinyen'i o derece büyülemişti ki vefatında İmparator ağlamış ve ondan sonra da bir daha evlenmemişti.⁹⁰

2.2.6. Theodoranın Ölümü (548)

İmparatoriçe Theodora 547 yılında hastalanır. Meme kanserine yakalanmıştır. Hastalığı hızla ilerlemeye başlar. Bir yıl sonra 28 Haziran 548 Pazar günü ölür, büyük bir törenle Kutsal Havariler Kilisesi'ne gömülür. İmparatoriçe Theodora hüküm sürdüğü süre içinde güçlü karakteriyle İmparatorluğun siyasetine damgasını vurmaktan başka, birçok kilise ve manastır da yaptırır. Onun ölümü hiç şüphesiz onun için büyük bir kayıp olur. Jüstinyanos bir daha asla evlenmez, evlenmediği gibi de ölene kadar onun yasını tutar.⁹¹

⁸⁹ Dikici, s. 143

⁹⁰ Umar, s.34

⁹¹ Umar, s. 35

2.3. İmparatoriçe Sofia

2.3.1. İmparatoriçe Sofia

İmparator II. Iustinos akli dengesinin bozulması üzerine devleti bir nevi elinde tutan Sofia kocasını ikna eder ve saray muhafızlarının komutanı Tiberius'un Ceasar olarak atanmasını sağlar. Artık İmparatorlukta asil hâkim olan Sofia'dır. Sofia kocasının Pers politikasını terk eder ve aynı yıl içinde Pers İmparatoruyla anlaşarak. Belirli bir miktar haraç karşılığında bir yıllık ateşkes sağlar. İmparatoriçe Sofia 45.000 altın karşılığında bir senelik ateşkes imzalatır.⁹²

Sofia'nın İmparator II. Iustinos tahtan indirmesinden sonra Ceasar olan Tiberius ile birlikte devleti yönetmeye başlar. Tiberius yönetici ve komutan olarak çok başarılıdır. Bazı tarihi kaynaklara göre ona piyango vurmuştur. Justinyenin en büyük yardımcısı Narses 573'te 95 yaşında ölmüştür. Hadım olduğu için Tiberius onun bütün mal varlığı hazineye kalmıştır.⁹³ Tiberius ile Sofia arasında çok geçmeden güç çekişmesi başlayacaktır. Bunun öncesinde Sofia Tiberius'tan karısını boşamasını ve kendisi ile evlenmesini ister fakat Tiberius bunu kabul etmez ve burada bazı sıkıntılar başlar.⁹⁴

Tiberius Konstantin ile İmparatoriçe arasında güç çekişmesi başlar. Politik problemler genellikle İmparatoriçeye taşınır ve önemli atamalarda yine onun tarafından yapılır. Giderek Sofia gücünü paylaşmaktan vazgeçmeye başlar ve hatta kocasının zamanından beri taşıdığı hazinenin anahtarını hiç kimseye vermez. Ayrıca II. Tiberius karısın kıskanır ve iki kızıyla birlikte saraya gelmesini yasaklar. Birkaç defa da II. Tiberius'u görevden uzaklaştırmak için komplolar hazırlasa da, başarıya ulaşamaz. Ancak, durumun bu şeklide iki başlı olarak devam etmesi mümkün değildir. Sofia bir sabah kalktığında, odasından çıkmasının yasak ve aynı zaman da yetkilerin de elinden

⁹² Vasiliyev, 213-214

⁹³ Anlatıldığına göre Tiberius Narses malikânesine yerleşir. Bir gün konağı dolaşırken, alt kattaki depoya girdiğinde alta bir ışıltı gözünü alır. Eğildiğinde ışığın yan yana yığılı tahtaların arasında ki bir aralıkta geldiğini fark eder. Tahtalar açıldığında ise inanılmaz bir durumla karşılaşır. Narses, hazinesinin oraya gizlemiştir. Sayım yapılır, tam 7,2 milyon Solidus vardır. Hazine birden zenginleşir. Bunun üzerine Tiberius şarap ile ekmeğe konulan vergiyi kaldırır. Dikici, 2015. s. 150

⁹⁴ Herrin, s.223

alındığını öğrenir. Böylece, Sofia'nın kısa süren yönetimi, bir saray darbesiyle son bulmuştur. II. Iustinos'un karısı İno, Anastasia saraya taşınır.⁹⁵

2.3.2. Bizans imparatoru II. Iustinos

Bizans karanlık çağından yani karanlık İmparatorluk çağın Herakleios'un tahta çıkışına kadar geçen yarım yüzyılda, bir süre Doğu Roma İmparatorluğu iç ve dış tehlikenin altındadır. Eyaletler de bağımsızlık duygusunu uyanışı kendilerinin hükümeti idaresinde her türlü katılışını ret eden bir mülkiyet yönetiminden, senatonun ve soyluların istekleri, vergi yükü altında tahttakilerin yetersizliği, hiziplerin daima ayaklanmalar halinde beliren huzursuzluk ve anlaşmazlıkların sınırlarında savaşların tekrar başlaması işte birkaç kelime ile bu ağır, karışık, acıklı kırk beş yılın tasviri.⁹⁶

Kırk beş yıl içerisinde 4 hükümdar İmparatorluğun varlığı üzerine büyük etki yaratmıştır. Her şeye rağmen imparatorluğun yaşamasını sağladılar. II. Genç J Iustinos'(565-578) Tiberus'un(578-582) Mauricius'un(582-602) ve Phocas'ın(602-610) Bizans için yaptıkları ve tarihteki payları ancak bu kadardır.⁹⁷

Justinianus'un çocukları olmadığı için devleti Justinianus'un kız kardeşinin oğlu Iustinos başa getirdi. Karısı da Theodoranı yeğeni olan Sofiadır. Justinianus yeğenini sarayda yüksek bir mevkie getirdiği için onun ölümünden sonra Iustinos tahtı kolaylıkla ele geçirdi. Iustinos'un saltanatı boyunca desteğini güvendiği karısı Sofia madeni paralar üzerine kocasının yanında yer alan ilk İmparatoriçe oldu. Dönemin gümüş paralar üzerinde İmparator ve İmparatoriçelerin gösterişli resimleri yer aldı. Teyzesi gibi güçlü bir kişiliği olan Sofia'nın Konstantinopolis'in dört bir yanında heykelleri bulunan İmparatoriçe sarayda "Khrysotriklinos"⁹⁸ adı verilen bir saltanat odası inşa etmiştir.⁹⁹

⁹⁵ Dikici, s. 152

⁹⁶ Bailly, s.73

⁹⁷ Hasan Bahar, *Roma ve Bizans Tarihi*, Kömen Yayınları, Konya, 2010, s. 150

⁹⁸ Bizans saraylarında kubbeli büyük ve debdebeli bir oda çevresinde birçok daireden meydana gelen bina. W. Kenneth Harl, *Bizans Kazılarında Bulunan Sikkelerin Tanıtılması İçin Rehber*, Çev. Burçak Delikan, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s. 24

⁹⁹ Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, Çev. Esra Erment, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s.150

I.Justinos döneminde doğuda savaş Perslerle yeniden alevlendi. Bu Pers savaşları Bizans için yıkıcı etki yaptı.¹⁰⁰ Bu dönem Bizans için tam yıkıcı etki yaptı. Tuna sınırında Slavlar, Kuzey Afrika da Berberilerle askeri sorunlar yaşamışlar ve toprak kayıplarına neden olmuştur. Ermenilerle savaşlar yapılmış savaşın önemli sonuçları olmasa da bu çatışma Bizans'la Sasaniler arasında elli yıl boyunca sürüp gidecek savaşlarla dolu bir dönemin başlangıcı olacaktır. Bundan en büyük zararı gören de Bizans olacaktır.¹⁰¹

574 yılında Iustinos'un davranışları giderek garipleşmeye başlayınca zaman zaman saraydakiler ısırma ve saatlerce org çalmaya müzik dinlemeye başladı. Sofia Iustinos bu dengesizliklerini yarattığı tehlikeyi sezdi ve onu ceaser unvanını saray erkânından yakışıklı Tiberos'a vermesini sağladı. Tiberus ve Sofia bu tarihten sonra Justinos'un 578 de ölümüne dek İmparatorluğu etkili bir biçimde yönettiler. Ancak Tiberos Sofia'yı kurnazlıkta alt etti ve Sofia'nın nüfuzu giderek azaldı.¹⁰² Tiberos Sofia ve kocası Iustinos'un büyük zorluklarla tekrar topladıkları maliyeyi batırarak devletin maddi ve manevi olarak daha kötüye gitmesine neden olurlar.¹⁰³

¹⁰⁰ Paul Lemerle, Bizans Tarihi, çev. Galip üstün, iletişim yayınları, İstanbul, 1994, s. 69

¹⁰¹ Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, çev. Esra Erment, Yapı Kredi yayınları, İstanbul, 2008 s. 150

¹⁰² Gregory, , s.151

¹⁰³ Bailly, s.75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEDİNCİ YÜZYIL İMPARATORİÇELERİ

3.1.İmparatoriçe Eudokia(Favia)

Aslen Libyalı olan Afrikalı Rogas'ın kızıdır. Gelecekteki imparator Eksarhlıkta oturan, Heraklios ile nişanlandı. O sırada Eksarhlık, kayınpederi Yaşlı Heraklios yönetimi altındaydı. Heraklios, 608'de Phocas'a karşı genel bir ayaklanma ve direniş başlattı. Fabia ve kayınvalidesi Epiphania, bilinmeyen koşullar altında Phocas tarafından 610 yılında yakalandı. "Nea Metanoya" (Yeni Tövbe) Manastırında esir edildiler ve Heraklios'un Konstantinopolis'i kuşatmasını önlemek için rehin olarak kullanıldılar. İki kadın en nihayetinde Bizans araba savaşları etkinliklerinde Yeşiller partisi üyeleri tarafından alı konulan imparatoriçeler özgür bırakıldılar. Marmara Denizi'nde bulunan Kalonymos adasında Heraklios'a teslim edildiler. Böylece Heraklios başarılı saldırılarını başlatabildi. Excubitores'ün onun yanına geçmesiyle, ciddi direnç olmadan tahta oturmak için şehre girdi. 5 Ekim 610'da Heraklios imparator ilan edildi. Aynı gün İmparatoriçe Fabia ile evlendi ve artık tahta imparatorun yanında bir imparatoriçe vardı. İmparatoriçe Eodukia unvanını ve imparator da Augusta unvanı aldı. İmparatoriçe Evodika imparator ile evlendikten dokuz ay sonra bir kız çocuğu, Epifania'yı daha sonra da Konstantin adını verdikleri bir erkek çocuğu dünya'ya getirir. Eudokia, 13 Ağustos 612'de öldü¹⁰⁴

3.2.Bizans İmparatoru Heraklios

Bizans tarihinde, VII' inci asır en karanlık devirlerden biridir. Bu dönem, İmparatorluğun mevcudiyetini bile tehlikeye koyan, ağır bir bunalım devri ve geçmişe göre çok daha büyük tehlikelerin yaşandığı sıkıntılı zamanlardır. Hariçte, korkunç tehlikeler, evvela İran ve hemen sonra daha korkunç Arap tehlikesi, kuvvetten düşmüş devlet üzerine çöktü. Dâhilde, Bizans devletine ve âlemine yeni bir çehre veren derin bir

¹⁰⁴ <http://www.roman-emperors.org/fabia.htm>

değişiklik tamam oluyordu¹⁰⁵. O vakte kadar, devlet her şeye rağmen genel karakteri itibarıyla bir Roma İmparatorluğu olarak kalmıştı; Latince, resmi dil kalmıştı. Roma'nın koyduğu unvanları ve kadroları muhafaza ediyordu. Bilakis, VIII. y.y. başında, bütün kuvvetleri İstanbul etrafında toplanan ve karakteri gittikçe doğulu olan tamamen Bizanslı bir İmparatorluk teşekkül etmiştir.¹⁰⁶

İmparator Phokas'ın (602-610) Avarlara ve Sasanilere karşı izlemiş olduğu başarısız dış politika ve sadece durumu kurtarmaya yönelik atmış olduğu kanlı adımlar, Afrika Eksarki'nin (vali) oğlu Herakleios'un isyan etmesine sebep olmuş, donanmasının da desteğini alarak yönetime el koymak için İmparatorluğun kalbine yelken açmıştır. Konstantinopolis'e varıldığında Phokas tutuklanılarak idam edilmiş ve Herakleios 610'da Bizans'ın yeni İmparatoru olmuştur.¹⁰⁷

İmparator Herakleios'un uzun bir dönem hüküm sürdüğü yüzyıl olan yedinci yüzyıl da bu tür mücadelelerin yüzyılı olmuştur. Bu yüzyılda Bizans'ı tehdit eden unsurlar, Avarlar ile Sasaniler ve yedinci yüzyılda ortaya çıkan İslamiyet'le birlik kısa bir sürede büyük güç kazanan Araplar olmuştur. Peygamber efendimiz ile mektuplaşması İslam tarihinde yer almıştır.¹⁰⁸ Bu yüzyılın başında Bizans tahtında Devrin bütün politikası üzerine tesiri pek büyük olan bir adam, Patrik Sergiyus, kırılmaz azmiyle ona cesaret verdi. Kolay etkilenmeye müsait, asabi, büyük sevinçlere ve ani ümitsizliklere kabiliyetli, dindar ve İranlıların hakaretinden Hıristiyanlığın intikamını almak için yanıp tutuşan, en nihayet cesur asker, iyi idareci ve büyük General Herakleios kendini topladı. Patrik, kilisenin hazinelerini emrine verdi; kendisi de,

¹⁰⁵ Ostorogorsky, s.86

¹⁰⁶ Deil, s. 51

¹⁰⁷ Güçlüay S., Bamyacı M.E. , s. 388

¹⁰⁸ Herakleios Sasanileri saf dışı bırakıp 628'de Konstantinopolis'e yani İstanbul'a döner. Burada onu bekleyen misafirler arasında Hz. Muhammed' in (s.a.v.) elçisi Dihyet-ül Kelbi'de bulunmaktadır. İmparatora peygamberden mektup getirmiştir. Herakleios elçiye çok iyi davranır ve onu çok iyi ağırlar. Ertesi sabah elçiye cevab-ı mektubunu vererek onu uğurlar. Mektupta şunlar yazılıdır: "Roma İmparatoru Herakleios'tan, İsa tarafından da kutsal kitapta açıklanmış bulunan Tanrı'nın elçisi Muhammed'e: Elçin tarafından sunulan mektubu aldım ve İncil'de Tanrı'nın elçisi olarak gördüğüme şahadet ederim. Meryem'in oğlu İsa'da seni bildirmiştir. Romalılara sordum, sana inanmaktadırlar ama seni kabul etmeleri mümkün değildir. Eğer sana itaat etmiş olsalardı onlar için iyi olacaktı. Seninle birlikte olup sana hizmet etmeyi dilerdim..." Dikici, s.168; Casim Avcı, İslam Bizans İlişkileri, İstanbul, 2003, s.51.

yorulmaz bir gayretle, orduyu yeniden kurdu. 622' de, mücadeleye hazırды. Hiçbir şeyle, hatta müttefik İranlıların ve Avarların İstanbul'a karşı yaptıkları müthiş taarruzla bile hedefinden geri kalmaksızın, altı yıl, harbi düşman ülkesine naklederek Şah ordularıyla Azerbaycan'da ve İran Ermenistan'ında muharebe etti, Ninova'da. Ktezifon kapılarında zaferler kazandı ve efsaneye haçlıların birincisi olarak girdi. II. Hüsrev'in ölümü ve bunu takip eden ihtilal, İranlılara fena bir sulh kabul ettirdi; İranlılar bu sulha göre bütün kazandıklarını ve ayrıca mukaddes haçı geri verdiler¹⁰⁹, Herakleios da bunu, muzaffer olarak Kudüs'e tekrar götürdü.¹¹⁰

Herakleios kültürel olarak da hükümdarlığı yeni bir devre damgasını vurdu. Askeri sistem içerisinde daha sonra Osmanlıda da etkili olan en önemli askeri sistem olan Thema¹¹¹ sistemini kurdu. Justinianos gerçek Roma İmparatorlarının sonuncusuysa, eski Roma geleneklerine öldürücü darbeyi indiren de Herakleios oldu. Latince, Onun zamanına değin idari teşkilat ve hatta orduda hala düzenli olarak kullanılmaktaydı. İletişimin etkinliğinin büyük önem taşıdığı anlarda, bu durum açıkça saçmaydı. Herakleios bundan dolayı, halkın ve kilisenin dili olan Yunancanın İmparatorluğun resmi dili olmasına hükmetti. İmparatorluğu boyuncu selefleri gibi ona da resmi olarak İmparator, Cesar ve Augustus olarak hitap edilmişti. Fakat o sadece Basileios (kral) unvanı resmi olarak kullandı. Ölümünden(11 Şubat 641) sonra İmparator'un gövdesi, üç gün acık bir tabut içinde saray muhafızlığında yattı. Tebaası da onunu muhteşem zamanlarını hatırlayanlar, tek sıra halinde önünden geçip

¹⁰⁹ Aynen İsa'nın Golgotha'ya giden yolda yaptığı gibi çıplak ayakla yürüyerek , bu kıymetli kutsal emaneti(İsa'nın çarmıha gerildiği kutsal haçı) taşıyarak Kudüs'e girdi" Tanrıların en soylusu, tüm yeryüzünü hükümdarı efendisi, büyük Hurmuz'un oğlu Husrev'den kıymetsiz ve akılsız kölesi Herakleios'a: bizim hakimiyetimize boyun eğmeyi reddedip kendine efendi ve hükümdar dersin. Bizim hazinemizi gasp edip dağıtırsın. Hizmetkârlarımız ayartırsın. Haydut çetelerine bize sataşım durusun. Yunanlılar, ben sizi yok etmedim mi? Tanrı'ya güvendiğini söylüyorsun öyleyse kayseri, Kudüs ve İskenderiye'yi benim elimden ne diye kurtarmadın? Konstantinopolis' de yok edemez miyim? II. Hüsrev'den Herakleios'a mektup, 622 civarı. Ostrogrosky, s. 192

¹¹⁰ Diel, s.53

¹¹¹ Thema: köylü, Asker ve devlet arasındaki ilişkileri merkezi bir anlayışa göre düzenleyen mükemmel bir ortaçağ sistemidir. Bu sistemin özü, ülke topraklarını devletleştirilerek zorunlu ikamet etme ve toprağı işlemek şartıyla köylüyü devretmektir. Öztürk Y., Timar-Thema Teriminin Ortaya Çıkması, Bizans Uygulaması ve Osmanlı İle Mukayesesi, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, Otam*, 31, Bahar 2012 s, 188

saygılarını belli ediyorlardı. Son Roma İmparatoru bu şekilde hayata gözlerini yumdu.¹¹²

3.3.İmparatoriçe Martina

İmparator Herakleios'un o sırada Kartaca'da bulunan bütün kardeşleri Konstantinople taşındığı için Kız kardeşi Maria da kocası ve çocukları ile birlikte kendisine tahsis edilen konağa yerleştiler. Herakleios babası gibi, tüm aileyi sık sık sarayda yemeğe çağırıyordu. Kız kardeşi Maria'nın 15 yaşındaki kızı Martina da çok kere sarayda kalıyordu. Çok sevdiği yeğenleriyle ilgileniyordu. Nitekim bir yıl geçmeden çocuklarını tüm bakımını üzerine almıştı. Minik iki çocuk Martinayı yavaş yavaş anne gibi algılamaya başladığından artık tüm zamanını sarayda geçiriyordu. İmparator bu durumdan memnundu. Nitekim Herakleios çocuklarından Epifania ne kadar sıhhatli ise de Konstantin o derece hastalıkla boğuşuyordu. Martina ona bakıyordu ve günlerce uyumadığı oluyordu. Nitekim bir gece uzun uğraşlardan sonra oğlanı uyutmuş, ne olur ne olmaz diye yanına uzanmış o gün Herakleios adet edindiği gibi çocuklarını sabah ziyarete geldiği sırada yanında geceliği ile uzanan Martina'yı fark etti. Orada Martina'ya gönlü düştü daha sonra böyle bir şeyin olamayacağını düşündü ve oradan uzaklaştı İmparator. Ama Martina'nın görüntüsü onu tahrik etmişti. Kendisinden utandı. Fakat bir türlü aklından çıkmıyordu. Herakleios bunun için kiliseye gitti ve tanrıya dua etti fakat yine de olmadı unutamadı. Ertesi gün çocuklarının yanına gidince Martina onu neşeyle karşılar ve Konstantin'in iyileştiğini söyler.¹¹³

Martina imparatoriçelik tacını takmayı göze aldığı için her türlü yolu deneyecektir. Bundan dolayı Konstantinopolis halkı pek sevmeyecekti kendisini lakin imparatorlarının her seferinde yanında yer aldığı için saygı duyacaklardı.¹¹⁴ Nitekim Yaz gelmişti bütün saray ve diğer aile bireyleri haliç'e Blachernae (tekkur) Sarayı'na gideceklerdi. Aksilik, o gün Konstantin yine hastalanmıştı ve Martina da sarayda çocuklarla kalmıştı. İmparator sabah çocuklara uğradığında Martina Konstantin'i yatağında yatırmış ilaç veriyordu. "Merak etme dayı, birkaç güne iyi olur bizde

¹¹² Norwich, s. 253

¹¹³ Dikici, s. 119

¹¹⁴ Ostrogorsky, s. 105

gideriz.” Der ve ekler ‘bu akşam kimse yok baş başa yemek yiyelim mi’ diye Herakleios ta bunu kabul etmek istemez ve bahaneler üretir daha sonra akşam ‘ben geç gelirim sen yat der’ Martina da ısrar eder ve akşam gelince Martina uyumamıştır. Güzel bir yemek hazırlamış Herakalius’u bekliyordur.¹¹⁵

Ne olduysa orada oldu ve artık ilişkileri başlamış oldu. Daha sonra ilişkileri devam etti. Bir gün Martina artık adet olmadığını ve bunun bir neticeye kavuşmasını ister ‘Herakleios da bunu aile toplantısında dile getireceğini ifade eder. Ama önce aziz Patrik Sergius’un iznini almamız lazım ben patriği ikna ederim’ der. Aziz Sergius’un yanına giden Herakalius Ayasofya’nın duvarlarının çatlamış olduğunu, bunların onarılması gerektiğini söyler. Patrik Sergius bunda bir şey olduğu sezmiştir. İmparatoru durumu anlatınca Sergius yerinde donup kalmıştır. Böyle bir şeyin olamayacağını söyler fakat Herakleios kararlıdır. Aziz Sergius kabul eder ama bunun araştırma istediğini tarihte daha önce bunun bir karşılığı var mı yok mu diye bakmak ister. Herakleios buna yarın öğleye kadar müsaade eder patrik Serigus diğer gün onun yanına gider ve eski yunan da ve mısır da bu evliliklerin yapıldığı söyler. Bu şekilde onunu nikâhını kıyacağını dile getirir. Herakleios bu haberi aile erkânını söylemek için onları toparlar ve yemek verir daha sonra yemekte kararını açıklar. Fakat herkes bunun bir şaka olduğunu önce sanır daha sonra Herakleios’un kararlı olduğunu görürler. Fakat buna halkın karşı geleceğini söylerler o da Rahip Azizi Sergius nikâhı kıyacağını söyler. Ve 14 Ekim 613 Pazar günü St. Stephen kilisesinde yapılan törenle evlendiler. Aynı törenle Martina taç giyerek Bizans İmparatoriçesi oldu.¹¹⁶

Martina ile evlenen Herakleios’un bu durumu ensest kabul edildi kilise tarafından fakat kimse ses çıkaramıyordu. Herakleios un korkusundan, bundan dolayı kilise Martina’ya düşman oldu, her ne kadar Sergius istemedi nikâhı kıymışsa da. Martina on tane çocuk verdi fakat tanrının gazabı gibi bütün çocukları sakat doğdu.¹¹⁷

İmparatorun ölümü Bizans’ı keşmekeşe sürükledi ve sorunun kaynağı olarak da herkes Martinayı belledi. Kocasını, oğulları Heraklonas’ı eş İmparator tacı giydirmeye razı etmekle yetinmemiş, İmparatorluğu en büyük oğlu asıl varis III. Konstantinos,

¹¹⁵ Dikici, s. 123

¹¹⁶ Dikici, s. 125

¹¹⁷ Gregory, s.171

Heraklonas ve kendisine ortaklaşa emanet ettiği bir vasiyet yazmaya zorlamıştı.

Kocasının ölümünden sonra ilk iş olarak hipodrom da halka açık bir toplantı düzenleyip vasiyeti okudu; böylece orada bulunanlara etkin gücün kendinde olduğunu açıklamış oldu. Bizans halkı bunu işitmek istemedi çünkü entrikacı hırsı yüzünden Martina'ya uzun zamandır güvenmiyorlardı; hatta çoğu kocasının çöküşü ve ölümünden onu sorumlu tutuyorlardı. Halk bu fermana inanmamıştı. Bundan dolayı Martina şaşkın bir şekilde sarayına döndü lakin asla bu düşüncesinden vazgeçmemişti. Bunu üzerine çok geçmeden, İmparator Konstantinos hastalandı. Muhtemelen bir hava değişimi, ama daha çok üvey annesinden uzaklaşmak için boğaz'ı diğer yanındaki Kadıköy deki saraya gider ve bir süre sonra orada 25 Mayıs 641 yılında ölür.¹¹⁸

İktidar hırsı acaba Martinaya, genç İmparatoru öldürmüş olabilir mi? Bunu bilmek ve kesin bir şey söylemek çok zor fakat ortada bir iktidar hırsı var ve bunun için daha önceki İmparator ve devlet adamlarında da ders çıkararak olmayacak bir şey olmadığını kolaylıkla dile getirebiliriz. Fakat o dönemin tarihçilerinden Nikephoros'un dediğine göre zaten hasta olan İmparator hastalığı yüzünden öldüğün yazmıştır. Fakat oğlu ve halefleri İmparatoriçeyi, mümkün olan en güçlü tabirle, onun katili olarak suçlamakta tereddüt etmemişlerdir.¹¹⁹

Martina daha üvey oğlunun cesedi yerdeyken onun bakanlarını sürgüne göndermesi halkın bu söylediklerini doğrular nitelikteydi. İmparatoriçe Monotelitizmi desteklediği için burunlarından soluyorlardı, asla halk tarafından destek görmemiş başarılı olmamıştı. 641 yazında, giderek artan ısrarlı gösteriler karşısında küçük Herakleios'a İmparatorluk tacı giydirildi ve muhtemelen dedesiyle karıştırılmaması için, ismi konstans olarak değiştirildi.

Herakleios Konstantinos, ertesi yıl İmparator ilan edildi. İmparatorun vasiyeti üzerine Martina'nın 15 yaşındaki oğlu üvey kardeşi Heraklonas ile paylaşması gerekiyordu. Konstantinopol'de halk tarafından çok sevilen Herakleios Konstantinos tahta geçtiğinde bomboş bir hazineyle karşılaştı. (bir rivayete göre babasının mezarındaki tacı bile alındı) Martina kendi oğlunu başa geçirmek için bahaneler bulmaya çalıştı. Tahta geçmesinde birkaç ay sonra ölen Herakleios Konstantinos'un

¹¹⁸ Norwich, s. 254

¹¹⁹ Dikici, s. 178

ölümünün ardından dedikodular yapıldı. Martina genç oğlunun adına devlet yönetiminde güç sahibi olmayı planlıyordu. Monotheletizm öğretisini yaygınlaştırma çalıştı ve ölen eski İmparatorun taraftarını ortadan kaldırmaya çalıştı. Ancak hem yapmış olduğunu ensest evlilik hem de bir kadın olarak gücü eline almaya çabaları yüzünden karşıtları çoğaldı. Karşıtlarının çoğu Anadolu ve senatodaki ordudan yalnızca 11 yaşında oğlu II. Konstanstinos için bir taç giyme töreni düzenledi. Ancak bu da bir işe yaramadı. Çıkan bir ayaklanma ile kendisi de oğlu da tahta indirildi. İki de sakat bırakılmıştı. Adil olarak sakat bıraktılar ve sakat bırakılan ilk İmparator ve İmparatoriçe oldular. 641 yılında senatonun kararı ile ikisi tutuklanır.¹²⁰ Herakleios burnu¹²¹, Martina'da dili kesilerek İmparatorluk gücünü tekrar ele geçiremeyecek hale getirildiler. Rodos adasına sürgün gönderildiler.¹²²

¹²⁰ Norwich, s.255

¹²¹ Burnun kesilmesi Doğuda eskiden beri var olan bir cezalandırma yöntemi idi; Bizans'ta ilk kez Herakleios tarafından birkaç yıl önce, kompo hazırladıkları kuşkusıyla Theodoros ve Athalarich'i cezalandırmak için uygulanmıştı. Bizans anlayışına göre bir imparatorun görünür tüm fiziksel kusurlardan azade olması gerektiğinden, imparatorun tahta hak iddiasını hükümsüz kılmak amacını taşıyordu. Dukas, *Bizans tarihi*, çev. V.L. Mirmiroğlu, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul, 1956, s. 63

¹²² Gregory, s. 171

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.SEKİZİNCİ YÜZYIL İMPARATORİÇELERİ

4.1.İmparatoriçe İrene

İrene Atina'da yaşayan soylu bir ailenin kızıydı. Sarantapechos ailesine mensuptu. Babası ve annesi küçük yaşta öldüğü için soylu Patrisiyen sınıfına dâhil olan ve büyük bir ihtimalle Helas Themasi valisi (strategos) olan amcası Konstantinos Srantapechos tarafından büyütüldü. 1 Kasım 769'da, daha on yedi yaşındayken, Bizans İmparatoru V. Konstantinos tarafından Konstantinopolis'e yani İstanbul'a getirtildi ve 17 Aralık'ta Hazar asıllı eşi Çiçek'ten olan oğlu Leo ile evlendirildi. Fakat ne gariptir ki tarihi kaynaklarda imparator ile imparatoriçenin evliliğini yazan az sayıda tarihi kaynak mevcuttur. O tarihi kaynaklarda ise; Bizans geleneklerine göre bir "gelin-görücülük-müsabakası" yapıldığı; buna başkent ve taşradaki soylu, seçkin ve yaşı uygun genç kızların katıldığı, bunlar arasından imparatorun gelini kendisinin seçtiğini anlatan tarihi kaynaklar mevcuttur. Bu seçimde de imparatorun, İmparatoriçe İrene'yi kendisine eş olarak seçtiğini yazar.¹²³

O gelin görücülük usulü ise şu şekildedir; İrene yarışmaya katılmak için hazırlanarak başkent Konstantinopolis'e gönderilir. Yolda Bitinya dağlarında yaşayan İonnikios adıyla namlı bir kutsal keşişi ziyaret etmek için durur. Keşişi İrene'yi şaşırtıcı bir beyan ile karşılar "Hoş geldin tanrının hizmetkârı İrene! Acele et çocuğum coşkuyla imparatorluk kentine git acele et Chrysobalanton manastırı bakirlerine çobanlık etmen için seni bekliyor"¹²⁴ bundan sonra İrene başkente gelir ve yapılan yarışma da imparator onu eş olarak seçer.

V. konstantin 769 da Hazar prensesi İrene den doğan oğlu Leo'yu kendi seçtiği, Atinalı çok güzel bir kızla evlendirir. İrene gemiyle Ekim 769 sonlarında Konstantinopolis'e geldiğinde önce Hiera sarayında ağırlanır. 1 Kasım 769 da Çarşamba günü Rumeli tarafında geçer ve bugün saray burnundan aşağı yukarı 500 m

¹²³ Norwich s, 4-7

¹²⁴ Alice-Mary Talbot "Byzantine Woman Saint Lives and Social Welfare" Through the Lindberg Kirksville, missouri, 1994, s. 105

ilerideki Boukleon limanında kendisini şehrin önde gelenlerinin eşleri karşılar. Yol boyunca Konstantinopolis halkı alkışlarla onu karşılar ve büyük saraya varır. Saraydaki karşılama ve ihtişam onu hayranlıklar içinde bırakır. Sarayda ona ayrılan odadaki kadınlar tarafından haremindeki karşılanır ve ağırlanır.¹²⁵

Bizans İmparatorunun tacını giyen ikinci Atinalı olan İrene üç yüz elli yıl önce II. Theodosion evlendiği göz alıcı genç Atinalıdan karakter itibarıyla ondan daha farklı olamazdı. Entrikacı ve düzenbaz iktidar içini yiyip bitiren bir hırsla ve doymak bilmez bir arzu ile kavruluyordu. İrene İmparatorluğa yaklaşık çeyrek yüzyıl çekişmece ve felaket getirdi. Bizans tarihinde işlenmiş en iğrenç cinayetlerden birisiyle adının üstünde daha da koyu bir renk bıraktı. Kocasını hayattayken sadece onun aracılığıyla idare ediyordu. Fakat kocası manen ve fiziksel olarak zayıf ve kendisi son derece güçlü olduğundan, kocası iktidara geçtiği andan itibaren onun etkisi fark edilmektedir.¹²⁶

4.2. Hazarlı IV. Leo Dönemi ve Başa Gelmesinde İrene'nin Etkisi

V. Konstantinos'un oğlu IV. Leon Hazar asıllı annesi İrene yüzünden sık sık Hazarlı olarak anıldı. 751 de doğar doğmaz eş İmparator ilan edildi. Yerine geçmek isteyen üvey kardeşlerinin düzenlediği suikast'tan kurtuldu. Saltanatı hakkında çok az şey bilinen Leon Anadolu'daki Araplarla Balkanlardaki Bulgarlara karşı seferler düzenlendi. Kendisi de ikona kırıcı olan IV. Leon ikona destekçisi karısı İrene'in etkisiyle babasının başlattığı vahşi saldırılara devam etti. İsauria hanedanlığı döneminde iktidarın bölünmesi ilkesi düşüncesi giderek güçlenerek devam etti. IV. Konstantinos'u İmparator ilan etti. Böylelikle hanedanın devamını garantiye almış oldu.¹²⁷ Ancak 780 yılında Bulgaristan seferine komutanlık ettiği sırada yakalandığı yüksek ateş yüzünden öldü.

IV. Leon Müşterek İmparatorluklar ve velihadlerine Ceaserlardan birisi de değildi İmparatorluğun küçük oğlu Konstantinos getirilmişti. Çok dikkate değer bir şekilde bu tayin İmparatorlardan oğlunun taçlandırılmasını ısrarla talep eden ordunun arzusu üzerine yapılmıştır. 24 Nisan 776 da IV. Leon senatörleri başşehirde ve

¹²⁵ Dikici, s. 210

¹²⁶ Gregory, s. 297

¹²⁷ Gregory, s. 194

eyaletlerde bulunan ordunun temsilcilerini ve şehir localalarının yazılı bir mümessili ile oğluna İmparatorluk tacını giydirdi.¹²⁸

İmparator V. Konstantin tavizsiz ve sert politikası rahiplik müessesesine büyük darbe vurdu. Yüzlerce keşiş yıllardır yaşadıkları manastırları terk ederek, İmparatorun ulaşamayacağı yerlere göç ettiler.¹²⁹ V. Konstantin'in saltanatı sırasında takip edilen dini politikayı, netice olarak ele alırsak; ikonaklast hareketin her yönüyle ülkeye hâkim olduğunu söyleyebiliriz.¹³⁰

4.3.İmparatoriçe İrene Dönemi Siyasi Olayları

İrene iktidar hırsı o kadar onu sardı ki artık elinden gelen her şeyi yaptı hatta o kadar ki oğlunu öldürecek¹³¹ düzeyde zalim oldu. İmparatoriçe 31 Temmuz 786 da Konstantinapolis de bir konsil topladı. Havariyun kilisesinde toplanan konsil müzakereler başlar başlamaz konsili'n hazırlanmasında İrene ve Tarasios'un gösterdiklerinden çok daha fazla dikkat sarf edilmesin gerektiğini gösteren bir olay meydana geldi. V. Konstantin vermiş olduğu emirleri hatırlayan başşehir muhafız alaylarına mensup askerler kılıçlarını şakırdatarak kiliseye dalıp toplanan piskoposların bir kısmının memnuniyet avizeleri arasında konsili dağıttı. Fakat İmparatoriçenin cesareti kırılmadı.¹³²

¹²⁸Ostrogorsky, s.164

¹²⁹“İmparator V. Konstantin'in bu politikası karşısında ülkede göç eden rahiplerin sayısı konusunda, bazı tarihçiler büyük rakamlar ileri sürmektedirler. Bir fikir vermesi açısından sadece İtalya'ya göç eden rahiplerin sayısı 50.000 olduğunu belirtelim. Ayrıca bu göçler sadece Roma Kilisesinin nüfus sahası olan Avrupa ülkelerine yapılmadı. Karadeniz'in kuzey sahilleri ile İslam hakimiyeti altında bulunan Kıbrıs, Suriye ve Filistin topraklarına da büyük miktarda ruhban göçü oldu”. Mehmet Çelik, Bizans İmparatorluğu'nda Din- Devlet ilişkileri (kuruluşundan X.yüzyıla kadar) ,1994, Elazığ, 1994 s.125

¹³⁰ İmparatorun manastırlara karşı olan bu hasmane tutumu bazılarınca bir haçlı seferi gibi algılandı. C.N. Uspenski'ye göre: tarihçiler ve Teologlar bu devirde keşişler aleyhindeki mücadelenin (Monahomaia) yerine ikonlar aleyhindeki mücadeleyi iltizam etmekle hakikati kasten tahrif etmiştir. Vasiliyev, s. 139

¹³¹ 15 Ağustos günü saat 3'te yirmi yedi yıl önce doğmuş olduğu yer olan Erguvan oda da gözleri çıkarıldı. Anlatıldığına göre, sağ kalmaması için özellikle vahşi olan bu yol izlenmiştir. Bu halde ne kadar hayatta kaldığı kesin olarak bilinmese de, ölümünden İrene'nin sorumlu olduğu kesindir. Jhon Haldon. Bizans Tarihi Atlası, çev. Ali özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s.55

¹³² Ostrogorsky, s. 166

Araplar karşısında alınan yenilgiler üzerine toplumda İrene ye karşı bir hoşnutsuzluk oluşmaya başladı ve tahta sallanmaya başlandı. Anne ile oğul arasındaki sürtüşmede yaşanmaktaydı. Konstantinos 797 de İrene taraftarları tarafından tahtan indirildi. Gözlerini dağladı ve genç İmparator öldü (797).¹³³ Bu olaydan sonra İrene Bizans hâkimiyetini ele geçirdi. Erkek İmparator unvanı olan “Basileus¹³⁴” unvanı kullanmaya başladı. Bu unvanı kullanan ilk kadın hükümdardır.¹³⁵

Kazandığı zaferle mest olan ve dindarane gayretinin temin ettiği halk sevgisinden cesaret alan İrene büyüyen oğluna karşı mücadeleye girmekte ve taht kavgasına girişmekte tereddüt etmedi. İlk seferinde, V Konstantin in hatrasına sadık kalan ordunun memnuniyetsizliği karşısında ve Arapların, Bulgarların ve Lombardlar ‘in İmparatorluk ordularını mağlup etmelerinden ümidi kırılarak çekilmeğe mecbur oldu (790). Fakat inatçı bir gayretle hükümete tekrar dönüşünü hazırladı, 797’de, oğlunu devirdi ve gözlerini oymakta tereddüt etmedi. O vakit kendi ismiyle devleti idare eden ilk kadın İmparator olarak saltanat sürdü (797-802).¹³⁶

4.4.İmparatoriçe İrene ve İkonacılık

Tarihin başlangıcıyla beraber, insanoğlu bin-iki bin yıl kadar önce ya da sonra mağarasının duvarlarını süsleme yolunda ilk acemi adımlarını attığı sırada, mühim bir soru ile karşılaşır: Sanat dinin dostu mudur, yoksa en sinsi düşmanı mıdır? İlkel toplumlarda sıklıkla ikisini de eşitleme yolunu seçmeye meyl etmişlerdir. Yani önce kendileri için bir fetiş yaratır. Sonra da buna tapınırlar. Bununla birlikte teolojik spekülasyonların ilerlemesi ve bir ağaç ya da taş parçasına indirgenmeyen evrensel bir ilahi fikriyle biraz daha iyisine ihtiyaç duyuluyordu. Böylece tanrının görsel bir tasviri mümkün müdür? İzin verilmeli midir? Temel sorusu ağırlık kazanır.

¹³³ Bir annenin oğlunu öldürmesinden sonra o günün tarihçileri aynı gün başlayan bir tabiat olayı bütün Konstantinopolis halkında büyük şaşkınlık yaratır. Ağustos ayı olmasını rağmen, sonraki 17 gün boyunca Konstantinopolis’te gökyüzünü simsiyah bulutlar kaplar. Şehir sanki yarı karanlık içinde yaşar bu Tanrı’nın bir annenin iktidarda kalmak için oğlunun gözlerini kör ettirmesini onaylamadığı şeklinde yorumlanır. Dikici, , 221

¹³⁴ Basileus: Tarihte çeşitli monarşilerde kullanılan ve kral ya da imparator gibi anlamlara gelen Grekçe kökenli bir terim

¹³⁵ Gregory, s.197

¹³⁶ Deihl, s. 71

Mecburen dünyanın en büyük dinlerinin temel terimleriyle konuşursak şunları söyleyebiliriz: eski ahit'te Hz. Musa'ya Allah tarafından verildiği belirtilen on emirden biri de putların ve resimlerin yapılmaması, onlara tazim edilmemesiydi.¹³⁷ Yahudilik ve İslamiyet bunlara şiddetli karşı çıkmıştır. Hindular ve Budistler ise herhangi bir mahzur görmedi. Hıristiyanlığa gelince hala kesin bir yargıya varmamışlar tarihin büyük bölümünde ve taraftarlarının bazıları tarafından resimleri ve heykellerine inanılırken bazıları tarafından ise şiddetle karşı çıkmıştır. 726-843 yılları arasında Bizans devletinin gündeminin bir asırdan fazla süreyle işgal eden ve etkilerini din, siyaset, sosyal hayat ve sanat alanlarında çok yönlü bir şekilde hissettirmiş olan ikonoklazma hareketi, iki devreye ayrılır. Birinci devre III. Leon'un 726 yılında yayınladığı tasvir aleyhtarı fermanıyla başlar ve VI. Konstantinos adına devleti yönetmekte olan İrene'nin 787 yılında tasvir kültürünün yeniden canlandırmasıyla biter. İkinci devre İrene ve haleflerinin tasvir taraftarı tutumlarından sonra 813 yılında tahta çıkan Ermeni İmparator V. Leon'un tekrar tasvirler cephe alması ile başlar ve III. Mikhail adına devlet yönetimini yürüten İmparatoriçe Theodora döneminde 843 yılının mart ayında toplanan Synodun tasvirler kültürünün yeniden kabulünü törenle ila etmesiyle sona erer.¹³⁸ Bizans'ın bir dönemine damga vuran şiddetli tartışmalara maruz kalan bu ikon harekâtı devletin sancılı bir dönem geçirmesine neden olmuştur. İşte irene dönemini de bu şekilde önemli bir tartışma ortamına çeken ise Atina asıllı ikona taraftarı bir kadının gelip devletin en önemli yerine girmesi ve bir devre ismini vermesi nedeniyle tezimizde ve tez konumuz olan Bizans İmparatoriçelerinin devlete etkisini hem siyasi hem de dini olarak etkili bir konuma gelmesidir.

Atina asıllı İrene IV. Leon ile evlendiği zaman ikonacılar yavaş yavaş rahat bir nefes almaya başladılar çünkü İrene İkonacıydı özellikle Konstantin yani Leon'un babası ikonacılardan nefret eden bir hükümdardı. İrene kısmen bunu kırmak istedi ondan dolayı elinden geleni yaptı. İrene'nin gayretleri sonucu II. İznik konsili toplanır, fakat bu o kadar kolay değildi çünkü yerleşik kalıpları değiştirmek çok zordur.¹³⁹

¹³⁷ Kendin için oyma put, yukarıda göklerde olanın yahut aşağıda yerde olanın yahut yerin altında sularda olanını hiç suretini yapmayacaksın; onlara eğilmeyeceksin ve onlara ibadet etmeyeceksin. Avcı, 152

¹³⁸ Casım Avcı, *İslam-Bizans İlişkileri*, klasik yayınları, İstanbul, 2003, s. 152

¹³⁹ Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2009, s.73

İmparatoriçenin önemli sorunlardan bir tanesi de ikona¹⁴⁰ kırıncılığı çünkü İkonalaştı. Bundan dolayı bu sorunu çözmek istiyordu. Fakat bunu öyle kolay yapamazdı. Çünkü 70 yıldır insanlar buna inanıyorlardı. Devlet içinde önemli bir potansiyeli vardı. Özellikle ordu efsane komutanın anısına çok sadıktı onun için İkona kırıncılığa inanıyorlardı ve bu şekilde olunca daha dikkatli olmak zorundaydı İrene.¹⁴¹ İrene sabırla çıktığı yolda sağlam adımlar atmak zorundaydı. Yoksa diğer İmparatorlar ve İmparatoriçeler gibi onu da hazin bir son bekliyordu. Bundan dolayı 754 yılında toplanan Konsilin aldığı kararları lağvetti.¹⁴²

İrene sabırlı bir şekilde giriştiği ikona kırıncılara karşı mücadele de beklediği oldu ve ikon kırıncı olarak bilinen Patrik IV. Paul hastalanıp kısa sürede öldü. Bu ona istediği fırsatı verdi. IV. Leon zamanında patrikliğe yükseltilmiş olan Pavlos ölümünden sonra İrene hükümetin planını açıklar ve bütün ahaliyi Magnavra sarayında toplar. Yeni Patrik seçimine halk tarafından yapılmasını ister ve imzasını verir İrene.¹⁴³ Burada aslında İrene yeni patriği halk seçmesini istemesinin nedeni halkın seçtiği patriğin ikonaları serbest bırakırsa halkın buna karşı gelmeyeceğini bunu bahane ederek ikonacılığı tekrar geri getirmek istemiştir. 31 Temmuz 768 de toplanan konsil henüz konuşmalara başlamadan basılır ve dağıtılır. İrene bundan sonra daha dikkatli davranır. Muhafız alaylarını farklı yerlere dağıtır. Bazı ikona kırıcı muhafız alayı askerlerini de doğu da başlayan sefere gönderir. Ayrıca toplantı yeri olarak da İznik Konsilini yer

¹⁴⁰ İkona teorisi: ioannes Damaskenos(Yahya ed-Dımeşki, 675-753) ailesi Emevi halifeliğini maliyesinde çalışmış bir Hıristiyan Arap'tı, önemli bir Bizans teologu olan İoannes, çok sayıda Yunanca kitap yazmıştır. İkonakırıncılığı her zaman muhalif olmuş, Bizans İmparatorluğu'nun dışında yaşadığı için bu görüşünü açıkça ifade edebilmiştir. Görüşleri Bizans'ın ikonalara bakışına ve ikonaların Hıristiyan ibadetindeki yerine açıklık getirir. 730 da *yazdığı görüntüler* üzerine adlı kitabının ikona kırıncılık tartışmasının hemen başında, ikinci Emir'in putlara tapmaya kesin bir dille yasaklanmış olmasına karşın ikonaların saygıyla karşılanabileceğini söyler: gördüğünüz gibi o, putperestlik bağlamında resim yapılmasını yasaklamıştır, tahayyül edilemez, sınırlandırılmaz, görülemez tanrı'nın bir resmini yapmak imkânsızdır. Onun benzerliğini görmediniz der. Kutsal kitap Aziz Pavlus'un Areopagus'un tam ortasında dururken verdiği ifade bu yöndedir. "Tanrı'nın evlatları olarak kutsallığın altın, gümüş ya da taşlarla yapılmış bir sanat eseri, yani insanlığın bir hüneri olduğunu sanmamalıyız." "Kutsal kitap der ki: onun benzerliğini görmediniz." Gregory, s. 185

¹⁴¹ Norwich, s. 216

¹⁴² Çelik, s.127

¹⁴³ Ostrogorsky, s. 168

olarak seçer. İznik konsil'i 24 Eylül 787 pazartesi günü Tarasios başkanlığında toplanır, orda şöyle bir karar çıkar. “kabul edildiği gibi İsa kişi olarak yeryüzünde görülmüştür.¹⁴⁴ Bu nedenle resimlendirilebilir. İsa'nın portesini yapılmasını ret etmek onun yeryüzündeki varlığını inkâr etmek manasına gelir. Diğer bir ifade ile vücuda gelişini inkâr etmek ve Hıristiyanlığın esas ilkelerini kabul etmemek anlamına gelir” görüşü hâkim oldu.¹⁴⁵

IV. Leon zamanında patrikliğe yükseltilmiş olan Pavlos istifası sağlandıktan sonra İrene hükümetin planını açıklar ve bütün ahaliyi Magnavra sarayında toplar. Yeni patrik seçimine halk tarafından yapılmasını ister ve imzasını verir İrene.¹⁴⁶

İkon kırıcılığın yol açtığı derin krizin (VIII.-IX Yüzyıllar) siyasal, toplumsal ve teolojik birçok nedeni vardır. On emirde bildirilen yasağa uyan ilk iki yüz yılın Hıristiyanları tasvir yapmamışlardır. Daha sonra diğer Hıristiyanlar onların koruduğuna inandıkları tasvirler yapmışlardır. İkonalara dua ve secde ediliyor, ikonalar öpülüyor, bazıları törenlerde dolaştırılıyordu.¹⁴⁷

Neden ikonaları kabul etmediler peki;

1. Anadolu insanının, resmi tapınma aracı olarak görmesi ve bunu benimsemesi, daha çok soyut olana itibar etmesi,
2. Kutsal tasvirlerden uzak bir din olarak gelişen Museviliğin, Anadolu bölgesi ve çevre ülkeler üzerindeki etkisi,
3. 7. Yy. da İslamiyet'in Anadolu'nun güneyindeki bölgelere yayılışı ve etkinliği¹⁴⁸

¹⁴⁴ Francis Dvornik, *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, cev., Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu Yayınlar, Ankara, 1990, s. 23

¹⁴⁵ Dikici, s. 225

¹⁴⁶ Ostrogorsky, s. 168

¹⁴⁷ Pers ordusunun saldırısını püskürttüğüne inanılan Edessa kentindeki İsa Mesih ikonası ve imparatorluk sarayının en büyük tunç kapısı üstüne konuluş İsa Mesih tasviri sayılabilir. Bu ikinci tasvirin 727 de tahrip edilmesi, ikonakırıcılık döneminin başlangıcını işaret eder. Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi cilt III*, çev. Ali Berktaş, kabalıcı yayınları İstanbul, 2009 s.71

¹⁴⁸ Fuat Aydın, , *Hıristiyanlık*, Ankara, Eski Yeni Yayınları, Ankara, 2015, 85

İkonklast düşmanlığı yüzünden İtalya başta olmak üzere birçok yerde sayısız mozaik, resim, fresko ve ikonalar tahrip olmuş ya da tamamen yok edilmişlerdir.¹⁴⁹

İrene II. Nikoeia konsilinde ikona kırılcılığı her hangi bir direnişle karşılaşmaksızın usullere uygun bir şekilde yasakladı¹⁵⁰. Eski ikona kırılcıları tövbe etmeleri koşuluyla afeti. İrene konumunu kocasının ve onun ailesine borçlu olduğu için onların cezalandırılmaması için dikkatli davrandı.¹⁵¹

İbadethaneler kuş, ağaç, Nehir vb tabiat tasvirlerle muhteşem bahçe tablolarıyla tezyin edildi.¹⁵² Bu tasvir kırılcılık ve tasvirçilik¹⁵³ uzun yıllar Bizans siyasetin de önemli bir yer aldı.

¹⁴⁹ Sevcan Yıldız, *Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki izleri*, detay yayıncılık, Ankara, 2009, s. 91

¹⁵⁰ İkona sever teolojinin en sistemlisi ise Şamlı Yuhanna(657-749) ve Stoudion'lu Theodoros(759-826) tarafından geliştirilmiştir. Samlı Yuhanna, “görünür olan sizler nasıl görünmez şeylere tapınıbiliyorsunuz” diye yazar. İkona kırılcıların aşırı ruhçuluğu onları, İsa Mesih'in bedeninin fiziksel değil göksel olduğunu ileri süren eski Gnostiklerle aynı kategoriye sokmaktadır. Bedenlenmenin ardından tanrıya benzerlik görünür kılınmış böylece eski ahit'teki tanrısal olanı resmetme yasağı iptal edilmiştir. Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, Muhammed'den Reform Çağına*, cilt, III, s.9

¹⁵¹ Gregory, s. 195

¹⁵² Ostrogorsky, 161

¹⁵³ İkonalara yapılan ibadetlerin sebeplerinin açıklanmasında önemli bir yer tutan nutkun da anlattığı vakada “ Hz. İsa'yı görme arzusunda olan ancak rahatsızlığı dolayısıyla yanına gidemeyen Urfa Prensi Abgaros İsa'ya Ananias adında birini gönderir. Bu kişi İsa ile konuşurken, bir yandan da resmini çizmeye çalışır. Bu kişi, Abgaros'a insan elinden çıkma bir resim götürme arzusundadır. Ancak bunu gören İsa yıkadığı yüzün kuruladığı mendile cemali akseder; bu mendili kendini görmeyi çok arzu eden Abgaros'a götürmesi için Ananias'a verir.”

Bir diğer rivayette: İsa çarmıha gerilmek üzere Golgota'ya giderken, terler. Şakirtleri tarafından terinin silinmesi için kendisine bir mendil verilir. Terini sildiği bu mendile cemali akseder. İsa bu mendili Toma'ya geri verir. Toma'da daha sonra bunu Urfa da bulunan yetmiş havari'den Toma 'da daha sonra Urfa'da bulunan yetmiş havari'den Thadeos'a gönderir. Bu resmi Thadeos'tan Abgaros alır ve bir tahta üzerine yapıştırdıktan sonra, etrafını süsler ve herkesin ibadet etmesine müsaade eder. Mustafa gören, *İkonoklastik konsil ve Yahya Dimeşki*, Kafkas üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi sayı 14, s.65

4.5. İmparatoriçe İrene'nin Tahtan İndirilmesi

Son yıllarda İmparatoriçe İrene'nin iki baş danışmanı hadım Staurakios ve Aetios arasında müzminleşen bir kıskançlık peyda olmuştu; öyle ki arkası kesilmeyen entrikaları etkin bir idareyi imkânsız hale getirdi. İrene'nin tebaası gözündeki popülerliği(en iyi zamanlarda bile çok fazla değildi) oğlunun öldürülmesinden sonra iyice düştü. Şimdi İmparatorluğun kaldıramayacağı kadar büyük vergi indirimleriyle, bu durumu düzeltmeye çalışıyordu. Bundan en fazla yararlananların başında, daima başlıca destekçileri olmuş manastır kuruluşları gelmekteydi; ek olarak, Abdyos ve boğazlar da toplanan yüksek karlı gümrük ve tüketim vergileri indirilmiş, nefret edilen gelir vergisi, Konstantinopolis'in tüm özgür yurttaşlarınca ödenen belediye vergisi ise hepten kaldırılmıştır.

Fakat bu türden tedbirler kaçınılmaz olanı geciktirmekten başka bir şeye yaramadı. İmparatoriçenin tebaasından daha düşünceli olanlar, onun davranışlarındaki bu açık sorumsuzluktan gına getirmişlerdi ve sevgilerinin o kadar kolay satın alınabileceği düşündüğü için onu küçümsüyorlardı. Asya'daki ondan daima iğrenmiş ve konstantinos'un ölümünden sonra ayaklanma noktasına gelmiş çoğu ikona last olan ordu, Harun Reşit'e verdiği yeni ve artırılmış haraç sözünü duyunca dehşete kapılmış ve fena halde küçük düşürülmüşlerdi. Ayrıca maaşlarını nereden ödeneceğini de kendilerine soruyor olsalar gerekti. İmparatorluk hazinesi gün geçtikçe boşalırken mülkiye memurları çaresizce seyrediyor ve ekonomiyi düze çıkarma umutlarını yitirmeye başlıyorlardı. Bu sırada, kadın *Basileios* düşüncesine karşı daima kafalarını iki yana sallamış olan, her yaş ve mevkideki gericilerin dehşetli korkularının doğrulandığını görüyorlardı. Bu gruplardan birisinin(kendilerinin değil, fakat Bizans'ın çıkarları adına) ayaklanıp onu devirmesi an meselesiydi.¹⁵⁴

Peki, olası bir darbe yapmak isteseler darbeciler neden olarak hangisine başvuracaklar ve ne zaman harekete geçeceklerdi? Çıkarlar mı yoksa devleti kurtarmak daha ağır basacaktı? Fakat bekleyen başka bir tehlike vardı. Frank kralı Charles papa tarafından tanınmıştı. Ve ayın yıl Charles dul olan İrene'ye evlenme teklifi eder. İrene bu teklif ona en azından bir süre, sarayın boğucu ortamından kaçma imkânı sağlıyordu. Yirmi iki yıldır dul olmasına rağmen, bu sürenin büyük kısmını kadınlar ve hadımlarla

¹⁵⁴ Norwich, s.305

sarıllı olarak geçirmişti. İrene hala ellilerinde ya da daha da gençti. Nihayet yeni bir koca bulmaya(özellikle de söylentilere göre uzun boylu, son derece yakışıklı, mükemmel bir avcı, çık güzel sesli ve parıltılı mavi gözlü birisine)sıcak bakmasından daha doğal ne olabilirdi ki?

Fakat işler başka türlü gelişti. Tebaasının tahtı, bu acayip keten tunik giyen ve gülünç çapraz bağlarla bağlanmış kırmızı tozluklar takan, anlaşılmaz bir dil konuşan ve latin bir şablon olmadan imzasını bile atamayan(Ostrogot Theoderich'in üç yüzyıl önce yaptığı gibi) bu cahil Frank'a bırakmaya hiç niyeti yoktu. 802 Ekim'inin son günü, İrene Eleutherinus'taki bazı küçük huzursuzluklarla ilgilendiği sırada, rütbeli memurlardan bir grup büyük sarayı ele geçirdi. Bir devrin sonuna gelindiğini Hipodrom da toplanan bir meclis İrene'nin tahttan indirildiğini herkese duyurdu. İrene önce Büyükada (Prinkipo)da bulunan manastıra sürgün edilerek oraya kapatıldı. Bundan sonra Midilli adasındaki Midilli şehrindeki manastıra sürgüne gönderildi. 9 Ağustos 803 tarihinde bir asra adını veren imparatoriçe hayata gözlerini yumdu. Cesedi Konstantinopolis'e getirilerek Büyükada'da bulunan büyük kiliseye defnedildi.

İkonların yeniden açıkça kiliselerde gösterilip onlara büyük saygı gösterme politikası, yani "ikonofil" ile manastırlara gösterdiği yakınlık dolayısıyla İrene Ortodoks Kilisesi büyükleri, özellikle "Theodoros o Studitis" tarafından, bir evliya kadar saygıya layık olduğu dile gelmiştir. Bundan dolayı Batılı kilise tarihçileri ve Bizans tarihçileri çok kere İrene'nin Ortodoks Kilisesi tarafından resmen evliya olarak kabul edildiğini dile getirirler. Fakat Ortodoks Kilisesi tarafından kilise ayinleri ve kilisede tapınma ile ilgili yazılarda resmi yayınlarda otoriteli Aynoroz Manastırlı "Nikodemuş"un yazdığı "Evliyalar Hayatı" adlı kitap ve "Menaion" adlı kitap, diğer Ortodoks Kilisesi evliya hayatları kitapları İrene'nin "evliya" olduğunu dile getiren bir ibare bulunmamaktadır.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Norwich,s 58

BEŞİNCİ BÖLÜM

IX. YÜZYIL İMPARATORİÇELERİ

5.1. İmparatoriçe Theodora'nın Menşei

Ermeni aristokrat bir ailenin çocuğu olan Theodora Aslen Paphlagonia'lıdır.¹⁵⁶ Günah Çıkartıcı Theofanis ile başlayan ve Oi meta Theofanin ile devam eden vakayinamelerde ailesinin isimleri geçmektedir. Bizans donanması amirali Marinos ile Theoktiste Florina'nın çocuğudur. 4.ve 8.yüzyıllar arası yaşamış olan Ermeni asil bir aile olan Mamikonian ailesi Marinos'un sülalesinden gelir. Bu aile, Taron, Bagrevand Sasun, ve diğer Ermeni bölgelerinde saltanat sürmüştür. Theofanis ayrıca Kalomaria, Sophia ve İrene isimlerinde üç kız kardeşi vardır. İrene, Konstantinopolis Patriği I. Fotios'un kardeşi Sergios ile evlenmiştir. Theofilos'un komutanlarından Ermeni Manuel'in yeğenidir.¹⁵⁷

5.2. Theofilos İle Evliliği

829 yılında Theofilos saltanatı ele geçirdi. Tahta geçtiğinde daha 16 yaşındaydı ve bekârdı. Üvey annesi olan Efrosini bir eman göndererek imparatorla evlenecek olan asil kızları bir görücülük gösterisi için saraya davet etti. Başkente gelen kızlar arasında Theodora da vardı, Mayıs 830 yılında yapılan görücülük sırasında imparator Theodora'yı kendisine eş olarak seçti. Evlilik 5 Haziran 830 yılında Ayasofya da büyük bir tören ile yapıldı. Bundan sonra imparatorun üvey annesi olan Efrosini bir manastıra çekilerek saray işlerini Theodoraya bıraktı. Theodora saraya geldiği zaman kendi yakın çevresini saraya ve saray işlerine dâhil etti. Kız kardeşlerini soylular ile evlendirdi. Theofilos ile Theodoranın 7 çocuğu da oldu.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Günümüzde Amasra, Bartın, Cide, yöresine denk düşen bölge

¹⁵⁷ Ostrogorsky, s. 241

¹⁵⁸ Judith Herrin, *Bizans (Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı)* çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim yayınları, İstanbul, 2010, s. 158

Theofilos ikonoklazm inancının olmasına binaen, Theodora da ikonalara saygı göstermiş onlara tapan olarak bilinen ikonacıydı. Kendi odasında ikonalara gizlice tapmıştır. Anlattıklarına göre bir uşak onun ikonaya hürmet ettiğini görür ve İmparatora haber verir. Kocasının bu olayla ilgili olarak yüzleştğinde, "bebeklerle oynadığını" söyler. Theodoranın ikonaları hala Athos Dağında bulunan Vatopedi manastırında bugüne kadar muhafaza edilmiştir. ve bunlara "Theodora'nın bebekleri" diye adlandırılmışlardır. Bu ikonalar ikonacıların galibiyeti olarak adlandırılır ve belli zamanlarda halka arz edilir. Theodora'nın ileride yaşayacağı işkenceler de tanrı Lazarus Zografos'un onu kuruyacağını dile getirilir. Kocasını ile beraberken dini ibadetlerini yapmış mıdır? Yapmamış mıdır? Bilinmiyor tam olarak. 20 Ocak 842 de kocası Theofilosun sağlığı bozulur ve ölür. Öldüğü zaman imparatoriçe 29 yaşındaydı.

5.3.Theofilos Dönemi (829-42)

II. Mikhael'in yerine 821 yılında eş İmparator unvanını almış oğlu Theofilos geçti. İoannes Grammatikos'tan dersler almış olan Theofilos, babasının bilgili ve kültürlü bir liderdi. Ancak askeri açıdan Theofilos'un dönemi tam bir felaketti. Doğu'da bazı zaferler kazanmasına karşın neredeyse hemen her yerde yenilgiye uğradı. Palermo 831 yılında Arapların eline geçti ve 841 yılında itibaren de sicilya'nın batısı da tamamıyla Arapların oldu. 839 yılında Araplar güney İtalya'ya saldırdılar, Taranto'yu zaptettiler ve sonuç olarak Bizans İtalyansını ikiye böldüler. Theofilos İspanyol Araplarına kaşı koyabilmek için Alman İmparatoru Ludwig den ve Endülüs Emevi Halifesi II. Abdurrahman'dan yardım istedi.¹⁵⁹

Abbasiler Me'mun komutasında 830 yılında Arap orduları ile Bizans üstüne akınlar düzenlediler. Bu akınları önlemek için Theofilos ordusuyla Anadolu'nun Güneyine indiler. Ama yapılan savaşlarda Bizans ordusu elinde bulunan bazı kaleleri kaybettiler. Bunun üzerine Theofilos 831 de büyük bir ordu ile Kilikya ya girdi ve Tarsus'u ele geçirdi. İmparator başkente büyük bir zafer alayıyla döndüler. Fakat Abbasi ordusu büyük bir alay ile tekrar hücumla geçtiler. Kapadokya da yapılan çatışmada Bizans ordusu galip geldi. Daha sonra yapılan 833 yılında yapılan ve aynı bölgede ki mücadele ile Abbasiler galip geldi. Bunun üzerine Theofilos Barışsal çarelere başvurdu. Bunun üzerine Theofilos Abbasi halifesi Mem'nun'a iki mektup

¹⁵⁹ Gregory, s.204

gönderir ve elinde bulunan 7 bin Bizans esrine karşılık 100 bin Bizans altını tazminat vermeyi taahhüt eder. 834 yılın da Abbasi halifesi Mem'nun ölür ancak anlaşma tekrardan imzalanır.¹⁶⁰

Theofilos'un üvey annesi Eufrosyne büyükannesi İmparatoriçe İrene tarafından başlatılan geleneğe uyarak oğul için bir gelin tanıtım töreni düzenledi. Bu törenlerin anlatımı, külkedisi gibi masallara benzer Romantik karakterler içerir. İmparatorluk memurları bütün taşrayı dolaşarak buldukları belli özellikteki kızlara ait bilgileri kaydeder ve resimlerini çizerlerdi. Finale kalan genç kız grubu İmparatorun karşısına çıkarılırdı ve İmparator da seçtiği kıza bir elma ya da bir yüzük vererek kazanımı belirlerdi. Bu şekilde yapılan eş seçimi, müttefiklerden birinin kızıyla evlenme geleneğine zıt biçimde ülke içinde kız almak amacını güder ve İmparatoriçenin ülkenin herhangi bir yerinde ve herhangi bir sosyal sınıftan gelmesi fikrini desteklerdi. Theofilos da güzel şair Kassia'yı reddederek bir taşra subayının kızı olan ve ikona destekçisi olduğunu bilmediği Theodora'yı seçti.¹⁶¹

5.4.III. Mikhael Dönemi

Theofilos öldüğü zaman yerine üç yaşındaki oğlu III. Mikhael İmparator oldu küçük yaşta başa geçmesi nedeniyle devletin idaresi bir nevi annesi İmparatoriçe Theodora tarafından yönetiliyordu. Bundan dolayı genç İmparator ilk yıllarında devlet nezdinde etkisi olmayan pasif, kukla bir İmparatordu. III. Mikhael devlet nezdinde etkisiz olduğu için annesi İmparatoriçe Theodora devleti yönetir.

Annesinin bu yönetimi altında ezilen genç Mikail artık bütün dizginleri eline almak için mücadele etmiştir Nihayet aradığı fırsat 20 Kasım 855 yılında eline geçer ve ilk önce Theoktistus'u askerlerine yakalayın emri verir ve kısıkrak yakalar fakat buna direnen Theoktistus İmparatorun emriyle onu öldürürler artık sıra İmparatoriçeye gelmiştir. Elinden bütün yetkileri senato, tarafından Mart 856 da alınır artık Mikail tek başına İmparator olduğunu ilan eder.

¹⁶⁰ Cheynet, Jean-Claude, *Bizans Tarihi*, çev. İsmail Yergüz, Dost Kitabevi Ankara, 2008, s.82

¹⁶¹ Gregory, ,s.207

III. Mikail artık 15 yaşında, güçlü kuvvetli kocaman bir delikanlıdır. Nitekim o yaşta bir metres edinir ve onunla evlenmek ister ama İmparatoriçe, yarı Danimarka kanı taşıyan Evdokya İngerina'yı uygun bulmaz ve oğlunu Evdokya Dekapolitissa isimli kızla evlenmeye zorlar. İmparatorla Evdokya Dekapolitissa 855 yılında evlenir. Diğer yandan, başlangıçta devleti oğlu büyüyene kadar yönetip sonra hükümdarlığı ona bırakmayı düşünen İmparatoriçe, biraz da Theoktistus'un baskısıyla, oğlunun tecrübesizliğini bahane ederek iktidarını sürdürmek ister.¹⁶² Devlet yönetimi artık İmparator ve Bardas'ın elin geçmiştir. Bardas gerçekten başarılı bir hükümdardır. Bizans için gerçekten bulunmaz bir nimettir. Bundan dolayı ikisi birlikte devletin yönetmeye başlarlar. Fakat III. Mikail'in çocukları olmaz ve bu yüzden ondan sonra bir naip olarak Bardas'ı bırakır ve bu şekilde Bardas artık bir nevi resmiyet kazanmış oldu. İmparatorluk bu devirde artık doğudan ve batıdan gelecek tehlikelere karşı koymak için Hıristiyanlaşma politikası hız verilir. Moravya¹⁶³ ve Bulgaristan'ın Hıristiyanlaştırılır. Hatta Bulgar kralı Boris 864 yılında Konstantinople'e gelir ve vaftiz edilir. Kralın vaftiz babalığını İmparator III. Mikail yapar. O da, İmparatora hürmet olarak Mikail adını alır.¹⁶⁴

Bardas'ın tarihi sahnesine çıkması da hayli bir ilginçtir. Babası ermeni Bardas Konstantinos'tur. Ama Slav kökenli olan annesinin adı bilinmemektedir. Vaktiyle bunlar Makedonya bölgesine sürülürler. Burada Ermeni aksanıyla Grekçe öğrenmeye çalışır. İri yarı ve oldukça iyi güreş yapan biridir. Çok düşkün olduğu için maddi olarak annesinin yönlendirmesi ile kalkan ve Konstantinople doğru yolla çıkar.¹⁶⁵

¹⁶² Dikici, s.247

¹⁶³ Moravya: sınırları tam olarak belli olmasa da günümüzde Çek Cumhuriyeti ve Slovakia'nın bulunduğu bölgede olduğu tahmin edilmektedir. Gregory, s. 213

¹⁶⁴ Dikici, s.250

¹⁶⁵ İmparator VII. Konstantin Porphyrogenius tarafından I. Basil hakkında kaleme alınan biyografiye göre: "Bir Pazar akşamüzeri hava kararırken, altın kapıya yakın St. Diomedes Manastırı'nın avlusuna gelir azığından bir parça yiyecek çıkartır, karnını doyurur ve manastırın avlusundaki bir sundurmanın altına kıvrılarak yatar. Manastırın baş keşişi, akşamları yaptığı rutin işleri tamamlayarak yatmaya gider. Gece yarısı, 'kapıya git ve imparator için aç' diyen bir ses baş keşiş uyandırır. Kapıyı açınca ortada imparator filan göremez, orada sadece kıvrılmış uyumakta olan hırpani kılıklı bir köylü vardır. 'herhalde yanlış duydum' diye düşünür. Geri dönüp yatar. Bir süre sonra aynı ses onu yine uyandırır. Kapıyı açınca yine aynı kişiyi görünce 'herhalde yanlış duydum' diye tekrar döner ve yatar ancak bu defa, sanki göğsünü bir el dürter ve 'kalk' kapının önündeki adamı içeri al çünkü o bir İmparatordur.' Baş keşiş

5.5.Theodora'nın Hükümdarlığı

Theofilos'un ölümünden sonra oğlu Mihail'in naibi olmuştur. Theodora kocasının kilise ile ilgili politikasını terk eder. Konsili toplayan Theodora artık kiliselerde ikonalara tapınılmasını serbest bırakan fermanı yayınladı. O tarihten sonra artık serbest kalmıştır.

Theofilos 842 yılında geride karısı Theodora ve o dönemde 3 yaşında olmasına karşın İmparatorluk unvanının almış olan oğlu III. Mikhael'i(842-67) bırakarak öldü. Doğal olarak genç İmparatorun annesi Theodore başa geçti. III Mihail'in sabavetinde anası Teodora resmen İmparatorluğu idare etti. Hükümetin bütün işlerini nedimi Teoktistos'a terk etmek suretiyle 14 yıl başta kaldı.¹⁶⁶ Ayrıca Yanına kardeşleri Bardas¹⁶⁷ ve Petronas ile yüksek hâkim Sergios Nikitiates'i aldı ve Haremağası Theoktistos'u dışişleri bakanı olarak atadı. Theodoranın en önemli amacı ikonaların restorasyonuydu. Fakat bunu dile getirmemesi gerekirdi. Bunu yapması için ilk başka Theodora İmparatoriçe unvanı almasını sağlayan eşi Theofiles'in ölüm döşeginin de tövbe ettiği hikâyesini yaydı. Bir kilise Konsili toplanma gereği duymadı.¹⁶⁸ Ancak 843 yılında bir grup kilise yetkilisini bir araya getirerek patrik İoannes Grammatikos'u görevinden aldı. Bu olay bugün bile Ortodoks kiliselerinde büyük perhiz öncesindeki ilk Pazar günü olan "Ortodoksluk Pazarı" adıyla kutlanır.¹⁶⁹

Ancak devlet ve kilise ilişkisi bakımından bakılırsa tasvir kırıncılık cereyanının iflası kilisenin tam olarak devlet iktidarına boyun eğdirilmesi tabasının suya düştüğü anlamı taşımaktadır. Aslında Bizans kilisesi ne o zaman, ne de sonraki devirler de, başlarında Theodoras Studietes bulunan Zelotların talep ettikleri bağımsızlıklarını bir etki etmedi. Bizans kilise-devlet ilişkilerinin yıpranmasında devlet ve kilisenin birlikte

hemen koşar, saç sakalına karışmış genci uyandırarak içeri alır. Önce doyurur. Sonra yıkanmasını sağlar. Ertesi sabah katlığında onu büyük bir saygıyla yolcular." Dikici, s.251

¹⁶⁶ Vasiliyev, s. 340

¹⁶⁷ Gerçekten büyük devlet adamı olan Bardas, İstanbul sarayında Bizans bilimini en önemli merkezlerinden birisi olan bir yüksek okul kurdu. Burada ilahiyat dışında kalan bilimler okutuluyordu. Yüzyılın en büyük bilgini sayılan Photio da bu okulda öğretim üyesiydi. Aynı şekilde bir ansiklopedist olan matematikçi Leon da bu okulda bir kürsü sahibi oldu. Yıldız, s. 509

¹⁶⁸ Michel Kaplan, Bizans'ın Altınları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.115

¹⁶⁹ Gregory, s.207

hareketleri doğal bir durum olarak kaldı. Bu birlikte hareket de genellikle kilisenin oldukça geniş ölçüde devlet iktidarının vesayeti de kalması şeklinde kendini gösterdi.¹⁷⁰

5.6.Theodoranın Tahtan İndirilmesi ve Ölümü

Theodoranın mevkisini sağlama alması rakibi Bardas'ın daha da iktidar hırsı ile dolmasına neden olmuştur. 15 Mart 856 yılında Bardas'ın desteği ile III. Mihail imparatorluğunun ilan eder. İmparatoriçe Theodora ve kız kardeşlerini de rahibe olarak Gastria manastırına kapatır. Theodora hayatı boyunca korumaya çalıştığı hanedanın sonunu görenek hayata gözlerini yumdu. I. Basileios tarafından suikaste kurban gitmiş onun ellerinde hayata gözlerini yummuştur. İkonoklazm'ı kaldırması ve ikonalar tekrardan kilisede ibadet edilmesi nedeniyle azize ilan edilmiştir. Ölümü, 11 Şubat'tır.¹⁷¹

¹⁷⁰ Ostrogorsky, s.204

¹⁷¹ Christian Settipani, Nos Ancêtres de L'Antiquité, Editions Christian, 2014 s.25

SONUÇ

Roma İmparatorluğu Avrupa’da kurulan ve kıtaları aşan ilk büyük devlet olma ayrıcalığına sahiptir. Roma; siyasi, sosyal ve kültürel yönlerden dünya tarihinin seyrini değiştirecek kadar etkili olmuştur. Roma; siyasal, hukuk, sosyal, mimari ve sanat alanlarında bıraktığı miras, ardından kurulmuş olan pek çok devletin prototipi olmuştur.

Kavimler göçü ile birlikte Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölündü. Doğu Roma İmparatorluğu yani Bizans, başkenti Konstantinopolis’te 330 yılında kurulmasından sonra varlığını yaklaşık on asır sürdürmüştür. Roma İmparatorluğunun doğudaki toprakları üzerinde hakimiyet alanı tesis eden Bizans, yüzyıllar boyunca geniş bir coğrafyada hüküm sürdü. Çalışma konumuz olan Bizans imparatoriçelerine ve imparatoriçelerin devlet üzerindeki rollerine yakından bakıldığında Ortaçağ kadın profilinin çok üzerinde olduğu anlaşılır. Başarılı bir imparator olan Jüstinyen ve imparatoriçeler içinde en ünlüsü Theodora Bizans tarihinde silinmez izler bıraktı. Bu minvalde şunları belirtecek olursak; Bizans yönetimi Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde bu dinle mücadele ederken, Milano Fermanıyla Hıristiyanlığa özgürlük vermişti. Bu çerçevede Bizans İmparatorları içerisinde en etkili olan Jüstinyen siyasi amaçları için kullandığı Hıristiyanlığa, en zirve dönemini yaşatmıştır. Nitekim Ayasofya bunun en bariz örneğidir. Jüstinyen; askeri, ekonomik, siyasi ve kültürel olarak Bizans hâkimiyetinde olan bölgeleri mamur kılmıştır. Jüstinyen’in takip ettiği strateji ve Bizans yönetimindeki rolü Bizans tarihinde halefleri olacak olan imparatorlar içinde örnek olma özelliğini taşımıştır.

Bizans imparatoriçeleri içerisinde en etkili olduğunu gördüğümüz Jüstinyen’in karısı olan Theodora Bizans tahtının ve Jüstinyen üzerindeki etkisi imparatorluğun kaderini etkilemiştir. Nitekim her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır sözünü bize en iyi gösteren imparatoriçedir. Theodore’nin Nika isyanındaki cesur çıkışının yanı sıra Bizans yönetiminde siyasi olduğu kadar kültürel ve sosyal hayat üzerinde de son derece etkili olmuş, uygulamaya soktuğu kadın hakları gibi reformlarla toplumsal hoşgörüyü sağlamıştır. Kadınların ticari hayata katılımını sağlayarak, ticari özgürlüklerini pekiştirmiş, herhangi bir haksızlığa maruz kalmalarının önüne geçerek eşit bir hukuk sistemi getirmiştir.

Theodora'nın içtimai hayat üzerindeki reform düzenlemeleri bilhassa kadın ve kadın hakları yönündeki faaliyetleri tabiri caizse toplumsal medeni eşitliği sağlama kapsamında önemli bir adım olduğu söylenebilir. Theodora'nın yaptıkları günümüzde makul gibi anlaşılrsa da ortaçağ şartlarında düşünülmesi mümkün olmayan atılımlarda bulunmuştu. Theodora'nın kilise ve dine hizmetleri din adamlarını koruması yeni kilise ve mabetleri inşa etmesi bu İmparatoriçelerin dine ve din adamlarına etkisini önemli derecede önemli olduğunu göstermektedir.

Jüstinyen'den sonra gelen halefleri olan II. Jüstinyen ve imparatoriçe Sofia devleti etkili yönetime konusunda sıkıntılar çekmişler, akli dengesi yerinde olmayan II. Jüstinyen imparatoriçe'nin etkisi ile Tiberus'u Cesar olarak atar ve artık Sofia devlet nezdinde tek başına hâkim olmaya başlar. İmparatoriçe Sofia tarihte eşi ile birlikte paranın üstünde resmi basılan tek imparatoriçedir. Bu durum imparatoriçelerin Bizans siyasetine ve idaresine etkisinin ticari yaşamda da etkinliğinin bariz bir örneğini teşkil etmektedir.

Bizans imparatorluğunun kötü gidişatından yükselişe doğru çıkaran Herakleios siyasi kabiliyetleri gibi toplum üzerinde yaptıkları da çok dikkat çekicidir. Nitekim kilise ve toplumun karşı çıkmasına rağmen Herakleios bu dönemde yeğeni Martina ile yasak olan bir evlilik yapmıştı. Fakat bu aykırı durumu gücünü ve etkinliğini kullanarak dine ve hukuka göre meşru ve normal bir duruma dönüştürecekti. Diğer Roma-Bizans imparatorlarının yaptığı gibi Herakleios da dini kullanarak yasak olan kabul edilemeyen edilmesi imkânsız olan bir evliliği yasal hale getirmiştir. Hıristiyan inancı ve Doğu toplumlarında kesinlikle kabul görmeyen ensest ilişki toplumsal tepkiye sebebiyet vermişse de Herakleios'un güçlü otoritesi ve karizmatik kişiliği sayesinde muhalif sesleri kesmişti.

Bizans imparatorluğunun tarihine altın harflerle yazılan kadın hükümdarlar vardır. Bunlardan en önemlisi kendi oğlunun gözlerine mil çektirip onu öldüren ve iktidara geçen İmparatoriçe İrene'dir. Hiç şüphesiz gerek siyasi gerek dini olarak kendini güvence altına alan İmparatoriçe bu dönemin önemli bir konusu olan ikonaların katı bir destekçisi olarak tarihe geçmiştir. Bir imparatoriçe olarak imparatorlara has bir unvan olan "*Basileus*" unvanı alan tek imparatoriçe olması iktidardaki mutlak otoritesinin tartışılmazlığını gösterir. Bu dönemde ve Bizans genelinde Türklerle olan akrabalıkları yani evlilik yolu ile oluşan akrabalıklarını ele aldık. Hazar Türklerinden Çiçeğin oğlu olan imparatorun devlet üzerindeki etkisi imparatoriçe İrene ile evliliği

anlatılmıştır. Türk devlet anlayışını Türklerin gelenek ve göreneklerini, kültürlerini Bizans'a aktarması, Bizans üzerindeki etkisini gerek savaşlar ile olsun, gerek evlilik ile olsun bir birlerini etkilemişlerdir. Bu etkilenme Osmanlı devlet kurumlarına da yansımıştır.

Bizans'da yukarıda bahsetmiş olduğumuz diğer imparatoriçelerin taht üzerindeki etkileri 'Bizans taht oyunları' şeklinde nitelendirilebilecek vakaların neredeyse her hanedanda yaşandığı dikkate şayan bir durumdur. Nitekim kocası III. Mikhaeil'in ölümü ile yerine geçen Theofilos'u kendi gölgesinde bırakıp iktidarda etkili olan annesi dindar Theodoradır. Bu imparatoriçe de selefleri gibi idare ve askeri gibi toplumsal hayat üzerinde de son derece etkili olmuştur.

Tarihte ismini duyduğumuz ismini kendi devletine altın harflerle yazdırmış olan kadınlar vardır. Örneğin: Mısır da Hatşepsut (M.Ö 1508- M.Ö 1458), VII. Kleopatra (M.Ö 69- M.Ö 30) Kastilyalı I. İsaabel(1451-1504) , Babürler devletinde Raziye Sultan (?- 1240), Selçuklu da Terkan Hatun, İskitlerde Tomris Hatun, Osmanlı devletinde; Kösem Sultan, Hürrem Sultan. Kendi devirlerinde imparatorun yanında etkili olan kadınlardır. Bizans imparatorluğunda etkili olan tezimizde ele aldığımız kadınlar da kendi devirlerinde etkili olmuş kadınlardır. Nitekim bunlardan sonra da gelmiş olan kadın imparatoriçelerin devlete etkisi olmuştur. İmparatoriçelerin devlet idaresine hakim olması belli bir dönem veya zamanla sınırlı olmadığını görüyoruz. Nitekim çocuk yaşta başa geçince imparatorlar, annesinin boyunduruğunda devleti idare etmişlerdir. Ya da güçlü hükümdarlar zamanında imparatoriçeler etkili olmuştur. Bunun en bariz örneği de İmparatoriçe Theodoradır. Justinyen döneminde etkisini tam manasıyla hissediyoruz. Doğu toplumlarında genellikle kadının hakimiyeti oldukça hissedilen bir durum olmuştur. Kadınların toplum üzerindeki etkisi her devirde ve her çağda olmuştur. Lakin sürekli ataerkli bir tarih yazımından olsa gerek ki kadınlar sürekli arka planda kalmıştır. İmparatoriçeler üzerine çok kitap yazılmamış, araştırma yapılmamıştır.

Sonuç olarak Bizans imparatorluğunun; Roma'dan ayrılmasıyla birlikte Bizans imparatorluğu Latin etkisinden Grek etkisine girerek Anadolu medeniyetinin şekillenmesinde öncü bir rol oynamıştır. Bizans İmparatorları başta İstanbul olmak üzere pek çok önemli şehirleri ve kültür merkezlerini inşa etmişlerdir. Ulaşım ağı ve güçlü donanması sayesinde doğudan gelen saldırılara karşı koyarken, batıdaki barbar kavimlere mukavemet edebilmişti.

KAYNAKÇA

- AHMETBEYOĞLU Ali, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013
- AKŞİT, Oktay, *Roma İmparatorluğu m.ö193-395*, İstanbul üniversitesi yayınları, Ankara, 1985
- ALTINAY, Refik Ahmet, *Bizans İmparatoriçeleri*, çev. Muammer yılmaz, Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul, 2012
- ATLAN, Sabahat, *Roma Tarihinin Ana Hatları*, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 2014
- AVCI, Casım, “İslam-Bizans ilişkileri”, Klasik yayınları, İstanbul, 2003
- AYDIN, Fuat, *Hristiyanlık*, Ankara, Eski Yeni Yayınları, Ankara, 2015
- AYDIN, Mehmet, *Bizans Kilisesinde İkonoklast (Tasvir Kırıcı) Hareketin Kökenleri*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 5, 2015
- AYİTER, Kudret, *Roma Özel Hukukun Ana Hatları*, Olgaç Matbaası, Ankara, 1977
- B. Bury, *A History of The Later Roman Empire F Rom Artadius To İrene (395 A.D. to 800 A.D.)* II. London, 1989, s. 340
- BAHAR, Hasan, *Roma ve Bizans Tarihi*, Kömen Yayınları, Konya, 2010
- BAILLY, Auguste, *Bizans Tarihi*, Çev. Haluk Saman, Tercüman 1001 Temel Eser, C. 1, Nokta Yayınları, İstanbul, 2016
- BARROV, H. Reginald, *Romalılar*, çev. Ender Gürol, İz yayıncılık, İstanbul, 2006
- BASKICI, M, Murat, *Bizans Döneminde Anadolu İktisadi ve Sosyal Hayat*, Phoneix Yayınları, Ankara, 2009
- BROWN, Peter, *Geç Antik Çağ da Roma ve Bizans Dünyası*, çev. Turhan Kaçar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000
- CHAILAND, Gerard, *Göçebe Moğolistan'dan Tuna'ya (m.ö. V. YY- XVI. Yy)*, çev. Engin Sunar, Doğan yayınevi, İstanbul, 2001
- CHEYNET, Jean-Claude, *Bizans Tarihi*, çev. İsmail Yerguz, Dosta Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008
- CORPUS, Fontium, *Historiae Byzantinae* ,apud W. de Gruyter, 1967
- ÇAY, Mehmet Abdulhaluk, *Tarih Türklerden Önce Anadolu Doğu Roma(Bizans) İmparatorluğu (M.S 395-1453)*, Ankara, 2009

- ÇELEBİCAN, Karadeniz, *Roma Hukuku*, Turhan yayınları, Ankara, 2000
- ÇELİK, Mehmet, *Bizans İmparatorluğu'nda Din-Devlet İlişkileri(Kuruluşundan X. Yüzyıla Kadar)*, 1994, Yöklem Yayıncılık, Elazığ
- ÇOBAN, Zakir, *Bizans İkonoklazmın Nedenleri ve İslam Etkisinin Tartışması*, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, VIII, Sayı 4, İstanbul, 2000
- DAVİES, Norman, *Avrupa Tarihi*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, İstanbul, 2006
- DEMİRCİ, K., *Bir Hıristiyan Mezhebi olarak Ortodoksluğun Teolojisi*, Ayışığı Kitapları, 58, İstanbul, 2005
- DEMİRCİOĞLU, Halil, *Roma Tarihi*, c.I. Türk Tarihi Yayınları, Ankara, 1998
- DEMİRKENT, Işın, *Bizans Tarihi Yazıları*, Makaleler, Bildiriler, İncelemeler, İstanbul, 2005
- DİEHL, Charles, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, cev. A. Göke Bozkurt, İnkılap yayınları, İstanbul, 2006
- DİKİCİ, Radi, *Bizans İmparatorluğu Tarihi(BYZANTIUM 330-1453)*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2015
- DİKİCİ, Radi, *Bizans'ı Anlamak*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2016
- DİNÇMEN, Kriton, *600'lü Yıllardan 1461'e İslam-Türk İle Hıristiyan-Bizans Dünyaları Arasındaki Etnik, Dini, Askeri, Siyasi Ve Sosyo-Ekonomik İlişkiler Açısından Bir Dörtleme*, Arion Yayınları, İstanbul, 2004
- DÖKMECİ İsmet, Uzm. Kim. A. Handan Dökmeci, "Veba", Büyük Tıp Sözlüğü 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, s.795, 2005.
- DUBY, Georges, *Özel Hayatın Tarihi Roma İmparatorluğundan 1000 Yıllına*, çev. Turhan Ilgaz, İstanbul, 2006
- DUKAS, *Bizans Tarihi*, Çev. V.L. Mirmiroğlu, İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul, 1956
- DVORNİK, Francis, *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, cev. Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 1990
- EBERSOLT, Jean, *Bizans İstanbul'u Ve Doğu Seyyahları*, Çev. İlhan Arda, Pera Turizm Yayınları, İstanbul, 1996
- EDWARD, Gibbon, *BİZANS Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi c. V*, Çev. Asım baltacıgil, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1995

- ELİADE, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi cilt III*, çev. Ali Berktaş, Kabalcı Yayınları İstanbul, 2009
- ELİADE, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, Muhammed'den Reform Çağına*, cilt III, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014
- ELLUL, Jacques, *Anarşi ve Hıristiyanlık*, çev. Ali Toprak, Karşı Yayınları, İstanbul, 2010
- ERDOĞAN, Esra Güzel, *Bizans Dönemi'nde Ayasofya, Tarihçesi Ve Mimari Özellikleri Hakkında Genel Bilgiler*, *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012, sayı, 1
- ERDOĞAN, Esra Güzel, *Bizans Manastırlarının Tarihi Gelişimine Genel Bir Bakış Ve Konstantinopolis Örneği*, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Batman, 2012
- EROĞLU, Özkan, *İstanbul'da Bizans*, Tekhne yayınları, İstanbul, 2017
- EUTROPIUS, *Roma Tarihinin Özeti*, Çiğdem Menzilioğlu, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2007
- FATMA, Çapan, *Bizans İmparatoru I. Justinianos'un (527-565) Evrensel İmparatorluk Çabaları ve Sonuçları*, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı 33
- FONTIUM, Corpus, *Historiae Byzantinae*, apud W. de Gruyter, 1967
- FREEMAN Charles, Mısır, Yunan ve Roma- Antik Akdeniz Uygarlıkları, çev. Suat Kemal Angı, Dost Kitapevi, Ankara, 2003
- GEANAKOPLOS, Deno J., *Bizans İmparatorluğu'nda Kilise ve Devlet: Sezaropapizm Sorunu Yeniden Düşünmen*, çev. Mustafa Alican, Tarih Okul Dergisi, sayı IX, 2011
- GİRARD, Patrick, *Hannibal Roma Surlarında*, çev. Sonat Nayman, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2002
- GÖREN Mustafa, *İkonoklastik Konsil ve Yahya Dimeşki*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi sayı 14,
- GRANT, Michael, *Roma'dan Bizans'a*, Çev. Z. Zühre İlkelen, Homer Kitapevi, İstanbul, 1998
- GREGORY, Timothy E., *Bizans Tarihi*, çev. Esra Erment, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008
- GÜÇLÜAY, Sezgin, BAMYACI, Mehmet Emin, *İmparator Herakleios Döneminde (610-641) Bizans İmparatorluğu'nun Siyasi Yapısı*, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 56, Ekim 2017

- HALDON, John, *Bizans Tarihi Atlası*, çev, Ali Özdamar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006
- HARL, W, Kenneth, *Bizans, Kazılarda Bulunan Sikkelerin Tanıtılması İçin Rehberi*, çev, Burçak Delikan, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002
- HERRİN, Judith, *Bizans (Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşkırtıcı Yaşamı)* çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim yayınları, İstanbul, 2010
- HOLUM, Kenneth G. *Theodosian Empress: Women and Imperial Dominion in Late Antiquity*, Berkeley, 1982
- HÜR, Ayşe, "*Salgınlar ve Karantina İsyanları*", T.C. Sağlık Bakanlığı Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü Bülteni, Sayı: 20, Aralık 2009.
- İPLİKÇİOĞLU, Bülent, *Helen ve Roma Tarihinin Anahtarları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009
- KAÇAR, Turhan, *1700 yılında Milano Fermanı, Roma İmparatorluğu ve Hıristiyanlar, Toplumsal Tarih*, Ankara, 2013
- KAPLAN, Michel, *Bizans'ın Altınları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 20001
- KEVIN M. Mc Geough, *The Romans*, Santa Barbara, Calif, 2004, New York
- KISAKÜREK, Arda, *M.Ö 500-M.S 700 Bizimkiler Müslümanlık*, trs
- KOSCHAKER, Paul *Roma Özel Hukukunun Ana hatları*, çev. Kudret Ayiter, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977
- KURAT, Nimet Akdes, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Murat kitapevi, Ankara, 1972
- KURGU, İbrahim, Yılmaz Akça, "*Sığır Vebası*", Bilim ve Teknik, Eylül 1987.
- LEMERLE, Paul, *Bizans Tarihi*, çev. Galip üstün, iletişim yayınları, İstanbul, 1994
- LEWIS Bernand, *İslam Dünyasında Yahudiler*, çev. Bahadır Sina Şener, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 1996
- M.V. Levchenko, *Bizans Tarihi*, çev. Maide Selen, Doruk Yayınları, İstanbul, 2007
- MACLEAN, Arthur John "nastoryanism" *Enhyclopedia of Religion and Ethics*,
- JAMES Hastings and Jihn a. Selbie and Luis H.Gray Edinburgh 1917, vol. IX
- MAGİE, David, *Anadolu da Romalılar*, çev. Nezih Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2001
- MANGO, Cyril, *Bizans Mimarisi*, Mine Kadiroğlu, Yapı Kredi Yayınları, Ankara, 2006
- MCGEOUGH, M. Kevin, *The Romans*, Oxford University Press, New york, 2004

- MONSESQUIEU, *Romaluların Yükseliş ve Düşüşü*, çev. Ahmet Saki, köprü Yayınları, Ankara, 2014
- NORWICH, John Julius, *Bizans I (Erken Dönem)(MS 323-802)*, çev. Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2013
- OSTROGORSKY, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret ışılta, Arkeoloji ve Sanat yayınları, Ankara, 2011
- ÖRS, Yaman "*Kazanılmış Bağışıklık Yetersizliğinin Öyküsü: Veba'dan Aids'e*", Bilim ve Teknik, Eylül 1987
- PAMUK Şevket, "*Kara Ölüm Orta Doğu'da*", Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı: 40, 1987.
- PROKOPIUS, *Bizans 'ın Gizli Tarihi*, çev. Orhan duru, Kültür Yayınları, İstanbul, 2001
- SAHİPOĞLU, Birsal küçük, Popüler Tarih Dergisi, sayı 54
- SEIDLER, G.L, *Bizans Siyasal Düşüncesi*, çev. Mete Tuncay, Göçebe Yayınları, Ankara, 1980
- SELEN, Sadi Hamit, *Bizans Devleti(395-1543)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, Ankara, 1955
- SETTİPANI, Christian, *Nos Ancêtres de L'Antiquité*, Editions Christian, 2014
- SİMOKATTES. T ve MENANDROS, *Bizans Kaynaklarında Türkler*, Çev, İsmail Mangaltepe, İstanbul, Trs
- STATHAKOPOULOS, Dionysios, *Bizans İmparatorluğu Kısa Tarihi*, çev. Cumhuriyet Atay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015
- TALBOT Alice-Mary "Byzantine Woman Saint Lives and Social Welfare" Through the Lindberg Kirksville, missouri, 1994
- TAŞPINAR, İsmail, *Hacı Abdullah Petrici'nin Hristiyanlık Eleştirisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2009
- TAYAR Mustafa, "*Sığır Vebası*", tusedad.org, 2007.
- TEKİN Oğuz, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, iletişim yayınları, İstanbul, 2008
- UMAR, Bilge, *Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi*, İnkılâp Yayınları, 1998, İstanbul
- ÜSTÜN, Abdullah, *Geç Roma İmparatorluğunda Hunlar-Batı Avrasya Da Erken Türk Varlığı*-Yayınlanmamış Doktora Tez, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005
- VASİLİEV, A.A, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Arif Müfid Mansel, Ankara, 1943
- VRYONİS, SPEROS, "*Bir Dünya Uygarlığı Bizans*" Cigoto Dergisi, Bizans, sayı 17, Yapı Kredi Yayınları, 1999

YILDIZ, Hakkı Dursun, *Bizans tarihi, Anadolu uygarlıkları, Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000

YILDIZ, Sevcan, *Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki izleri*, detay yayıncılık, Ankara, 2009

İNTERNET YAYILARI

www.tr.wikipedia.org.kutsal.kabir.kilisesi

<http://www.wikiwand.com/tr/Theodora.edu.tr>.

http://homepages.rpi.edu/~holmes/Hobbies/Genealogy2/ps15/ps15_246.htm

<http://www.roman-emperors.org/fabia.htm>

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı	ÖMER YILDIRIM
Öğrenci Numarası	161211102
Enstitü Anabilim Dalı	TARİH
Programı	GENEL TÜRK TARİHİ YÜKSEK LİSANS
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr.Üyesi. Sezgin GÜÇLÜAY
Tez Başlığı (Türkçe)	BİZANS SİYASETİNDE İMPARATORİÇELETTİN KOLU (V. IX.Yüzyıllar)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Kaynakçaları kapsayan toplam77..... sayfalık kısmına ilişkin, 16...../.....07.....2019..... tarihinde yapılan orijinal tez çalışmamın tezli ve tezli olmayan kısımların açılı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinal tez çalışmamın gereği, tezimin benzerlik oranı % 27.....'dür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilmiş ve benzerlik oranlarının aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini kabul ederim. Ayrıca, bu raporun hazırlanması ve tezinin kabul edilmesinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Dr. Öğr.Üyesi. Sezgin GÜÇLÜAY.....

Danışmanın Adı-Soyadı

(İmzası)

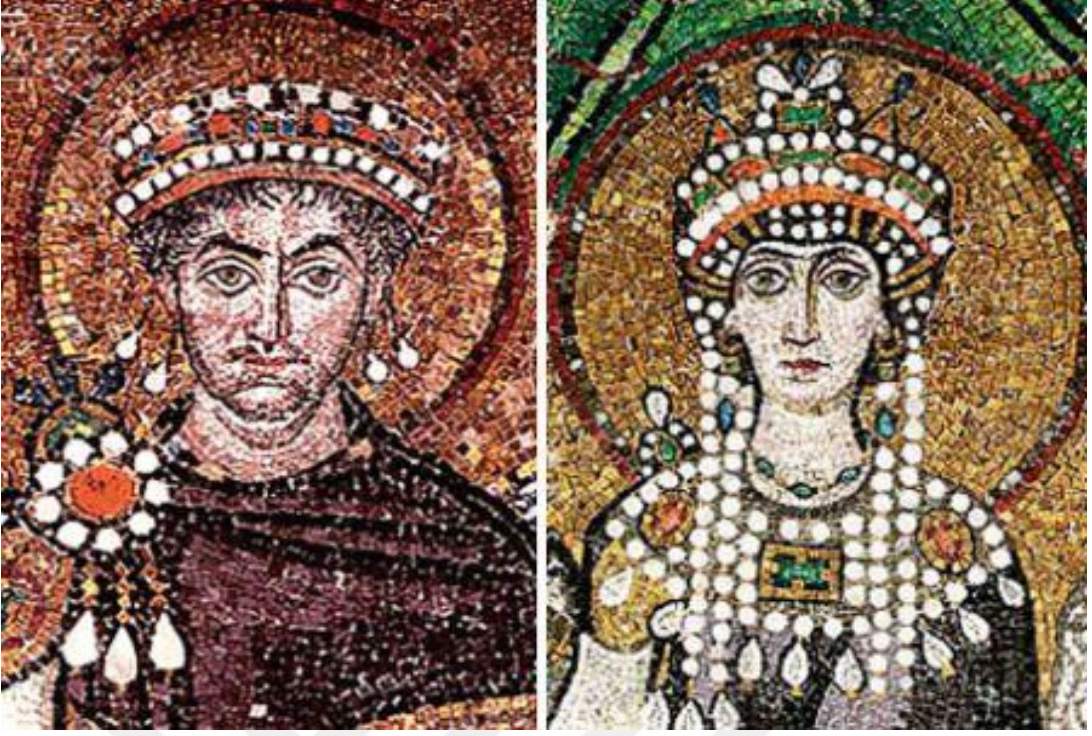
Prof. Dr. Annet Kocasinir

Anabilim Dalı Başkanı

(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte enstitüye teslim edilir.

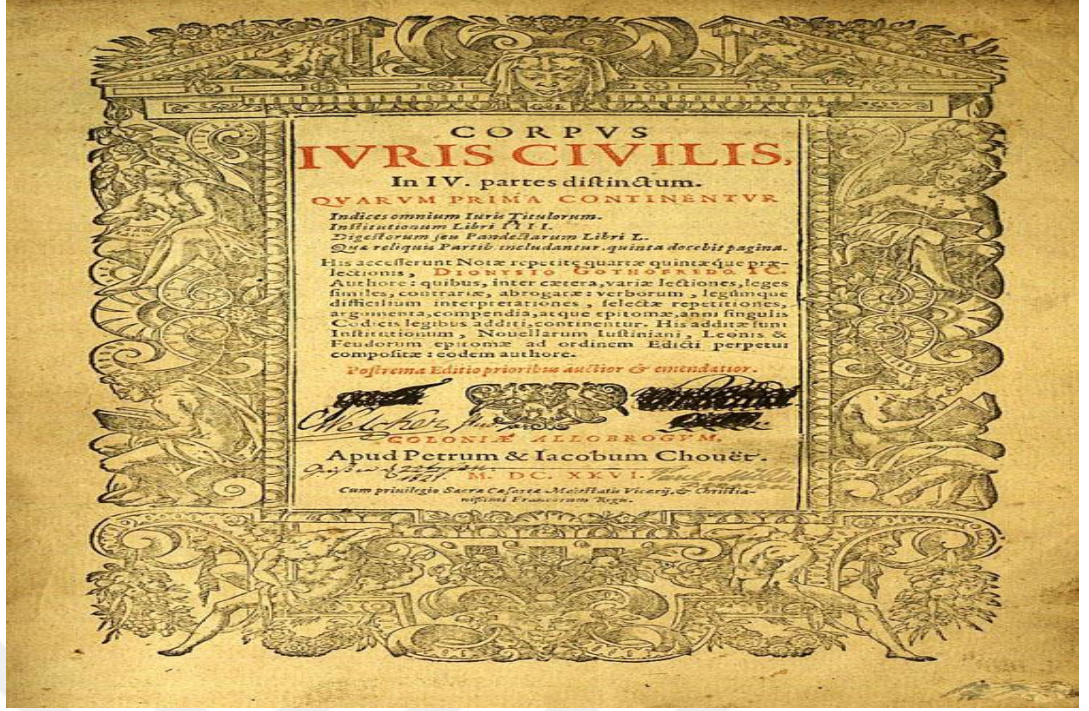
İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesini talep eden öğrencilerin, UYUMUN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar hariç" dışında kalan kısmının en fazla %50 olması şeklinde kabul edilmiştir).

İmparator Justinyen ve Eşi İmparatoriçe Theodora

Ayasofya

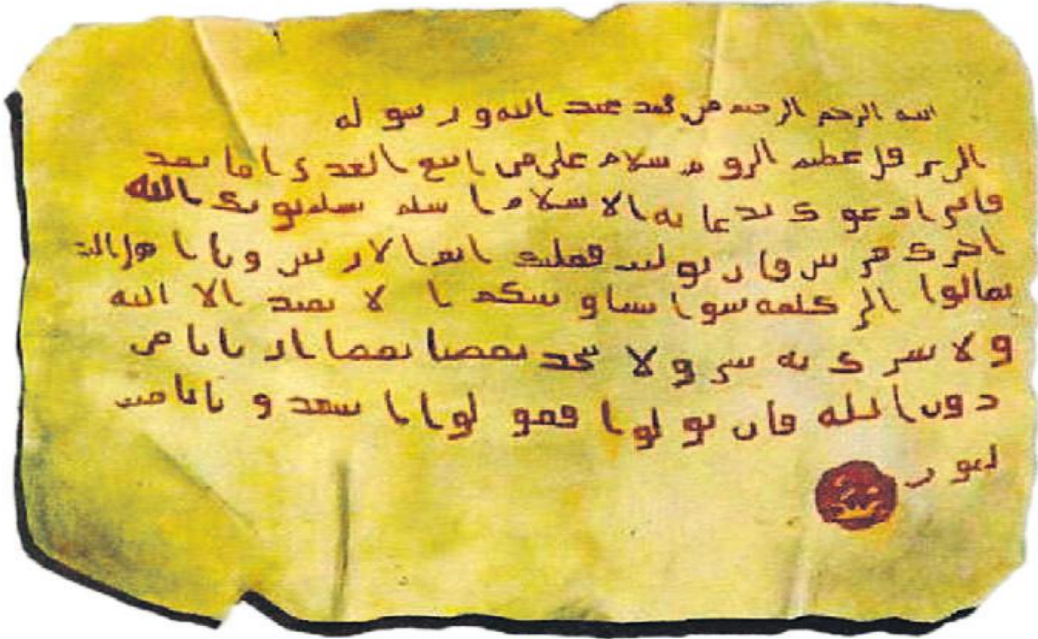
Justinyen Codeksi

Bizans'ta At Yarışları (Maviler Ve Yeşiller)

HERACLİUS

PEYGAMBER EFENDİMİZİN HERACLİUS'A MEKTUBU

İMPARATORİÇE İRENE

İMPARATORİÇE İRENE ADINA BASILAN ALTIN PARALAR

İKONA

III. MİKHAİL ADINA BASILAN GÜMÜŞ PARALAR

ÖZGEÇMİŞ

Ömer YILDIRIM 01.03.1989 da Şanlıurfa Bozova Söğütlü köyünde doğdu. İlkokulu köyde ortaokulu taşımali servis ile Yaylak ortaokulunda okudu. Liseyi Şanlıurfa İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Çok Programlı Lisesinde bitirdi. Lisans eğitimini Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden 2013 yılında mezun oldu. Halen Fırat üniversitesi Genel Türk Tarihinde yüksek lisans yapmaktadır.

